

**A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ NEMZETISÉGEK JOGAINAK VÉDELME T ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES**

6/2025. számú

ELVI ÁLLÁSFOGLALÁS

**A PÁRHUZAMOSAN MEGJELENŐ
EGYHÁZI FENNTARTÁSÚ KÖZNEVELÉSI INTÉZMÉNYEK
FELVÉTELI ÉS MŰKÖDÉSI GYAKORLATÁNAK,
VALAMINT A ROMA GYEREKEK ISKOLAI SZEGREGÁCIÓJÁNAK
AZ ÖSSZEFÜGGÉSEIRŐL**

Budapest, 2025. november 3.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	4
1.1. Az eljárás megindításának előzményei	4
1.1.1. A Hajdú-Bihar megyei szegregációs panaszügy	6
1.1.2. Karcag	7
1.2. Az iskolai szegregációval kapcsolatos biztoshelyettesi tapasztalatok	11
1.3. A biztoshelyettes hatásköre	14
1.4. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek	15
1.5. Az alkalmazott jogszabályok	15
1.6. Érintett szervek	16
II. Tényállás	17
2.1. Az elvi állásfoglalás alapját képező panaszbeadvány tartalmának ismertetése	17
2.2. Az ügyben kezdeményezett biztoshelyettesi megkeresések és szakmai egyeztetések	17
2.3. Az ibrányi ügyben megkeresett szervek válaszai	18
2.3.1. A Református Iskola igazgatójának válasza	18
2.3.2. Tankerületi Igazgató válasza	23
2.3.3. Ibrány polgármesterének válasza	27
2.4. Az ibrányi vizsgálat során feltárt egyéb információk	32
2.4.1. Találkozó az Autonómia Alapítvány és a Rosa Parks Alapítvány munkatársaival	33
2.4.2. A helyi aktivisták, és a lakossági fórum tapasztalatai	35
2.4.3. Telefonos interjú a Romák a Fejlődésért Civil Egyesület képviselőjével	39
2.5. A párhuzamos egyházi iskolák hatásának vizsgálatával kapcsolatos válaszok	40
2.5.1. A Társadalmi Esélyekért és Roma Kapcsolatokért Felelős Államtitkár válasza	40
2.5.2. A Köznevelési Államtitkár válasza	41
2.5.3. Az egyházi iskolafenntartókkal folytatott egyeztetések tapasztalatai	48
III. A társadalomtudományi kutatások tapasztalatai	50
IV. A vizsgálat alapjogi vonatkozásai	59
4.1. Az emberi méltósághoz való jog és az egyenlő bánásmód követelménye	59
4.2. A lelkiismereti szabadsághoz és a nevelés szabad megválasztásához fűződő alapjog, valamint az állam és egyház szétválasztása	60
4.3. A művelődéshez való alapjog	61
4.4. Gyermeki jogok	62
V. Az egyenlő bánásmódhoz és az oktatáshoz fűződő jogok egyéb törvényi garanciái	63

VI. Az egyházi iskolák létesítésére, működésére és felvételi eljárására vonatkozó szabályok.....	66
6.1. Az egyházi iskolák létesítésére és működésére vonatkozó speciális szabályok	66
6.2. Az egyházi iskolák felvételi gyakorlatának kialakítására vonatkozó szabályok.....	67
VII. Megállapítások.....	69
7.1. Az egyházi iskolákra vonatkozó speciális szabályok és a roma gyermekek szegregációjának intézmények közötti összefüggéseiről	69
7.1.1. A felvételi körzetekkel kapcsolatos eltérő kötelezettségek.....	69
7.1.2. A felvételi és átvételi eljárásokkal kapcsolatos különbségek	71
7.2. Az ibrányi ügy tekintetében	74
7.3. Az egyházi iskolákkal kapcsolatos panaszügyek és az általánosan megfigyelhető tendenciák.....	76
VIII. Kötelezettségszegési eljárás és a kapcsolódó intézkedések	77
8.1. Az eljárás és az annak nyomán lezajlott jogszabáymódosítások	77
8.2. A köznevelésben alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló törvény....	78
IX. Összefoglalás.....	83
X. Javaslatok.....	87

I. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) szerint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata, hogy figyelemmel kísérje a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese fent megjelölt feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki. Az állásfoglalás célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok, illetve az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, továbbá felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok sikeres érvényesítését szolgálhatják.

1.1. Az eljárás megindításának előzményei

A roma gyermekek iskolai szegregációja, valamint a minőségi oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés kérdése a magyarországi ombudsmani intézmény létrejöttétől a mindenkori kisebbségi ombudsmanok figyelmének középpontjában állt. Folytatva hivatali elődeim gyakorlatát, nemzetiségi biztoshelyettesként mandátumom kezdete óta magam is **kiemelt figyelmet fordítok a roma gyermekek iskolai sikerességének kérdéskörére**, mivel meggyőződésem, hogy az évszázados kirekesztéstől sújtott közösség felemelkedésének útja mindenekelőtt a **hátrányokat kiküszöbölő, egyenlő oktatáson** keresztül lehetséges. Ennek keretében kiemelten fontosnak tartottam és tartom jelenleg is a szegregáció és annak valamennyi formája elleni hatékony és következetes fellépést, így számos alkalommal és formában hívtam fel a figyelmet az esélyegyenlőség, valamint a diszkriminációmentesség megteremtésének szükségességére a hazai köznevelés rendszerében.

Hivatalba lépésem óta **rendszeresen érkeznek hozzám panaszok** az oktatás és nevelés területéről. Ezekben jól kirajzolódik a roma közösség és a többi nemzetiségi közösség tagjainak a beadványai közötti **különbség**. Míg az utóbbiak elsősorban az **egyéni vagy közösségi nemzetiségi jogok** sérelmére hivatkoztak, addig a roma szülők panaszai leggyakrabban a hiányos, **alacsonyabb színvonalú nevelés-oktatást, a bántalmazó vagy megalázó iskolai bánásmódot**, illetve az **elkülönített oktatás gyakorlatát** sérelmezték.

Emellett a roma gyermekek oktatásával és nevelésével kapcsolatos panaszok **sajátos csoportját** alkották azok az ügyek, amelyekben azt kifogásolták, hogy új egyházi köznevelési intézmények megjelenése miatt a roma származású tanulók oktatása elkülönülve, az állami fenntartású nevelési-oktatási intézményekben zajlik. A panaszosok lakóhelyén vagy annak körzetében újonnan **megjelenő egyházi fenntartású óvoda vagy iskola** következtében ugyanis a nem roma gyermekek fokozatosan elhagyták az állami fenntartású intézményeket.

Ennek eredményeként az állami iskolák tanulói közössége néhány éven belül zömében, nem egy esetben teljes egészében már csak roma és hátrányos helyzetű gyermekekből állt.

A folyamatot legtöbb esetben a **mobilisabb, képzetebb pedagógusok egyházi intézményekbe történő átvándorlása** is kísérte, ami a tanulói összetétel megváltozásával együtt az **állami iskolák nevelési-oktatási színvonalának jelentős csökkenéséhez** vezetett. Mindez a tanulói lemorzsolódás növekedését és a továbbtanulási mutatók romlását eredményezte a legtöbb panaszos ügyben.

Elmondható az is ezen ügyekről, hogy az érintett egyházi intézmények felvételi szabályaik során általában nem alkalmaztak nyíltan kirekesztésre alkalmas feltételeket, ugyanakkor oktatásszervezési gyakorlatuk és az intézménybe való felvétel körülményei, feltételei úgy voltak kialakítva, hogy azok **közvetett módon sikeresen távol tartották** a roma családokat és gyermekeiket az iskolától.

Mandátumom tizenkét éve alatt **számos panaszbeadvány** érkezett hozzám, amelyek az **egyházi iskolák felvételi és oktatásszervezési gyakorlatára**, valamint a párhuzamos működésük következményeire, a szegregálódó állami intézmények nevelési-oktatási nehézségeire vonatkoztak. Ezen ügyek összességében felvetették a szükségességét annak, hogy a jelenséggel egy **átfogó állásfoglalás keretében** is foglalkozzak.

Jelen állásfoglalásomban **egy adott panaszügyet** választottam ki arra, hogy azt részleteiben is ismertessem, mert komplexitásában magán hordozza mindazon jegyeket, amelyekből átfogóan megérthető a probléma lényege. Az ügy 2024-ben érkezett hozzám egyéni panaszos útján, aki azt sérelmezte, hogy **Ibrányban** a 2018-ban működési engedélyt szerzett **református általános iskola és gimnázium** olyan felvételi gyakorlatot alkalmaz, amely lehetetlenné teszi a roma gyermekek bejutását az intézménybe. A panaszos szerint mára a roma és nem roma gyermekek teljesen elkülönülten tanulnak a településen, ami az **egész helyi társadalomra negatív hatást gyakorol**.

Ugyanakkor mielőtt az ibrányi panaszügyet részleteiben is bemutatnám, bevezetőmben nagyon röviden meg kívánok említeni **két további** olyan esetet, amelyek szintén átfogóan mutatnak rá arra, hogy a jelenlegi szabályozási környezetben **gyakorlatilag kikerülhetetlen** a párhuzamos egyházi iskolai jelenlét **szegregációt növelő** hatása.

Állásfoglalásomban rendszeresen alkalmazni fogom a **párhuzamos jelenlét** fogalmát, annak a jelenségnek a leírására, amikor egy településen vagy iskolai körzetben az amúgy is csökkenő létszámú állami iskola mellett megjelenik egy egyházi intézmény, amely „elszívja” a tankerületi iskolából a nem roma gyermekeket, valamint a jobban képzett pedagógusokat.

Fontos azonban hangsúlyoznom, hogy az **egyházi iskolák szerepe** a köznevelés rendszerében ennél **sokrétűbb**: léteznek olyan intézmények, amelyek **kiemelkedő munkát** végeznek a **hátránykompenzáció** terén, és számos példa van arra is, hogy súlyos nehézségekkel küzdő, kiüresedő állami iskola átvételével **sikerült megállítani** a helyi gyermekek **elvándorlását**.

Egy másik jellegzetes típust is meg kell ugyanakkor említenem, amikor az egyházi fenntartó a település vagy városrész egyetlen iskoláját veszi át, ahová azonban már **többségében roma és hátrányos helyzetű tanulók járnak**. Ezek az intézmények jelentős erőfeszítéseket tesznek a nehéz sorsú gyermekek lemorzsolódásának megakadályozása érdekében, szeretetteljes és befogadó környezetet teremtve, egyúttal azonban azt is látni kell, hogy mindez elkerülhetetlenül együtt járt a roma gyermekek **szegregációjával**.

Az egyházi iskolafenntartók között **felekezet alapján** is jól látható különbségek tapasztalhatók. Míg a nem roma gyermekekre elszívó hatást jelentő párhuzamos intézmények fenntartói között magasan felülreprezentált a **református egyház**, majd őket követően a **katolikus egyház**, addig a **baptista vagy görögkatolikus egyházak** főként a már teljesen elcigányosodott, rendkívüli kihívásokkal küzdő, zömében szegregált köznevelési intézményeket vesznek át, és egészen más jellegű kihívásokkal kell megküzdeniük.

Mindezek alapján jól látható, hogy az egyházi iskolák kérdésköre **összetett, több dimenzió mentén vizsgálható**. Jelen állásfoglalásomban azonban kifejezetten egyetlen témára összpontosítok: a **párhuzamosan megjelenő egyházi intézmények hatására**. Arra kívánok rámutatni – a konkrét panaszügyek bemutatásán keresztül is –, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet, valamint az érintett egyházi iskolák speciális felvételi és működési gyakorlata miként járul hozzá a roma gyermekek elkülönítéséhez az adott térségben, és ez milyen következményekkel jár, milyen helyi, illetve tágabb társadalmi folyamatoknak nyit teret.

1.1.1. A Hajdú-Bihar megyei szegregációs panaszügy

2017-ben érkezett hozzám az első olyan összetett panasz, amely **Hajdú-Bihar megyében** több településből álló komplett térség református iskoláinak felvételi és átvételi szabályzatait, illetve gyakorlatát kifogásolta. A panasz szerint a szóban forgó szabályzatok alkalmasak voltak arra, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, köztük roma gyermekek esetében **közvetett hátrányos megkülönböztetés valósuljon meg**. Az érintett egyházi intézmények a felvétel, illetve átvétel során számos olyan **feltételt kötöttek ki**, amelyeknek a roma és hátrányos helyzetű családok, gyermekeik nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudtak volna megfelelni. Ilyen volt többek között a szülői szándéknyilatkozat beadása, hit- és vallásgyakorlásra vonatkozó feltételek megléte, tanulmányi és magatartási elvárások, tanulási nehézségek vagy egyéb, SNI érintettség esetén gyakorolt elzárkózás a felvételtől. Összességében a református iskolák a vizsgált térségben **vallási, értékrendi és teljesítményalapú szűrőket alkalmaztak**, amelyek formálisan mindenkire vonatkoztak, de a gyakorlatban a hátrányos helyzetű és roma gyermekeket nagyobb arányban zárták ki a felvételi lehetőségéből.

A vizsgálat során megállapítottam, hogy egy tágabb, **több települést érintő folyamatról volt szó** az érintett ügyben, amely Berettyóújfalut, Biharkeresztést és Komádit érintette. Miközben **a térségben a gyermekszám folyamatosan csökkent**, ezzel párhuzamosan a köznevelési intézmények számát illetően egy ellentétes folyamat indult el, mesterségesen gerjesztve: **az állami iskolák mellett párhuzamosan egyházi fenntartású intézmények jelentek meg**. Ez oda vezetett, hogy az állami fenntartású iskolákban **a tanulói összetétel néhány éven belül drámai módon átalakult**: a jobb társadalmi helyzetű, nem roma

családok gyermekeit az egyházi iskolákba írták át a szülők, az állami intézményekben pedig 80–90 %-os arányt értek el a hátrányos helyzetű, döntően roma gyermekek.

Különösen látványos volt a helyzet **Komádiban**, ahol 2015-ben indult el egy új református iskola, amelynek megjelenése rendkívüli módon erősítette fel a szegregációs folyamatokat. Berettyóújfaluban és Biharkeresztesen is hasonló jelenség volt megfigyelhető: az állami iskolák tanulói összetétele erősen polarizálódott, és a roma gyermekek aránya gyorsan emelkedett.

Vizsgálatom során feltártam, hogy a nem roma szülők iskolaválasztási döntései mellett a **pedagógusok mozgása** is erőteljesen befolyásolta a helyi oktatási viszonyokat. Az állami intézményekből számos tapasztalt, magasabb végzettséggel rendelkező pedagógus átkerült az egyházi iskolákhoz, ami az állami fenntartású intézmények szakmai kapacitásának csökkenéséhez vezetett. A **tanulói összetétel átalakulása** és a pedagógusok elvándorlása együttesen járult hozzá ahhoz, hogy az **állami iskolák teljesítménymutatói romlottak**: emelkedett a lemorzsolódók aránya, a továbbtanulási esélyek pedig szűkültek.

Biztoshelyettesként már ekkor arra a megállapításra jutottam, hogy ezek a folyamatok nem kizárólag az adott iskolák belső döntéseinek vagy szabályzataiknak a következményei, hanem **mélyebb társadalmi okokból erednek**. A szegregáció felerősödése mögött a **helyi közösségek közötti törésvonalak**, a **társadalmi kohézió hiánya** és az **oktatási rendszer strukturális problémái** egyaránt szerepet játszottak. A különböző háttérű családok gyermekeinek elkülönített nevelés-oktatása azzal, hogy a térségben a párhuzamos egyházi iskolák megjelenésével alternatív intézményi lehetőségek nyíltak, a szabad iskolaválasztás elvének fenntartása mellett kikerülhetetlenné vált.

1.1.2. Karcag

Említésre érdemes az az ügy is, amely **2023-ban** került hivatalomba. Megkeresést kaptam egy **karcagi**, roma nemzetiségű lakostól, aki azzal a panasszal fordult hozzám, hogy gyermekét nem sikerült beíratnia a településen működő **katolikus iskola** első osztályába, a 2023/24-es tanévre.

A panaszos arról tájékoztatott, hogy 2023 februárjában telefonon kapott értesítést arról, hogy a **gyermekét nem veszik fel az iskolába**, azzal az indokkal, hogy betelt a létszám, és egyébként is csak azokat a jelentkezőket veszik fel, akik már az óvodába is odajártak. Időközben azonban a panaszos több szülővel is beszélt, és ezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy az intézmény egyes jelentkezéseket elutasító döntése elsősorban a **jelentkezők roma származásával függhetett össze**. A szülő beszámolt arról is, hogy annak ellenére volt elutasító velük az intézmény, hogy **rendszeresen jártak az iskolai előkészítő foglalkozásokra, és egy szándéknyilatkozatot is kitöltöttek**. Más iskolai felkészítőre nem is jártak, mivel mindenképpen ide szeretnék volna kislányukat beíratni, akinek óvodai barátai is ebbe az iskolába jelentkeztek.

A panaszos tudomása szerint **az iskola a legtöbb roma származású jelentkezőt hasonló módon elutasította**, és ez a gyakorlat a korábbi évek felvételi eljárása során is megfigyelhető volt.

A panaszost a történetek mélyen **megviselték, emberi méltóságát sértették**. A panaszos megosztotta velem azt is, hogy ő és felesége is diplomás, tanult emberek, mindketten dolgoznak, kislányuknak is szerettek volna minél színvonalasabb oktatást biztosítani.

Vizsgálatom során tártam fel azt a tényt, hogy Karcag településen a szegregáció problémája korábban már **bírósági szintre** is eljutott. A településen megjelenő katolikus egyházi iskola hatására is az állami iskola fokozatosan szegregálódni kezdett, amely miatt jogvédők a roma szülők nevében peres eljárást kezdeményeztek. A **Fővárosi Törvényszék 40.P.23.675/2015/84.számú ítéletével** még 2015-ben megállapította, hogy a karcagi tankerületi fenntartású általános iskola szegregációs gyakorlatot folytat, ezért kötelezte a fenntartót az intézmény felmenő rendszerben történő megszüntetésére. Ennek kapcsán a **Karcagi Tankerületi Központ** készített egy **deszegregációs intézkedési tervet**¹, amelynek végrehajtását 2024-ig vállalták.

A deszegregációs terv részletesen bemutatja a település általános iskoláinak akkori helyzetét és a bírósági döntés alapján szükségessé vált intézkedéseket. Karcagon összesen **öt általános iskola** működött ebben az időszakban: **három egyházi fenntartásban** (Györffy István Katolikus Általános Iskola – Egri Főegyházmegye, Karcagi Nagykun Református Általános Iskola – Karcagi Református Egyházközség, Szent Pál Marista Általános Iskola – Mária Iskolatestvérek szerzetesrend), valamint **kettő a Karcagi Tankerületi Központ fenntartásában** (Karcagi Általános Iskola és két tagintézménye: Kiskulcsosi és Kováts Mihály Általános Iskola, illetve a Karcagi Arany János Általános Iskola).

A dokumentum szerint az iskolák tanulói összetételében **jelentős eltérések mutatkoztak**. Míg a református és katolikus fenntartású intézményekben, valamint a tankerületi iskolák bizonyos tagintézményeiben mélyen a **települési 30%-os arány alatt maradt** a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók száma, addig a Karcagi Arany János Általános Iskolában és a Szent Pál Marista Általános Iskolában **extrém magas, 85–98% közötti** volt a tanulók aránya. A deszegregációs terv hivatkozik a bíróság ítéletére, amely kimondta, hogy ez utóbbi két intézmény szegregált, és a szegregáció visszafordíthatatlan folyamatként van jelen.

„A roma származású tanulók települési szintű becsült aránya 30%, a feladatellátási helyeken előforduló arányok szórása 0% és 98% közötti. 50% feletti az arány a Karcagi Arany János Általános Iskolában (98%), valamint az egyházi fenntartású Szent Pál Marista Általános Iskolában (96%). (...) A Karcagi Arany János Általános Iskolában és a Szent Pál Marista Általános Iskolában a gimnáziumban továbbtanulók aránya 20%-nál alacsonyabb. (...) A település általános iskoláinak tanulói összetételében a különböző fenntartók által fenntartott intézmények adatait összehasonlítva jelentős különbségek rajzolódnak ki. Összességében az Egri Főegyházmegye és a Karcagi Református Egyházközség, valamint a Karcagi Tankerületi Központ által fenntartott Karcagi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Kiskulcsosi és Kováts Mihály Általános Iskolai Tagintézményei feladatellátási helyek tanulói összetétele

¹A deszegregációs intézkedési terv elérhető a következő linken:

<https://kk.gov.hu/download/9/b4/72000/Karcagi%20Tankerületi%20Kozpont%20Deszegregacios%20Terve.pdf>

jelentősen kedvezőbb a Mária Iskolatestvérek által fenntartott Szent Pál Marista Általános Iskola, valamint a Karcagi Tankerületi Központ által fenntartott Karcagi Arany János Általános Iskola intézmények tanulói összetételénél. Az oktatási szegregáció a szegregáció minőségi és társadalmi kontaktusa figyelembevételével való megközelítés alapján is igazolódik a Karcagi Arany János Általános Iskola, valamint a Szent Pál Marista Általános Iskola esetében. A szegregációs index is e két intézmény esetében támasztja alá az oktatási szegregáció tényét. A továbbtanulás, a lemorzsolódás, a hiányzás és a kompetencia mérés eredményei is egyhangúlag azt igazolják, hogy e két intézmény tanulói jelentős hátrányban vannak a település többi általános iskolájában tanuló diákokhoz képest.”²

Karcagi iskolák adatai

Intézmény neve	HHH tanulók aránya	RGYK tanulók aránya	Külön csoportban oktatott SNI tanulók aránya	Köznevelési intézményben integráltan oktatott SNI tanulók aránya
Győrffy István Katolikus Általános Iskola székhely	6%	18%	-	5%
Győrffy István Katolikus Általános Iskola telephely	7%	21%	-	2%
Kádas György Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Tagintézménye	63%	68%	100%	-
Karcagi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Kiskulcsosi Általános Iskola Tagintézménye	16%	26%	-	8%
Karcagi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Kovács Mihály Általános Iskola Tagintézménye	33%	48%	-	10%
Karcagi Arany János Általános Iskola	92%	93%	-	12%
Karcagi Nagykun Református Általános Iskola -székhely	0 %	6%	-	0%
Karcagi Nagykun Református Általános Iskola -Kálvin utcai Telephely	0%	7%	-	0%
Karcagi Nagykun Református Általános Iskola Varró utcai Telephely	0%	8%	-	0%
Szent Pál Marista Általános Iskola	85%	89%	-	4%
Karcag település összesen	29%	33%	3%	5%

² Részlet a Deszegregációs Tervből.

Vizsgálatom során megkerestem többek között a Tankerületi Központot, amely válaszában arról tájékoztatót, hogy a deszegregációs tervet a **tankerületi tanács, az antiszegregációs munkacsoport és az érintett intézmények vezetői** közösen dolgozták ki, amelyről a lakosságot és a helyi önkormányzatot is tájékoztatták, illetve a dokumentumot hivatalosan is közzétették.

A terv végrehajtása érdekében **módosították a beiskolázási körzeteket**: a Karcagi Arany János Általános Iskola körzetét megszüntették, tanulóit a Kováts Mihály és a Kiskulcsosi Általános Iskolák fogadták be. A Karcagi Arany János Általános Iskola fokozatosan szűnt meg, 2020-tól már nem indított első osztályt, 2023-ban pedig végleg bezárt. Tanulói és pedagógusai a Kováts Mihály Általános Iskolába kerültek át.

A válaszelevél kitért arra is, hogy az átalakítás **folyamatos létszámnövekedést** okozott a befogadó intézményekben. A tankerület biztosította a személyi feltételeket, a pedagógus-álláshelyeket a megszűnő intézményből a befogadó intézménybe vitték át.

A válasz ugyanakkor rámutatott arra is, hogy míg az állami fenntartású intézmények esetében „**kötelező körzetes beiskolázás**” van érvényben, amely alapján a körzetben élő valamennyi tanulót fel kell venni, addig **az egyházi fenntartású iskolákra ez a kötelezettség nem vonatkozik**. Az egyházi intézmények a város teljes közigazgatási területéről, a szülők szabad választása alapján fogadhatnak tanulókat. Ez a **szabályozási különbség strukturális eltérést eredményezett**: az állami intézményekben jóval nagyobb arányban koncentrálnak továbbra is a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, míg az egyházi fenntartású intézményekben ezeknek a gyermekeknek az aránya jóval alacsonyabb.

A Tankerületi Központ válasza szerint tehát a bírósági ítéletnek megfelelően megszüntették a szegregáló intézményt, a körzethatárokat módosították, és a tanulók, pedagógusok áthelyezésével biztosították a zavartalan működést. Ugyanakkor az egyházi intézmények teljes körzetjogosultságát nem érintették az intézkedések, így **a városi oktatási struktúrában fennmaradt az eltérő tanulói összetétel problémája**, ami hosszú távon tovább erősítheti a szegregációs folyamatokat.

Az ügyben természetesen kísérletet tettem annak feltárására is, hogy a panaszbeadványban érintett katolikus iskola vajon milyen indokkal és okból utasította el a hozzám panasszal forduló szülő gyermekének jelentkezését, **konkrét választ** azonban az érintett intézményvezetőtől **többszörös megkeresés ellenére sem kaptam**.

Az iskolaigazgató **arra hivatkozott**, hogy a panaszos szülők nem tényleges beiratkozási kérelmet nyújtottak be, hanem mindössze **szándéknyilatkozatot töltöttek ki**, amely önmagában nem jelent felvételt. Hangsúlyozta, hogy a hivatalos beiratkozás áprilisban zajlik minden évben, a panaszos azonban sem személyesen nem jelent meg, sem online időpontfoglalást nem rögzített. **Elismerte** ugyanakkor, hogy február 22-én az iskola **telefonon felhívta a szülőt**, és közölte vele: „*nem valószínű, hogy az iskola tudja fogadni a gyermeket*”. Az igazgató ezt „jó szándékú tájékoztatásként” értelmezte, amelynek célja az volt, hogy a szülők időben más intézményt kereshessenek gyermekük számára. Hogy a telefonhívásra miért került sor, azt sajnos **nem sikerült kiderítenem**, ahogy írtam, a hiánypótlásra való felszólítást követően sem. Az intézményvezető egyébként részletesen ismertette a felvételi szabályzatot is. Eszerint nincs körzethatárhoz kötve a jelentkezés, a felvételtől az igazgató dönt a fenntartóval egyeztetve. Előnyt jelent a pedagógiai program elfogadása, valamint a **plébánosi ajánlás**, és

keresztségi igazolás is bekérhető. A felsőbb évfolyamok esetében a tanulmányi, zenei vagy sporteredmények is mérleghetők a felvételnél.

Az iskola adatai szerint a **hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya alacsony**: a 2021/22-es tanévben **3,49%**, míg 2022/23-ban **1,64–1,36%** között mozgott. Az igazgató ugyanakkor hangsúlyozta, hogy minden osztályban van roma tanuló, de a roma származás nem minden esetben esik egybe a HH/HHH státusszal, így az arányok pontos kimutatása nehéz.

Összefoglalva megállapítottam, hogy bár az igazgató következetesen állította, hogy részükről nem történt elutasítás, ugyanakkor azt **maga is elismerte, hogy telefonon jelezték a szülőknek: nem valószínű, hogy az iskola fel tudja venni a gyermeket.** Ez álláspontom szerint ténylegesen **a beiratkozás előzetes megtagadásának minősül, formális dokumentáció nélkül.**

1.2. Az iskolai szegregációval kapcsolatos biztoshelyettesi tapasztalatok

Mielőtt az Ibrányból érkezett konkrét panaszügy részleteit bemutatnám és az ahhoz kapcsolódó általánosabb jellegű következtetéseimet kifejténém, fontosnak tartom röviden összefoglalni a köznevelési intézményekben tapasztalható szegregációs jelenségekkel kapcsolatos szakmai álláspontomat.

A szegregációs mechanizmusok hazánkban több évtizedes történelmi múltra tekintenek vissza, megjelenési formáik igen sokrétűek. A roma gyermekek elkülönítése jelen volt és van mai napig számos tankerületi és önkormányzati fenntartású köznevelési intézményben is. Vizsgálataim során azt tapasztaltam, hogy a gyermekek elkülönítésére **többféle szervezési gyakorlatot is alkalmaztak.** Leggyakrabban a **tagozatos osztályok kialakítása, a képesség szerinti csoportok létrehozása,** valamint az óvodai nevelésben a **fizetős szolgáltatások** – például a térítés ellenében biztosított nyelvoktatás – bevezetése eredményezett szelekciós mechanizmusokat, és meg kell említeni a **spontán szegregáció** jelenségét is, amely szerint a mobilisabb nem roma családok gyermekei otthagyták a helyi iskolát, ahol végül már csak azok a hátrányos helyzetű gyermekek maradtak, akiknek a családja nem rendelkezett elegendő erőforrással a továbblépéshez.

A társadalomtudományok **white flight** („fehér menekülés”) kifejezéssel írják le azt a jelenséget, amikor a többségi, „fehér” középosztálybeli lakosság nagy számban elköltözik egy adott városrészből vagy településről, miután oda jelentősebb számban költöznek be kisebbségi csoportok tagjai. A fogalom az 1950-1960-as évek Amerikájából ered, abból az időszakból, amikor a polgárjogi mozgalmak hatására megszűnt a szegregáció jogi alapja, és a fekete gyermekek is bekerülhettek a korábban csak fehérek számára nyitott iskolákba, illetve sok fekete család költözhetett be addig többségében fehérek lakta városrészekbe. Ennek következtében tömeges elvándorlás indult meg a fehér középosztály körében a külvárosok felé, és iskolaválasztásaikkal, lakóhelyváltásaikkal igyekeztek fenntartani társadalmi elkülönülésüket.

A „white flight” tehát nem pusztán lakóhelyváltoztatást jelent, hanem egy **mélyebb társadalmi folyamatot**: a többségi lakosság térbeli és intézményi kivonulását, amely hosszú távon hozzájárult a városi szegregáció, a közoktatási egyenlőtlenségek és a társadalmi

polarizáció fokozódásához. Azóta a fogalmat nemcsak amerikai kontextusban, hanem más országokban is használják hasonló folyamatok leírására.

Magyarországon a „white flight” jelenség sajátos, lokális formában jelenik meg, leggyakrabban az **oktatási rendszerben**, tekintettel arra is, hogy különösen a vidéki Magyarországon a roma lakosság lakóhelyi szegregációja a mai napig erősen jelen van. Hazánkban a folyamat elsősorban úgy zajlik le, hogy ha egy településen vagy iskolai körzetben a roma gyermekek aránya a helyi, állami intézményben számottevően megnő, a nem roma, illetve jobb társadalmi helyzetű családok elviszik gyermekeiket más iskolákba, akár a településen kívülre is. Ezt a folyamatot az egyházi fenntartású iskolák megjelenése is erősíti: az új intézmények elszívják a nem roma tanulókat és a magasabb státuszú pedagógusokat az állami iskolákból, így azok fokozatosan „gettósodnak”.

A magyarországi „white flight” tehát elsősorban az **iskolaválasztásban és intézményi szétválásban** nyilvánul meg. Következménye, hogy a települések **társadalmi polarizációja erősödik**, a roma gyermekek szinte kizárólag állami intézményekbe kerülhetnek be, miközben a többségi, jobb helyzetű tanulók az egyházi vagy alternatív iskolákban tanulnak, esetleg olyan települések iskoláiban, ahol nincs, vagy nagyon alacsony a roma lakosság aránya. A jelenség szorosan összefügg **a szabad intézményválasztás kérdésével** is, amelynek mentén azon szülők, akik megfelelő anyagi lehetőségekkel rendelkeznek, és kellően mobilisek, a roma nemzetiségű gyermekekkel történő együtt tanulás helyett „kimenekítik” a gyermekeiket a jobb adottságú, számukra „megfelelőbb összetételű” intézményekbe. Ez a tendencia most már számos településen elérte az **óvodák szintjét** is, aminek következtében a **társadalmi olló** már hároméves gyermekek esetében kinyílik.

Látható, hogy a roma gyerekek iskolai elkülönítésének tehát **csak az egyik** – ugyanakkor mára talán legjelentősebb – szegmense a párhuzamos egyházi iskolák jelenlétének szegregációt eredményező hatása. Biztoshelyettesi mandátumom ideje alatt a roma gyermekek iskolai esélyegyenlőtlenségével, ezen belül is a szegregáció kérdéskörével különböző formában, így állásfoglalások keretében is átfogóan foglalkoztam már.

A szegregáció magyarországi tendenciáit bemutató szakmai véleményemet és tapasztalataimat legátfogóbban **A gyöngyöspatai roma gyermekek nevelési-oktatási helyzetével kapcsolatban feltárt egyedi és általános problémákról szóló 5/2021. számú elvi állásfoglalásomban** összegeztem először.³ A dokumentumban a konkrét helyzet értékelése nyomán részletesen elemeztem, hogy milyen mechanizmusok vezettek, és vezetnek jelenleg is hazánkban a roma tanulók oktatási diszkriminációjához, azon belül is a szegregált oktatási környezet kialakulásához.

2022-ben az iskolai hiányzások miatt nagy számban alkalmazott szankciókkal kapcsolatos panaszügy nyomán adtam ki **Az iskolai hiányzások miatt indítható szabálysértési eljárások és más szankciók vizsgálatáról szóló 2/2022. számú elvi állásfoglalásomat**, amelyben – a gyöngyöspatai állásfoglaláshoz hasonlóan – alapjaiban tártam fel és elemeztem a hazai oktatási rendszer roma gyermekeket sújtó oktatási diszkriminációs mechanizmusait.

³ Az érintett szakmai dokumentumok hozzáférhetőek:

<https://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh/jelentesek-es-allasfoglalasok>

Fentiek folytatásaként **A képesség szerinti osztályba sorolás és a roma gyermekek oktatási szegregációjának összefüggéseiről, valamint az oktatási inklúzió szükségességéről szóló 3/2023. számú állásfoglalásomban** arra hívtam fel nyomatékosan a figyelmet, hogy a szegregációval szemben az inkluzív nevelés lehet az a leginkább elfogadott pedagógiai irány, amely sikeresen veheti fel a küzdelmet az oktatásban megnyilvánuló kirekesztő mechanizmusokkal szemben. Az inkluzív nevelés számos jó gyakorlata ismert ma már hazánkban is, és a társadalmi igazságosság jegyében az egyenlőség és az elfogadás értékeihez kapcsolódva nemzetközileg elfogadott alapelvvé vált.

2024 januárjában adtam ki **Az óvodai költségtérítési foglalkozások, valamint az iskolai tagozatok szegregációs kockázatairól szóló 1/2024. számú állásfoglalásomat**, amelyben arra hívom fel a figyelmet, hogy a költségtérítési alapon megszervezett óvodai külön foglalkozások, valamint az iskolai tagozatok – még akkor is, ha azokért nem kell fizetni – bizonyos esetekben a roma, illetve hátrányos helyzetű gyermekek elkülönítését, koncentrációját eredményezhetik egy-egy óvodai csoportban, illetve osztályban.

2024 decemberében készült el az **Óvodai felvételi gyakorlat eseti és általános szegregációs hatásairól és a nemzetiségi óvodai nevelési programok tartalmáról szóló 3/2024. számú elvi állásfoglalásom**, amelyben részletesen foglalkozom azzal is, hogy a köznevelési intézményekben zajló roma nemzetiségi programok egyes esetekben miként eredményezhetik a roma közösség tagjaival szemben kialakult sztereotípiák felerősödését.

Végezetül, 2025 év elején adtam ki **A helyi tömegközlekedés, illetve iskolabusz hiányából fakadó, egyenlő bánásmód sérelméhez vezető visszasságokról szóló 4/2024. számú állásfoglalásomat**, amelyben arra mutatok rá, hogy a megfelelő tömegközlekedési infrastruktúra, illetve iskolabuszok hiánya hogyan vezethet a roma gyermekek iskolai esélyegyenlőtlenségének fenntartásához és fokozásához, a korai iskolai lemorzsolódáshoz, és a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai kudarcához.

A szegregáció témakörével összefüggő elvi állásfoglalások **soron következő darabja** a párhuzamos egyházi iskolák hatását feltáró jelenlegi állásfoglalásom.

A roma gyermekek nevelési-oktatási helyzetével kapcsolatban kiadott valamennyi fent említett dokumentumban hivatkozom arra, amit a hazai és nemzetközi oktatási szakértők is megerősítettek már számos alkalommal: Magyarországon **az oktatási szegregáció** a halmozottan hátrányos helyzetű, kiemelten a roma nemzetiségű gyermekekkel szemben megvalósított **leggyakoribb diszkriminációs mechanizmus**. Azok a gyermekek, akik szegregált iskolába kényszerülnek, gyakorlatilag egész későbbi életpályájukat kedvezőtlen irányba befolyásoló helyzetbe kerülnek. A szegregált oktatásból egyenes út vezet az aluliskolázottság, a munkanélküliség és a teljes depriváció felé. A roma gyermekek iskolai szegregációjának problémája **évtizedek óta megoldatlan és folyamatosan súlyosbodó visszasság** hazánkban, annak ellenére, hogy a szakemberek folyamatosan jelezték és jelzik annak káros voltát és veszélyeit.

A szegregáció mellett, hogy rontja a kiteljesedett élethez való esélyeket, legtöbb esetben együtt jár a **kisebbségi és megfélemlítés** érzésével is, amely egy életen át elkísérheti a szegregáltan nevelt és oktatott gyermeket.

Számos szakember hívta fel már a figyelmet arra is, hogy hazánkban a nevelési-oktatási rendszernek a **társadalmi egyenlőtlenségeket konzerváló szerepe** rendkívül erős, amely sokszor nem csak kiegyenlíteni nem képes a hozott hátrányokat, hanem **fel is erősíti azokat**.

Azokon a településeken, ahol a szülők nem tudják másik iskolába átvinni a gyermeküket, az intézményeken belül indulnak el a szelekciós mechanizmusok külön óvodai csoportok, majd hatéves kortól iskolai osztályok létrehozásával.⁴

Bár hazánkban az Alaptörvény szerint **minden gyermeket megillet az ingyenes óvodai neveléshez és 16 éves korig az ingyenes oktatáshoz való jog**, megkerülhetetlen tény ugyanakkor, hogy a gyermek családi háttere, társadalmi helyzete és roma nemzetiséghez való tartozása – ritka kivételektől eltekintve – alapjaiban meghatározza a köznevelési rendszeren belüli pályafutását, egyben jövőbeni boldogulásának esélyeit. Mindezen körülmények kiegyenlítése szempontjából kulcsfontosságú szerepe van annak, hogy a gyermekek számára elérhető óvodák és iskolák milyen mértékben képesek enyhíteni a hozott hátrányokon.

Az iskolai szegregáció problémája így nem pusztán a nevelés-oktatás kérdése, hanem a **társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésének** egyik legfontosabb tényezője, oka.

1.3. A biztoshelyettes hatásköre

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv vagy közszolgáltatást végző szerv (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszaélés), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

A nevelési-oktatási intézmények, illetve a települési önkormányzatok állami **közfeladat ellátásában vesznek részt**, ezért az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja alapján közszolgáltatást végző szervnek minősülnek, amelyek tevékenységére az alapvető jogok biztos és a nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálati jogosultsága egyértelműen kiterjed. Az **egyházi iskolák köznevelési szerződés** vagy **egyoldalú nyilatkozat** alapján kapott működési támogatásuk felhasználásával az állami vagy önkormányzati köznevelési feladatok ellátásában közreműködő szervezetek, így az Ajbt. jelzett szakaszára figyelemmel az alapvető jogok biztos és a nemzetiségi biztoshelyettes vizsgálati lehetősége az ő tevékenységükre is kiterjed.

Az Ajbt. 3. § (2) bekezdés d) pontja szerint az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és közreműködik az alapvető jogok biztosának vizsgálatában. Az Ajbt. 41. § (5) bekezdése azt is rögzíti, hogy az alapvető

⁴ Ahogy azt már egy évtizede is hivatali elődöm megállapította, az ombudsmani hivatal működése során kivizsgált szegregációs ügyek között egyetlen olyan sem található, amelyben az intézmény, illetve a fenntartó ne hivatkozott volna szülői elvárássra. Lásd: Hajas Barnabás – Szabó Máté (szerk.): Pajzsuk a törvény, Rászoruló csoportok az ombudsmani jogvédelemben. AJBH, Budapest, 2013. 113. o

jogok biztosítása a kiadmányozási jogot a Szervezeti és Működési Szabályzatban a helyettesekre átruházhatja.

Tekintettel arra, hogy a roma gyermekek iskolai szegregációval összefüggő panaszai során minden esetben felmerült az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülésével, valamint egyes gyermeki jogokkal összefüggő visszaélés gyanúja, az Ajbt. 18. § (1) bekezdése, 20. § (1) bekezdése és 21. § (1) bekezdés a) pontja alapján – figyelemmel az Ajbt. 41. § (5) bekezdésére és az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2023. (VI. 16.) AJB utasítás 36. § (4) bekezdés b) pontjára – az alapvető jogok biztosának egyetértésével folytattam le az ügyek feltárását, kivizsgálását.

1.4. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- Az emberi méltósághoz való jog [Alaptörvény II. cikk: *„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz (...).”*]
- Az egyenlő bánásmódhoz és az esélyegyenlőség biztosításához kapcsolódó jogok [Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés: *„Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”* Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdés: *„Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.”*]
- Gyermekek védelemhez való joga [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés: *„Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”* Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, lelki, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”*]
- Az oktatáshoz való jog [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdései: *„Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes, mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”*]

1.5. Az alkalmazott jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye (**Alaptörvény**);
- Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. CXI. törvény (**Ajbt.**);
- A nemzetiségek jogáról szóló 2011 évi CLXXIX. törvény (**Njtv.**);
- Az egyenlő bánásmód követelményéről és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (**Ebktv.**);
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (**Nkt.**);
- A köznevelésben alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló 2023. évi XCII. törvény

- A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (**EMMI rendelet**);
- A nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet (**Nkt. végrehajtásáról szóló kormányrendelet**)

1.6. Érintett szervek

- Belügyminisztérium, Köznevelési Államtitkár
- Ibrány Település Önkormányzata
- Ibrányi Református Egyházközség
- Nyíregyházi Tankerületi Központ
- Baptista Szeretetszolgálat

Felhívom a figyelmet továbbá arra, hogy az elvi állásfoglalás átfogó elemzési körére tekintettel a kérdésben **valamennyi olyan magyarországi egyház** érintett, amely az állásfoglalásomban jelzett típusú iskolát tart fenn.

II. Tényállás

2.1. Az elvi állásfoglalás alapját képező panaszbeadvány tartalmának ismertetése

2024-ben panaszbeadvány érkezett hozzám egy **ibrányi lakostól** azt kifogásolva, hogy a településen a roma és nem roma gyerekek egymástól elkülönítve, **szegregáltan tanulnak**. A panasz szerint a településen a nem roma gyerekek többségében az **Ibrányi Református Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium** tanulói lesznek, míg a roma gyerekek csak a helyi tankerületi fenntartású iskolába jutnak be. A panaszos szerint a roma gyermekeket általában már az előzetes érdeklődések során elutasítják szóban, de ha be is kerül egy-egy roma gyermek a Református Iskolába, onnan hamar lemorzsolódik, mert nem tud megfelelni a szigorú szabályoknak, elvárásoknak.

A panaszos sérelmezte, hogy **az elkülönítés megalázó** az érintett gyermekek és családjaik számára, **elzárja őket** a nem roma kortársakkal való **kapcsolódás lehetőségétől**, és a **nevelés-oktatás színvonala** is alacsonyabb a szegregált iskolában. A panaszos szerint az elkülönítés ténye hosszú távon meghatározza a roma gyermekek iskolai tanulási sikereit, továbbtanulási lehetőségeit, és végső soron azt, hogy felnőve a munkaerőpiacon milyen esélyekkel indulnak majd munkavállalóként.

Tekintettel arra, hogy az ügyben felmerült az egyenlő bánásmód követelményének és bizonyos gyermeki jogoknak a sérelme, az eljárásom keretében mindenekelőtt feltártam és értékeltem a rendelkezésre álló információkat. Ezzel párhuzamosan egy szakmai rendezvényen munkatársam útján lehetőségem nyílt találkozni egy helyi, ibrányi lakossal, aki megerősítette az eredeti panaszbeadványban foglaltakat, és további lényeges információkat is megosztott. Mint kiderült, a településen **már az óvodai nevelés szintjén** elkezdődik a roma és nem roma gyermekek **elkülönülése**.

Egy a megyében dolgozó, a térséget jól ismerő roma aktivista arról is tájékoztatott, hogy Ibrányban két budapesti civil szervezet folytat aktív munkát a helyi közösség fejlesztése, a szegregációs mechanizmusok visszaszorítása és a roma gyermekek integrációjának elősegítése érdekében. A szervezetek képviselőivel való kapcsolatfelvétel során nemcsak megerősítést nyert a korábban feltárt szegregációs problémák létezése, hanem az is láthatóvá vált, hogy az ügy messze **túlmutat az érintett intézményeken**: valójában az egész helyi társadalmat érinti, és széles körben komoly aggodalmat vált ki.

2.2. Az ügyben kezdeményezett biztoshelyettesi megkeresések és szakmai egyeztetések

A helyzet alapos megértése és feltárása érdekében megkerestem az **Ibrányi Református Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium** (a továbbiakban: **Református Iskola**) intézményvezetőjét, valamint a **Nyíregyházi Tankerületi Központ igazgatóját** (a továbbiakban: Tankerületi Igazgató), akiktől teljes körű tájékoztatást kértem az intézményekbe járó tanulók összetételéről, a felvételi gyakorlatról, és arról, hogyan történik a gyermekek beiskolázása a településen.

Tekintettel arra, hogy az ibrányi ügy feltárásával párhuzamosan az egyházi iskolák szerepét illetően egy átfogó vizsgálat lefolytatása mellett is döntöttem, megkerestem a **Belügyminisztérium Köznevelési Államtitkárát**, valamint a **Belügyminisztérium**

Társadalmi Esélyekért és Roma Kapcsolatokért Felelős Államtitkárát is, akiktől a téma általános aspektusait érintően kértem tájékoztatást, valamint személyesen egyeztettem az egyházak iskolafenntartói feladatainak koordinálásában érintett egyházak egyes képviselőivel.

A konkrét panaszügy, valamint a téma átfogó megismerése érdekében számos **személyes egyeztetést is kezdeményeztem** az érintett civil szervezetek képviselőivel, egy helyi egyesület képviselőjével, valamint a témát kutató szociológussal.

Az alábbiakban az ibrányi esetet és az egyházi intézmények megjelenésével, számuk növekedésével kapcsolatos általános tendenciákat érintő válaszokat, és a személyes megbeszélések tapasztalatait egymást követően ismertetem.

2.3. Az ibrányi ügyben megkeresett szervek válaszai

2.3.1. A Református Iskola igazgatójának válasza

A Református Iskola igazgatója (a továbbiakban: Iskolaigazgató) arról tájékoztatott, hogy az intézmény **2018. szeptember 1-jén kezdte meg működését** felmenő rendszerben az Ibrányi **Református Egyházközség** fenntartásában: egy első osztállyal és három óvodai csoporttal indult, majd 2019. szeptember 1-től egy újabb osztály beiratkozásával két osztállyal és a meglévő óvodai csoportokkal működött tovább.

2020. szeptember 1-től az intézmény komplex szerkezettel – Ibrányi Református Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium – folytatta munkáját: a gimnázium és a kollégium fenntartói joga **köznevelési szerződés alapján**, öt év időtartamra került az egyházközséghez, míg az óvoda és az általános iskola esetében a fenntartó egyoldalú nyilatkozatot tett, amelyet később az intézmény egészére kiterjesztett. Az intézmény köznevelési feladatait az Nkt. 32. § (2) bekezdése⁵ szerinti **egyoldalú nyilatkozat alapján** látja el.

Az Iskola beiskolázási körzetét az Nkt. 33. § (1) bekezdése határozza meg, amely szerint az óvoda/általános iskola részt vesz a kötelező felvételt biztosító feladatok ellátásában, és e körben a felvételi körzet az a település (Budapesten kerület), ahol az intézmény székhelye/telephelye található. A jogszabály szerint a fenntartó – az illetékes hatóság és a területileg illetékes tankerületi központ véleményének kikérésével – **meghatározza azt a létszámot, amelynek felvételét az intézmény nem tagadhatja meg**; ez a létszám az adott feladatellátási hely alapító okirat szerinti felvehető **maximális létszámának legalább 25%-a**. A hivatkozott rendelkezés alapján az óvoda és az általános iskola **beiskolázási körzete Ibrány város közigazgatási területe**.

⁵ Ha a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség a Kormányval a köznevelési feladatok ellátására is kiterjedő megállapodást kötött, a nevelési-oktatási intézmény székhelye szerint illetékes köznevelési feladatokat ellátó hatóság, óvoda esetén a települési önkormányzat részére megküldött egyoldalú nyilatkozatával vállalja az állami, önkormányzati feladatellátásban való közreműködést, valamint kötelezettséget vállal a tanulók felzárkóztatására vonatkozó feladatok ellátására. A Magyar Katolikus Egyház az egyoldalú nyilatkozat megtételére nemzetközi szerződés alapján jogosult. Az egyoldalú nyilatkozat megtételére a belső egyházi jogi személy is jogosult.

(3) A nyilatkozatnak az alábbiakat kell tartalmaznia:

- a) a nevelési és oktatási feladatokat,
- b) a felvehető gyermekek, tanulók számát,
- c) az óvodai nevelési feladatokban, a tankötelezettség teljesítésével és az iskolai nevelés-oktatással összefüggő feladatokban való részvételt,
- d) azt az időszakot, amelyre a feladatellátásban való részvételt vállalta.

Ami a gyermeklétszám összetételét illeti, a válaszlevél szerint az **óvodások 67%-a**, az **általános iskolásoknak pedig 77,7%-a ibrányi lakos**. Az intézmény Ibrányon kívül fogad a környező településekről érkező gyermekeket is, és a gyakorlat szerint az évek során **az első osztályba jelentkező valamennyi gyermek felvételt nyert**.

Az Iskolaigazgató tájékoztatása szerint a beiratkozást megelőzően, hónapokkal korábban **nyilvános tájékoztató szülői értekezletet tartanak**, amelyről a település óvodáit és lakosait időben értesítik. Ezzel kapcsolatosan megjegyezte, hogy a településen **természetes iskolaválasztási szokás** alakult ki: akik nem kívánnak élni az intézmény által kínált lehetőségekkel, **jellemzően nem jelentkeznek hozzájuk**, és saját elmondásuk szerint **a települési tankerületi iskola közegében érzik otthonosabban magukat**.

Ami a **tanulói felvétel rendjét** illeti, azt az intézmény Szervezeti és Működési Szabályzata (SZMSZ) tartalmazza. Az intézmény a nemzeti köznevelési szabályozás keretei között **kiköti a református keresztyén vallás elfogadását**, amelynek elfogadásáról a felvételt megelőzően a szülő egy szándéknyilatkozat aláírásával nyilatkozik.

A **Szándéknyilatkozat** tartalma szerint a szülők/gondviselők többek között **vállalják**, hogy:

- a tanév minden hetének első napján **közös áhítaton vesznek részt** (a tanórák első órája és az étkezések előtt és után is imádság van),
- az intézményben a **köszönés módja** az „Áldás, békesség!”,
- minden tanulónak felekezeti hovatartozása szerint **heti két hittanóra kötelező**,
- a család a gyermekkel **havonta legalább egy református templomi alkalmon és családi istentiszteleten** részt vesz,
- a **tanévnyitó és tanévzáró istentisztelet** a református templomban történik,
- az intézmény pedagógiai programjában, SZMSZ-ében, házirendjében és a Keresztyén Diákok Etikai Kódexében foglalt **református keresztyén nevelési elveket kötelezőnek tekintik**,
- amennyiben a gyermek még nincs megkeresztelve, az **első osztály végéig megkeresztelik** történelmi egyházi felekezetének megfelelően,
- református gyermekek esetében a **7. évfolyamon a konfirmáció kötelező**.

A **felvételek elbírálásának sorrendje** a következő:

- (1) a szülők a református gyülekezet tagjai;
- (2) a gyermek református óvodába járt;
- (3) a gyermek testvérei református iskolába járnak és a szülők vállalták a kapcsolattartást a keresztyén gyülekezetek lelkipásztoraival (pl. családi vasárnap, konfirmáció, elsőáldozás);
- (4) a szülők történelmi egyház gyülekezetének tagjai;
- (5) a szülő keresztyén nevelést elfogadó nyilatkozata;
- (6) a gyermek meg van keresztelve;
- (7) „*az intézmény szeretettel fogadja azokat a gyermekeket is, akiknek családja nem kötődik a fenntartó egyházhoz*”, számukra megszervezik a saját felekezetnek megfelelő hittanoktatást.

Felekezeti összetétel

Vallási hovatartozás	Tanulók száma (2024/25. tanév)
Református	152
Római katolikus	24
Görögkatolikus	17
Egyéb felekezet	9
Nincs megjelölve	36
Összesen	238

Az Iskolaigazgató szerint az első osztályba évente átlagosan 40–50 tanuló jelentkezik, és az intézmény fennállása óta eddig egyetlen tanévben történt felvételi elutasítás.

Ami a település tankerületi fenntartású iskolájával való együttműködést illeti, az Iskolaigazgató szerint **rugalmasan zajlik az átjelentkezés mindkét irányban**. A válaszlevél szerint feltehetően roma háttérű tanulót is vettek már át, és volt olyan eset, amikor a szeptemberben felvett, feltehetően roma gyermek szülei – az intézmény támogatása ellenére – néhány nap után átírták gyermeküket a település másik iskolájába. Hogy ennek mi lehetett az oka, arra a levél nem tér ki.

Kérdésemre az Iskolaigazgató úgy tájékoztatott, hogy becslésük alapján **az óvodában és az általános iskolában alacsonyabb a roma háttérű gyermekek aránya a települési átlagnál**, de pontos számot természetesen nem tudtak adni. A válaszlevél **szerint a HHH arány az általános iskolai tagozaton 4%, az óvodában 6%, míg a gimnáziumi osztályokban 17%**. Ebből következően **van különbség** a roma nemzetiségi gyermekek arányában a tankerületi fenntartású ibrányi általános iskola és a református fenntartású iskola között, azonban erről nincs konkrét adatuk. Levelében hivatkozott továbbá a Belügyminisztérium Köznevelési Államtitkárságának településszintű kimutatására, amely a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányát **45,62%-ban állapította meg Ibrányban**, akik azonban természetesen nem kizárólag roma származású tanulók.

Az Iskolaigazgató kérésére táblázatos formában készített egy kimutatást arról, hogy az egyes osztályokban a 2024/25-ös tanévben hogyan alakult a tanulói összetétel, különös tekintettel a HH/HHH arányokra, illetve a tanulmányi eredményekre.

Osztályok összetétele a 2024/25-ös tanévben

Osztály megnevezése	HH	HHH	SNI	Létszám	Év végi tanulmányi átlag	Továbbtanulók száma a 8. osztályban
1.a	1	1	–	25	szöveges értékelés	–
1.b	1	1	1	25	szöveges értékelés	–
2.a	1	–	–	28	4,77	–
3.a	–	–	–	24	4,83	–
3.b	1	–	1	19	4,85	–
4.a	–	–	2	21	4,77	–
4.b	–	–	–	20	4,82	–
5.a	2	1	1	22	4,69	–
5.b	–	–	1	22	4,63	–
6.a	–	–	3	24	4,43	–
7.a	–	–	2	25	4,39	–
8.a	1	1	–	27	4,39	27 fő továbbtanult.

Az Iskolaigazgató által közölt adatokból kitűnik, hogy az intézmény osztályaiban **feltűnően alacsony számban jelennek meg** a hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók. Több osztályban **egyáltalán nincs ilyen státuszú gyermek** (például 3.a, 4.b, 6.a), míg a legtöbb osztályban **legfeljebb 1-2 fő** szerepel ezen kategóriákban. Az adatok alapján a HHH-státusz különösen ritka, mindössze néhány osztályban van rá precedens (pl. 1.a, 1.b, 5.a, 8.a osztályokban).

Az **SNI (sajátos nevelési igényű) tanulók** szintén kis létszámban fordulnak elő az intézményben. Néhány osztályban található 1-3 fő SNI-s tanuló, más osztályokban egyáltalán nincs ilyen státuszú gyermek. A **létszámok** jellemzően kiegyenlítettek: az osztályok többsége 20–27 fős, ami megfelel az általános iskolai átlagos osztályméreteknak.

A **tanulmányi eredmények** összességében kiemelkedően magasak: az osztályok többségében az év végi tanulmányi átlag **4,6-4,8 közötti**, ami kifejezetten jónak tekinthető. Az alsó tagozatban alkalmazott szöveges értékelések mellett a felsőbb évfolyamokban is jól láthatóan erős a tanulmányi teljesítmény. A **továbbtanulási adatok** szerint a 8. osztályból valamennyi tanuló továbbtanult, ami azt mutatja, hogy az iskola **eredményesen** készíti fel a diákokat a középfokú tanulmányokra.

Az Iskolaigazgató válaszában kitért arra is, hogy az intézmény – országosan egyedülként a református intézmények közül – **Arany János Kollégiumi Programot működtet**, amelyben előfordulnak nagyobb számban roma gyermekek is. A program keretében a tanulók számára ingyenes szállást és étkezést, taneszközöket, havi utazási bérlet támogatást, szükség esetén szemüveg és ruházat biztosítását, színházbérletet, jogosítványhoz jutás támogatását, valamint kulturális és szabadidős programokon való részvételt nyújtanak.

A jelentkezők száma az évek során emelkedik. Az Iskolaigazgató szerint a program kiváló lehetőséget kínál az esélyteremtésre és a felzárkózásra a roma tanulók számára is.

A válaszlevél szerint az intézményben **iskolapszichológus és szociális munkás** is dolgozik: a Református Egységes Módszertani és Gyógypedagógiai Intézet, valamint az Ibrányi Integrált Szociális Szolgáltató Központ munkatársai látják el a szolgálatot heti rendszerességgel. A pszichológus félállásban, a szociális munkás heti egy napon, illetve igény szerint tartózkodik az intézményben. Képesítés nélküli pedagógusuk és tanerő-hiányuk nincs.

Az Iskolaigazgató szerint az intézményhez eddig **nem érkezett panasz** a roma gyermekek **egyenlő bánásmódhoz való jogának esetleges sérelme miatt** a felvételi eljárással kapcsolatban. A települési iskolák és óvodák, valamint a helyi roma önkormányzat képviselői között több alkalommal történt egyeztetés (oktatásügyi „kerekasztal”), továbbá az intézmény a tankerületi központ **antiszegregációs megbeszélésein is részt vett**. Levelében megosztotta velem azt is, hogy a **roma önkormányzattal folytatott egyeztetéseken** ők nyitottak voltak az együttműködésre a gyermekek felvétele kapcsán, és szorgalmazták az egyházzal való kapcsolat kialakítását, ugyanakkor **a településen élő roma lakosok és a nemzetiségi önkormányzat részéről nem történt előrelépés, közeledés** irányukba.

Az Iskolaigazgató hivatkozott arra is, hogy 2019-ben az Ibrányi Református Egyházközség és a Roma Nemzetiségi Önkormányzat egyeztetést folytatott a református általános iskola felvételi eljárásáról, amelynek eredményeként **a roma önkormányzat vállalta a közvetítést** a szülők és az intézmény között annak érdekében, hogy a jövőben több roma gyermek kérje felvételét az első osztályba. A 2020. július 29-i ezzel kapcsolatos ülésen elhangzott, hogy **nincs tudomásuk olyan esetről, amikor valakit felvételi szándéka ellenére ne vettek volna fel** a Református Iskolába. 2021 júniusában a roma önkormányzat elnöke azt jelezte a válaszlevél szerint, hogy **bár felkeresték a roma szülőket a beiskolázás miatt** és igyekeztek felvilágosítani őket a református iskoláról, **a szülők nem voltak hajlandók oda írtni gyermeküket**. Az Iskolaigazgató szerint ennek hátterében az állhat, hogy a roma közösség tagjai között többen a Jehova Tanúihoz, a Hit Gyülekezetéhez, illetve az Omega Hálózat **szabadkeresztény gyülekezetéhez tartoznak**. Az Iskolaigazgató hivatkozott arra is, hogy a fentiekről jegyzőkönyvi feljegyzések készültek. Hozzátette: bár ezt követően a helyi roma önkormányzat hivatalosan nem kereste meg az intézményt a beiratkozással kapcsolatban, ettől függetlenül voltak olyan roma háttérű szülők a településen, akik beíratták gyermeküket az iskolába.

Az Iskolaigazgató jelezte, hogy a **Nyíregyházi Tankerületi Központ részéről nem érkezett megkeresés** az iskolai körzetek kijelölése tárgyában.

Levelében azt is jelezte, hogy az általános iskolai felvétel során a gyermekek etnikai hovatartozására vonatkozóan semmilyen adatot nem kérnek. Személyes tapasztalata és becslése alapján idén is felvételre kerültek roma nemzetiségi háttérrel rendelkező gyermekek. Az Iskolaigazgató szerint cselekvési tervként **továbbra is nyitottak** a református keresztyén hagyományt szem előtt tartó intézmény választása iránt érdeklődő szülők és tanulók felé.

Az Iskolaigazgató levelében többször hangsúlyozta, hogy a Magyarországi Református Egyház Oktatási Szolgálatra nyomon követi az antiszegregációs eseményeket és megkereséseket, az általuk szervezett országos egyeztető fórumokon rendszeresen részt vesznek, partnerek a közös gondolkodásban.

2.3.2. Tankerületi Igazgató válasza

A Tankerületi Igazgató tájékoztatott arról, hogy az Ibrányi Árpád Fejedelem Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (a továbbiakban: Tankerületi Iskola) **kötelező beiskolázási körzete Ibrány város teljes közigazgatási területe**, ezért minden, a körzetben életvitelszerűen lakó tanuló számára kötelező felvételt biztosít, kizáró ok nincs.

A Tankerületi Igazgató az iskola igazgatójának tapasztalataira hivatkozva rögzíti, hogy **a település jól szituált családjainak iskolaválasztásánál „gyakori szempont a szegregációs igény kielégítése”, amelyet a szülők nyíltan hangoztatnak.** A Tankerületi Igazgató szerint előfordult, hogy **roma család az egyházi intézményt választotta**, de a beíratott tanulót néhány hét múlva átiratták a tankerületi iskolába. Volt olyan eset is, amikor **az egyházi iskola a roma gyermek felvételét elutasította.** A válasz szerint megfigyelhető az a tendencia, hogy a magasan kvalifikált, jól szituált szülők inkább az egyházi intézményt preferálják.

A Tankerületi Igazgató válasza szerint az intézmények közötti átjárás kétirányú, de **elsősorban az egyházi iskolából történik átjelentkezés a tankerületi fenntartású intézménybe.** Jellemzően olyan tanulókat íratnak át, akik esetében magatartási vagy tanulási probléma merült fel, és akiket ezért **„eltanácsoltak”** az egyházi iskolából. Levelében megosztotta azt is, hogy előfordult: sajátos nevelési igényű tanulót az egyházi intézményből íratnak át, mert – a szülő közlése szerint – ott nem tudták számára a megfelelő fejlesztést biztosítani. A válaszelevél szerint arról, hogy a református iskola milyen módon és milyen feltételekkel veszi fel a gyermekeket, nincsenek pontos információik.

A Tankerületi Igazgató kérdésére tájékoztatott arról is, hogy iskolaór nem dolgozik az intézményben, ugyanakkor az iskolarendőrrel folyamatos az együttműködésük. Az **iskolarendőr** főként prevenciós programok szervezésével és az esetmegbeszéléseken való közreműködéssel segíti az iskola munkáját.

Az intézmény **nem rendelkezik saját iskolapszichológussal.** A KIR-STAT szerinti tanulólétszámmra tekintettel erre **a finanszírozási feltételek nem adnak lehetőséget**, mivel a jogszabály – a pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény végrehajtási rendelete – 500 tanulóként egy, a teljes munkaidő ötven százalékában foglalkoztatott iskolapszichológus biztosítását írja elő. Ugyanakkor a Nyíregyházi Tankerületi Központ fenntartásában működő Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Ibrányi Tagintézménye az iskola épületében működik, így pszichológus szakemberei az intézmény kérésére folyamatosan rendelkezésre állnak. A Tankerületi Igazgató arról is tájékoztatott, hogy a 2025/2026. tanévtől 0,5 álláshely mértékben iskolapszichológust biztosítanak az iskolának. A válasz szerint az intézmény saját **gyógypedagógussal** rendelkezik, a szociális munkás feladatokat pedig az Ibrány és Térsége Gyermejjóléti Szolgálat munkatársa látja el (prevenciós programok, esetkonferenciákon részvétel, szülőkkel való kapcsolattartás). Az intézményben a szakos ellátottság 100%-os, **nem foglalkoztatnak képesítés nélküli pedagógusokat.**

Roma nemzetiségi program az iskolában **nem működik**, ugyanakkor az intézmény szoros együttműködést tart fenn a Roma Nemzetiségi Önkormányzattal. A tájékoztatás szerint az együttműködés kiterjed a roma szülőkkel való kapcsolattartásra és az esetmegbeszélésekre; a jól tanuló roma diákokat a nemzetiségi önkormányzat évente jutalmazza, továbbá sportfoglalkozásokkal, rendezvényeken való részvétellel és anyagi támogatással is segíti az

iskola munkáját. Az Igazgató kitért arra is, hogy Ibrány Város Önkormányzata a 2024/2025. tanévtől a felsős évfolyamok egy-egy hátrányos helyzetű tanulója ösztöndíjban részesítette.

A Tankerületi Igazgató tájékoztatott arról is, hogy az iskolában bevezették a **Komplex Alapprogramot** a végzettség nélküli iskolaelhagyás mérséklése, a tanulói sokszínűség kezelése és a motiváció növelése érdekében. Az iskola, mint az Oktatási Hivatal Bázisintézménye lehetőséget biztosít a LEGO-eszközök tanórai használatára, amelyhez kapcsolódóan tanévenként két alkalommal bemutatóórákat szervez. A válasz szerint a Komplex Alapprogram bevezetéséhez az iskola valamennyi pedagógusa elvégezte a 120 órás **KAP-képzést**, és minden tanévben élnek az Oktatási Hivatal nyújtotta képzési lehetőségekkel is, konfliktuskezelési és a hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozást segítő tréningeket is szerveznek.

Az intézmény **alapfokú művészeti iskolaként** működik, ahol a rászoruló tanulók térítésmentesen vehetnek részt zeneművészeti, képző- és iparművészeti, valamint szín- és bábművészeti képzéseken. A tájékoztatás rögzíti, hogy az iskola saját uszodával rendelkezik, használata az 1-6. évfolyamon tanulók számára heti két órában térítésmentes.

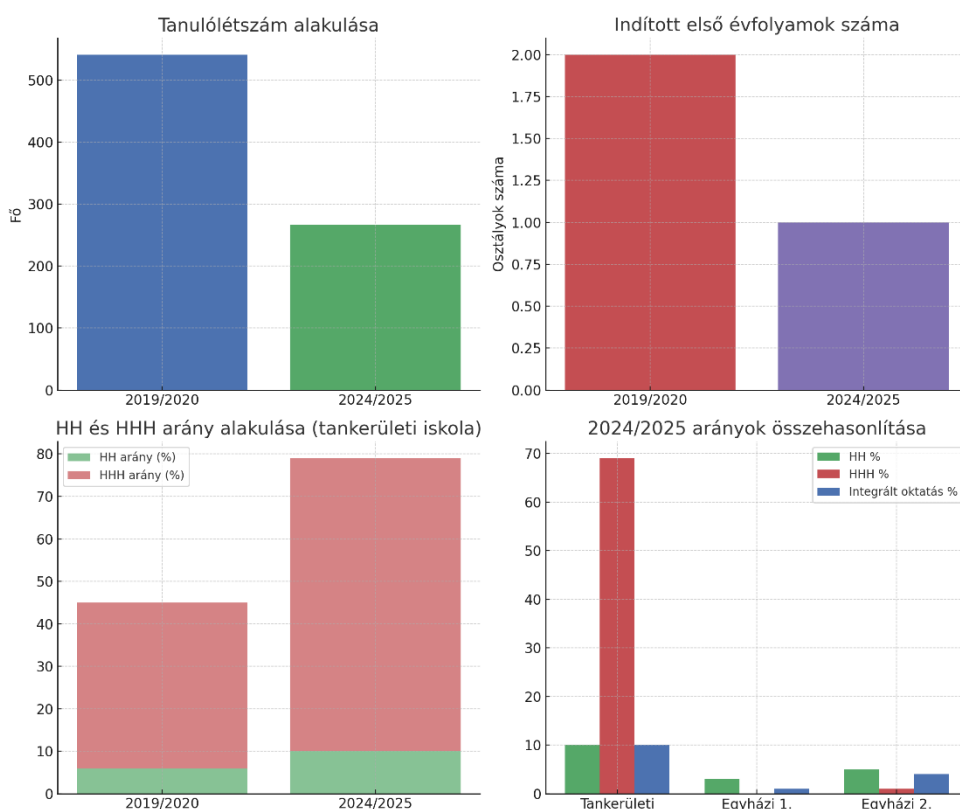
A Tankerületi Igazgató válasza szerint az intézmény nem rendelkezik pontos adattal a **roma nemzetiségű tanulók arányáról**, a főigazgatói becslés alapján azonban ez az arány körülbelül **80% körül** lehet, míg **az egyházi iskolában 1-2% körül mozog**.

A Tankerületi Igazgató jelezte, hogy a tankerületi központ és az egyházi fenntartó együttműködése az iskolai körzetek kijelölése szempontjából nem bír relevanciával, mivel a kötelező beiskolázási körzet Ibrány város teljes közigazgatási területére kiterjed. Ugyanakkor a Tankerületi Tanács biztosítja, hogy az illetékességi területén működő egyházi iskolák fenntartói képviselőt delegálhassanak a Tankerületi Tanács által működtetett **Antiszegregációs Munkacsoportba**. A válasz szerint ezzel a lehetőséggel 2024-től az Ibrányi Református Egyházközség is él, képviselőjük a négy ülésből kettőn vett részt, a tankerület részéről az állami iskola főigazgatója delegált tag. A Munkacsoport többek között a lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer adatait (például a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók arányát a tankerület intézményeiben és az Ibrányi járásban), a beiratkozási és osztályba sorolási adatokat, továbbá a HH/HHH és SNI/BTMN arányokat osztja meg a delegáltakkal, felhívva a figyelmet az **állami iskolák túlterheltségére**.

A Tankerületi Igazgató válaszelevelében kitért arra is, hogy a Tankerületi Tanács Antiszegregációs Munkacsoportja **célként határozta meg a köznevelési intézményekben zajló deszegregációs folyamatok nyomon követését**, és a hosszú távú, átfogó köznevelés-igazgatási célok összehangolását az antiszegregációs törekvésekkel. Ennek keretében a 2025. évre szóló munkaterv szerint 2025. augusztus 25-ére olyan ülés tervezett, amely a többiskolás településeken működő általános iskolai feladatellátási helyek helyzetének értékelésére és – szükség esetén – intézkedési javaslatok megfogalmazására irányul. A Nyíregyházi Tankerületi Központ 2025–2027. közötti **Esélyegyenlőségi Intézkedési Terve** feladatként határozza meg egy települési szintű oktatási deszegregációs intézkedési terv összeállítását és annak megismertetését a településen működő általános iskolai feladatellátási helyek fenntartóival.

A Tankerületi Igazgató zárásként rögzítette, hogy az Ibrányi Árpád Fejedelem Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola szakmai alapidokumentuma szerint a székhelyen **felvehető maximális tanulói létszám 900 fő**.

A 2019/2020. tanév 541 fős tanulólétszáma a 2024/2025. tanévre **267 főre csökkent**; a 2019/2020. tanévben indított két első évfolyam a 2024/2025. tanévre egy első évfolyamra csökkent. A 2019/2020. tanévben a HH-státuszú tanulók aránya 6%, a HHH-státuszú tanulóké 39% volt; a 2024/2025. tanévre a **HH-arány 10%-ra, a HHH-arány 69%-ra emelkedett**. Ezzel szemben a településen működő **egyházi intézmény** két feladatellátási helyén a 2024/2025. tanévben a **HH-arány 3% és 5%, a HHH-arány 0% és 1%** volt. A válasz szerint a 2024/2025. tanévben az **integrált nevelés-oktatásban** részesülő tanulók aránya a **tankerületi fenntartású intézményben 10%**, míg az **egyházi intézmény két feladatellátási helyén 1% és 4%**.

A Tankerületi Igazgató értékelése szerint a **HH/HHH-státuszú tanulók rendkívül magas, emelkedő aránya**, valamint az **integrált nevelés-oktatást igénylő tanulók ellátása** mind a fenntartótól, mind az iskolától **jelentős erőfeszítéseket kíván**; a pedagógusok számára a legnagyobb feladatot a szülőkkel való kapcsolattartás és a tanulók motivációja, a fenntartó számára pedig a humánerőforrás biztosítása és a kiegésző megelőzése jelenti.

A Tankerületi Igazgató a leveléhez csatolt egy részletes kimutatást is az iskola tanulóinak összetételéről, osztályonkénti bontásban, amely alátámasztja a fentieket. A KIR-STAT 2024. október 1-jei adatai alapján az intézmény tanulólétszáma a 2024/2025. tanévben **267 fő** volt, a 2025/2026. tanévben **várhatóan 252 fő** lesz.

Tanulói összetétel – 2024/25.

Osztály megnevezése	HH	HHH	HH+HHH %	SNI	Létszám	Év végi tanulmányi átlag	Továbbtanulók száma a 8. osztályban
1.a	2	19	75%	5	28	szöveges értékelés	–
2.a	4	8	60%	3	20	4,79	–
2.b	2	18	100%	2	22	3,87	–
3.a	4	16	83%	6	26	4,25	–
4.a	1	12	76%	2	17	4,23	–
4.b	0	16	100%	1	17	3,86	–
5.a	4	8	71%	5	17	4,04	–
5.b	0	19	100%	2	21	3,57	–
6.a	4	10	64%	1	22	4,30	–
6.b	2	14	84%	1	17	3,66	–
7.a	2	13	88%	0	17	3,54	–
7.b	3	13	94%	1	17	3,85	–
8.a	2	8	63%	2	16	3,88	16 fő (10 technikum, 6 szakiskola)
8.b	1	15	100%	1	16	3,69	16 fő (3 gimnázium, 7 technikum, 6 szakiskola)

Ahogyan az a fenti adatokból is látszik, szinte minden osztályban nagyon magas a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, jellemzően **60 és 100% között mozog**. Vannak olyan osztályok is – például a 2.b, a 4.b, az 5.b és a 8.b – ahol **a tanulók teljes egésze hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű**. Ez egyértelműen jelzi, hogy az intézménybe döntően alacsony társadalmi státuszú családok gyermekei járnak. Összhangban az igazgató válaszával, az adatokból az is kitűnik, hogy szinte minden osztályban tanulnak sajátos nevelési igényű gyermekek is.

Külön figyelmet érdemelnek a tanulmányi eredmények: az **év végi átlagok** szinte minden osztályban a **3,5 és 4,8 közötti tartományban mozognak**. Ez meglepően jó teljesítménynek számíthat annak fényében, hogy a tanulók nagy többsége hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű. Mindez **utalhat arra**, hogy az iskola **pedagógiai munkája erős**, és a tanulók eredményei nem tükrözik vissza olyan súlyosan a társadalmi státusból fakadó hátrányokat, mint ahogyan az más esetekben gyakran megfigyelhető, de azt is jelezheti, hogy **az elvárt színvonal olyan alacsony**, hogy a gyermekek nem tesznek szert versenyképes tudásra.

Mindenesetre a **továbbtanulási adatok** alapján a nyolcadik évfolyam tanulói **mindannyian folytatták tanulmányaikat**, többségük technikumban vagy szakiskolában, kisebb részük gimnáziumban. Ez a továbbtanulási struktúra is azt jelzi, hogy az iskola tanulóinak életpályája elsősorban a szakmai képzések irányába vezet.

Amennyiben a két iskolából bekért adatokat egy közös táblázatban összevetjük, jól látható a **kiugróan nagy különbség a két intézmény tanulói összetételét** illetően.

HH+HHH arány összehasonlítása – Egyházi és Tankerületi iskola

Osztály	Egyházi iskola	Tankerületi iskola
1.a	8% (2/25)	75% (21/28)
1.b	8% (2/25)	–
2.a	4% (1/28)	60% (12/20)
2.b	–	100% (22/22)
3.a	0% (0/24)	77% (20/26)
3.b	5% (1/19)	–
4.a	0% (0/21)	76% (13/17)
4.b	0% (0/20)	94% (16/17)
5.a	14% (3/22)	71% (12/17)
5.b	0% (0/22)	90% (19/21)
6.a	0% (0/24)	64% (14/22)
6.b	–	94% (16/17)
7.a	0% (0/25)	88% (15/17)
7.b	–	94% (16/17)
8.a	7% (2/27)	62% (10/16)
8.b	–	100% (16/16)

Fentiek is illusztrálják, hogy a két iskola között éles szelekció érvényesül: amíg az egyházi intézményben elsősorban a jobb társadalmi helyzetű családok gyermekei tanulnak, addig a tankerületi iskola a hátrányos helyzetű tanulók tömeges befogadjává vált pár év leforgása alatt.

2.3.3. Ibrány polgármesterének válasza

Ibrány polgármestere (a továbbiakban: Polgármester) arról tájékoztatott, hogy a településen három óvoda működik. Az **önkormányzati fenntartású Ibrány Városi Óvodában** 125 gyermek közül körülbelül 25-30 roma származású, ami a teljes létszám közel negyede, a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya pedig 20-30% között mozog.

A **református fenntartású óvodában** a gyermeklétszám fele akkora (50 fő), de a roma gyermekek száma jóval alacsonyabb, mindössze 4-5 fő, ami alig 8-10%-os arányt jelent.

A **baptista fenntartású Csicsergő Óvodában** viszont 65 gyermekből 55-60 roma származású, ami 85-92%-os arányt jelent, tehát egy szegregált intézményről van szó. Ezen felül szinte minden gyermek halmozottan hátrányos helyzetű, vagyis az intézményben koncentrálnak a leginkább rászoruló családok gyermekei.

Ibrányi óvodák

Óvoda neve	Fenntartó	Gyermeklétszám	Roma gyermekek száma (becsült)	Roma gyermekek aránya
Ibrány Városi Óvoda	Önkormányzat	125	25–30	kb. 20–24%
Ibrányi Református Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium	Ibrányi Református Egyházközség	50	4–5	kb. 8–10%
Baptista Szeretetszolgálat Csicsergő Óvodája	Baptista Szeretetszolgálat	65	55–60	kb. 85–92%

Az **ibrányi iskolák** tekintetében a Polgármester úgy tájékoztatott, hogy megítélése szerint a tankerületi fenntartású Árpád fejedelem Általános Iskolába járó gyermekek többsége (80-85%) roma származású, míg a református iskolába járók között (ide számolva az Arany János Kollégiumba járó gimnazista gyermekeket is) 20% lehet a roma származású gyermekek aránya. Az SNI-s gyermekek aránya az Árpád Fejedelem Általános Iskolában 10-20%, a református intézményben 5% körüli.

Arra a kérdésemre, hogy tapasztalatai szerint a településen élő roma és nem roma szülők milyen motivációk, lehetőségek alapján választanak köznevelési intézményt arról tájékoztatott, hogy a romák körében az óvodaválasztás legfőbb preferenciájának a **minél könnyebb gyalogos és kerékpáros megközelítés lehetőségét** tartotta sokáig valószínűnek. A két roma szegregátumhoz ugyanis legközelebb a baptista óvoda Óvoda utcai épülete volt található. (Attól kb. 1 km-re található az önkormányzati óvoda, és még 2 km-re a református óvoda.) Ez kettő éve megváltozott, mert a baptista fenntartású óvoda felújítására 500 millió forintot nyert az önkormányzat, és a felújítás-bővítés idejére a város központjába – az állami iskola egyik szárnyába – költözött a baptista óvoda. A mostani helyük messzebb van a szegregátumtól, mint a városi óvoda. Ehhez képest a baptista óvodába járó roma gyerekek aránya nem csökkent. Ez azonban arra utal a polgármester szerint, hogy **nem a minél könnyebb megközelítés lehetősége a preferencia.**

A **teljes lakosság körében** – az idei beiratkozási adatok szerint – **legnépszerűbb az önkormányzati óvoda**, második a baptista, és a harmadik a református óvoda. Az **iskolák közül** mára egyértelműen **a református iskola a népszerűbb**, tudomása szerint ott ebben a tanévben két első osztály indul. Az állami iskolában egy első osztály indul az idei tanévben, az ide íratott gyermekek nagy többsége roma.

A Polgármester megosztotta velem azon véleményét is, hogy a **tanulás, mint érték** szerinte jelentősen devalválódott a roma és nem roma lakosok körében is, és talán sokan ezért nem választják szívesen a nagyon komoly tanulmányi követelményeket támasztó református intézményt. A másik ok lehet az iskolaválasztásban az, hogy az **igen népes ibrányi református közösség döntő része magyar**, míg a roma lakosok más, ún. „**kisegyházakhoz**”, „vallási szektákhoz” (Jehova Tanúi, Rózsakeresztesek, Magyar Pünkösdi Egyház, Hit Gyülekezete) tartoznak, emiatt nem szívesen íratják a gyermekeiket a református intézménybe.

A **szegregációval kapcsolatosan** úgy fogalmazott a Polgármester, hogy „*amennyiben van ilyen Ibrányban*” az **véleménye szerint spontán**. Ezzel kapcsolatosan megjegyezte, hogy a roma lakosaik nagy része nem dolgozik, reggel nem kel fel „korán”, nem indul munkába, nincs kötött napirendjük. Emiatt aztán a gyermekeiket sokan nem viszik időben (reggel 7:30-ra) óvodába, iskolába. Ez a **fegyelmezetlenség talán inkább megtűrt (elviselt) az állami iskolában**, ahol egyszerűen csak gyűjtik az igazolatlan tanórákat a mulasztó gyermekek. Hivatkozott arra is, hogy jelenleg is fut egy TOP+-os integrációs pályázatuk, amelynek során az egyik helyi roma civil szervezet munkatársai felkeresik a reggel az iskolába időben meg nem érkezett gyermekeket, érdeklődnek a hiányzás okáról a szülőnél, és ha kell, közösen indítják, kísérik iskolába a gyereket. Ennek a munkának köszönhetően csökkent az igazolatlan órák száma. A **református intézmény** a hiányzások terén is **komolyabb elvárást jelenít meg**.

Jelentős tényezőnek jelölte meg levelében a Polgármester azt is, hogy az állami iskolában dolgozó pedagógusok sokszor olyan helyzetbe kerülnek, amire a főiskolai-egyetemi tanulmányaik során nem készítették fel őket. A sajátos nevelési igényű gyermekek, illetve az egyéb tanulási akadályozottsággal élő gyermekek nagy száma rendszeres fejlesztő pedagógusi munkát, jelenlétet indokolna. A tantestület erején felül teljesít hosszú évek óta, ez szükségszerűen a **kiegészükhöz** vezetett. Véleménye szerint több fejlesztő pedagógus alkalmazására, a tanári bérek jelentős emelésére, a tanári kötelező óraszámok jelentős csökkentésére, a kiscsoportos oktatás megvalósítására és speciális, legfeljebb 5-8 fős tanulócsoportok kialakítására is szükség lenne a helyzet javítása érdekében.

Azzal kapcsolatosan, hogy **lát-e bármilyen proaktív törekvést** a református egyházi fenntartó részéről annak érdekében, hogy a helyben élő roma gyermekek is nagyobb létszámban tanulhassanak az intézményeikben, úgy tájékoztatott, hogy a református iskolaigazgató és a fenntartó képviselője rendszeresen (minden évben többször) **kezdeményez megbeszélést** a beiratkozási időszakot megelőzően **a roma nemzetiségi önkormányzattal** annak érdekében, hogy **minél több roma gyermeket fogadhassanak**.

Az elsős tanítóik minden évben végigjárják az óvodákat, és hívják a családokat, a gyermekeket az intézményükbe. Az **egyházközség rendszeresen tart nyílt napokat az intézményeiben** azzal a céllal, hogy minél több roma család kerüljön a közösségükbe. A roma gyerekek közül (azok, akik a református intézménybe jelentkeznek) egy-két kivételtől eltekintve **mindenki felvételt nyer**. A Polgármester fontos dolognak tartja azt is, hogy az Ibrányi Református Egyházközség a gimnázium átvétele során **megtartotta az Arany János Kollégiumot**, azt azóta sikeresen, egyre növekvő létszámmal működteti.

Levelében kitért arra is, hogy polgármesterként **köznevelési-közoktatási kerekasztal létrehozását kezdeményezte** öt éve a városban folyó nevelő-oktató munka javítása és integrálása érdekében. Akkor ez a kezdeményezés a roma kisebbségi önkormányzat vezetőjének elutasító magatartása miatt nem valósult meg.

Tekintettel a „covidos évekre” is, csak idén tavasszal sikerült az alakuló ülést újra összehívnia. Ezen a megbeszélésen aktívan részt vett az összes köznevelési és közoktatási intézmény képviselője, illetve az új összetételű roma nemzetiségű önkormányzat is.

A Polgármester hivatkozott még arra is, hogy önkormányzat **ösztöndíj pályázatot** hirdetett és indított tehetséges, halmozottan hátrányos helyzetű ibrányi gyermekek részére az Árpád Fejedelem Általános Iskolában és a református általános iskolában is. Emellett a roma nemzetiségi önkormányzat is támogatja anyagilag a tehetséges, jó tanuló roma gyermekeket az Árpád Fejedelem Általános iskolában. Az óvodák közötti egyeztetés folyamatos, 2025-ben az önkormányzati óvoda – helyhiány miatt – több jelentkező gyermeket irányított át a református és a baptista óvodába, romákat és magyarokat egyaránt.

A Polgármester a levelében még azt is hangsúlyozta, hogy az önkormányzat a TOP Plusz-3.1.2-21-SB1-2022-00009 azonosítószámú, „*Komplex program megvalósítása Ibrányban a társadalmi esélyteremtés jegyében*” című, 200 millió forint támogatási összegű pályázat megvalósításához igyekezett hiteles, valóban értékes munkát végző közreműködőket behívni. Így kerültek kapcsolatba az **Autonómia Alapítvánnyal**, akik a fenti pályázatból igen fontos elemeket valósítanak meg jelenleg is, mint például a roma-magyar együttélés elősegítése, közösségi programok az akcióterületen, életmód klubok vezetése a felnőtt célcsoport számára. Ezen szakmai partnerkapcsolat során ismerték meg a **Rosa Parks Alapítványt**, akik tavaly ősszel indítottak el egy **integrációs programot az önkormányzati óvodában** a támogatásukkal.

Azzal kapcsolatos kérdésekre, hogy a **település történelme** során hogyan alakult a roma és nem roma lakosság együttélése, a Polgármester arról számolt be, hogy az 1970-es években, **állami betelepítési program során** kerültek nagyobb tömegben Ibrányba a roma nemzetiségű lakosok. Addig néhány család jelentette a roma lakosságot, akik rendszerint dolgoztak (bányák, útépítések, helyi intézmények, TSZ, gumigyár, stb.). A Polgármester úgy fogalmazott, hogy „akkor nem volt „roma-kérdés” a településünkön”. A betelepítés során az akkor épített ún. Cs-lakásokba (csökkentett értékű)⁶ költöztette az állam a romákat Tiszavasváriból és Nyíregyházáról. A **betelepülők nagy része nem talált munkát**, ezért megpróbált segélyből, családtámogatásból, idényjellegű mezőgazdasági munkából, alkalmyszerűen kisebb vagyon elleni bűncselekmények (jellemzően közvetlenül elfogyasztható mezőgazdasági termények: kukorica, burgonya lopása) elkövetéséből megélni. A Polgármester szerint „ez a többségi magyar lakosságtól eltérő életmód” volt a fő oka a roma és nem roma együttélés megromlásának.

⁶ „A Cs-lakások (csökkentett komfortfokozatú lakások) elsősorban az 1960–80-as években épültek Magyarországon, az állami lakáspolitikájaként. A cél az volt, hogy a nagyarányú lakáshiányt gyorsan, olcsón és tömegesen enyhítsék, különösen a városokban és az ipari központokban. Ezeket a lakásokat egyszerűsített műszaki tartalommal, kisebb alapterülettel és alacsonyabb komfortfokozattal tervezték: sokszor hiányzott belőlük a fürdőszoba, a WC közös használatú volt, fűtésük nem központi, hanem kályhas megoldással történt.

A Cs-lakásokba elsősorban fiatal munkáscsaládokat, betelepülő ipari munkaerőt, illetve szociálisan rászorulókat költöztettek, gyakran bérlakás formájában. Az 1960-as évektől a korábban telepszerűen, kifejezetten rossz lakhatási körülmények között élő cigány családokat üresen álló ingatlanok vásárlására, illetve a CS- lakásokba költözésre ösztönözték központi döntések útján. A folyamat a tanácsi rendszer döntési mechanizmusain keresztül a cigányság szerepkör nélküli falvakba való koncentrálódásához vezetett, valamint több alkalommal is a szegregált cigánytelepek újratemelését eredményezte, amelyekből a 2010-es évek elején már több mint ezerhatszázat tartottak nyilván”. (Pénzes J. – Pásztor I. Z. – Szikszai E.: A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében, Máltai Tanulmányok 2022/2.)

A Polgármester megjegyezte azt is, hogy a gyermekvállalási hajlandóság más a két csoportban: míg a magyarok egy vagy két gyermeket vállaltak, addig a roma családoknál 4-6, sőt 8-10 gyermek is született. Ibrány déli peremén található, „Zovány” nevű településrészre költözött az új roma generáció az idős nem romák által elhagyott házakba, ezzel együtt a nem roma lakosok a város belseje felé húzódtak. A településen ma jelen lévő szegregátumok legnagyobb része a valamikor nem romák által lakott portákat jelenti. A Polgármester szerint *„a kulturális különbségek, az életvitel és az életmód mássága, a kisebb vagyon elleni bűncselekmények mind-mind távolították egymástól a két etnikumot”*. A Tiszavasváriból, illetve a Nyíregyházáról oda került romák a település vezetője szerint *„a mai napig fenntartják az elkülönültségüket egymástól és az „őshonos” ibrányi romáktól is”*. Komoly szegregáció figyelhető meg az ibrányi roma lakosságon belül is. A vagyoni helyzetükben bekövetkező különféle változások hatására létrejött egy szűk roma réteg, *„akik kimondottan jómódban, európai polgárként élnek”*. A Polgármester szerint **jellemzően ők azok, akik a városi óvodába, illetve a református intézményekbe járatják a gyerekeiket**. Ezzel szemben a többséget jelentő, **„lecsúszó roma családok”** (akik közül nagyon sok felnőtt- és fiatalkorú kábítószerfüggő) **inkább a baptista óvodát, illetve az állami iskolát választják**.

A Polgármester végezetül tájékoztatott arról, hogy 2021-ben arra utasította a munkatársait, hogy a köznevelési intézményvezetők, a roma nemzetiségi önkormányzat és a civil szervezetek bevonásával állítsanak össze egy **helyi roma integrációs stratégiát (Stratégia)**. Ezzel a dokumentummal – annak megvalósításához támogatást kérve – felkeresték a térség egyéni országgyűlési képviselőjét, és számos más, a témába érintett állami vezetőt a legmagasabb szinteken. Erre lehetőséget adott az is, hogy az ibrányi **Iránytű Tanoda** (jelentős önkormányzati támogatással) 2025-ben hatodik alkalommal rendezte meg a *„Tanoda Olimpiát”* a városban, ahol számos romaügyi állami vezető is megjelent. **Az integrációs stratégia megvalósításához kért támogatást azonban a Polgármester tájékoztatása szerint a város még sajnos nem kapta meg**. A település vezetője levelét azzal zárta, hogy támogatásomat kérte a Stratégiában megjelölt céljaik eléréséhez.

A település jegyzője által megküldött **Stratégia** első része **Ibrány város rövid bemutatásával** indul. E szerint a település járásközpont, lakossága mintegy 7.000 fő, akik közül körülbelül 1.800 fő roma nemzetiségű. A **roma népesség három szegregátumban él**, heterogén összetételű, és képzettségi szintjük általában alacsony. Kevés középiskolai és nagyon kevés felsőfokú végzettséggel rendelkező van közöttük, csupán két fő diplomás. A város ugyan több integrációs programot valósított meg – például a Komplex telep-programot vagy a Tanoda és a Gyermekház működtetését – ezek azonban nem érték el minden roma családot, és a hosszabb szünetek miatt a hatásuk gyengült. A dokumentum felhívja a figyelmet arra is, hogy a demográfiai előrejelzések alapján a roma népesség aránya jelentősen növekedni fog a következő évtizedekben.

A Stratégia kitér a településen kialakult **lakossági feszültségekre** is, különösen az állami és református általános iskola tanulói összetétele kapcsán. A dokumentum is ismerteti, hogy 2020-tól **a református iskola két osztályt is indított, ami miatt az állami intézmény első osztályában alig maradt magyar gyermek**. Ez a helyzet a **roma közösség körében is aggodalmat váltott ki**, mert a **vegyes közeg hiánya szerintük hátrányos** a szocializáció szempontjából.

A Stratégiában arra is utalnak, hogy a helyi önkormányzat és civil szervezetek hosszú távú, 10-20 évre szóló integrációs program megalkotásán dolgoznak. Bár **Ibrány nem került be a 300 települést érintő Roma felzárkóztatási kísérleti programba**, a helyi vezetés kezdeményezi annak **kiterjesztését, vagy egy új, „Ibrány-típusú” településekre szabott program indítását**. A dokumentum hangsúlyozza, hogy az ilyen településeken kisebb befektetéssel érhetők el tartós eredmények, mint a homogén roma falvakban. Fontos szerepet kaphatna az integrációban a tehetősebb, már európai értékrend szerint élő roma lakosság, akik példát mutathatnának a közösség többi tagjának. A közös programok, munkák és rendezvények segíthetnék a közeledést.

A dokumentum felsorolja az **aktuálisan futó programokat** is: Gyermekház, Tanoda, Arany János Kollégium, valamint több TOP projekt (szociális együttműködést és városrehabilitációt célzó kezdeményezések). Ezek azonban alacsony létszámot érnek el, ezért az átfogó változásokhoz elégtelenek.

A **jövőbeni elképzelések** között szerepel a Gyermekház kapacitásának bővítése, több szakember bevonása a korai fejlesztésbe, az óvodai fejlesztés koordinálása, valamint az általános iskolák jövőjének újragondolása. Ez utóbbival összefüggésben az állami iskola egyházi fenntartásba adásának lehetősége is felmerül. A Tanoda létszámának bővítését és új közösségi központ kialakítását is célként jelölik meg. A gimnázium és az Arany János Kollégium fenntartását a református egyház látja el, de felvetődik a helyi rászoruló diákok otthoni körülményeinek kollégiumi szintű biztosítása. Új programokat is javasolnak, például a **roma lányokat és fiúkat célzó** Bari Shej és hasonló kezdeményezéseket, valamint a roma szakkollégiumi lehetőségek bővítését. Továbbá kiemelik az egyszerű betanított munkahelyek megteremtésének szükségességét is, különösen a roma nők foglalkoztatására. Az egészségügyi állapot javítása szintén kiemelt cél, egyéni egészségmegőrzési tervek révén.

A Stratégia szerint **elengedhetetlen a település típusához illeszkedő roma felzárkóztatási program indítása hazánkban**, nagyobb hazai és EU-s források bevonása, valamint egymásra épülő, hosszú távú és folyamatos programok biztosítása. Fontos az infrastruktúra fejlesztése, a lakhatási körülmények javítása, a munkahelyteremtés és az oktatás támogatása, valamint helyi roma munkacsoport létrehozása, amely a programokat koordinálná. Külön hangsúlyt kap a konkrét, számonkérhető indikátorok beépítése és a fejlesztési tervek strukturálása rövid-, közép- és hosszútávú szakaszokra.

2.4. Az ibrányi vizsgálat során feltárt egyéb információk

Vizsgálatom során, ahogy arra korábban kitértem, személyesen találkoztam több olyan civil szervezet képviselőjével, akik nem csak a gyakorlatban foglalkoznak a roma gyermekek iskolai esélyegyenlőségének kérdésével, de vizsgálatom időszakában Ibrány településen is jelen voltak egy-egy helyi integrációs program megvalósítása kapcsán.

Munkatársam útján részt vettem egy olyan lakossági fórumon is, amelyen Ibrány település kulcsszereplői, civil szervezetek, valamint helyi lakosok képviselői vettek részt.

Fentiekén túl találkoztam olyan egyházi személyekkel is, elsősorban a református és baptista egyház részéről, akik iskolafenntartóként osztották meg velem tapasztalataikat.

2.4.1. Találkozó az Autonómia Alapítvány és a Rosa Parks Alapítvány munkatársaival

2025. szeptember 4-én személyesen fogadtam az Autonómia Alapítvány⁷ és a Rosa Parks Alapítvány⁸ munkatásait abból a célból, hogy megismerjem Ibrány településen végzett tevékenységeiket, és az annak során szerzett tapasztalataikat, benyomásaikat.

Az egyeztetésen megjelent civil szervezetek képviselői elmondták, hogy Ibrányban többek között egy **iskolai mediációs programot** indítottak a tankerületi fenntartású iskolában, amely működőképesnek bizonyult: két roma mediátor reggelente ellenőrizte a hiányzókat, felkereste a családokat, és így sikerült elérni, hogy a gyerekek legalább a második órára bemenjenek az iskolába.

Megosztották velem azt is, hogy a roma szülők gyakran eleve nem akarták gyermekeiket a református iskolába beíratni, mert **tartottak a kirekesztéstől**, illetve anyagi okok miatt sem tudták vállalni a **magasabb költségeket**. Az aktivisták szerint a **vallási és közösségi kapcsolatok hiánya** is erősíti a roma családok kiszorulását a református intézményből.

Elmondták továbbá, hogy a helyi vezetők, köztük a polgármester és a református lelkes azzal a céllal támogatták az egyházi iskola létrehozását, hogy **mérsékeljék a családok „menekülését” az állami iskolából**, de a gyakorlatban ez a **szegregáció fokozódásához** vezetett.

A Rosa Parks Alapítvány egy Erasmus programot hajtott végre épp ekkor a településen, amelynek keretében **érzékenyítő tréningeket** tartottak óvodapedagógusoknak és roma szülőknek. Az Alapítvány elmondta, hogy a településen az önkormányzati óvodában még viszonylag integrált körülmények között nevelkednek a roma és nem roma gyermekek, ugyanakkor a baptista óvoda teljesen szegregált, „roma óvodaként” működik, a református óvodába pedig nem járnak cigány gyerekek. Az önkormányzati fenntartású óvoda pedagógusai arról számoltak be az Alapítványnak, hogy a **munkájuk eredményei elvesznek**, amikor a gyerekek az állami iskolába bekerülnek. Míg az óvodában a gyerekek integráltan, együtt nevelkednek, az iskolába belépve egy teljesen szegregált közegben találják magukat, mert a nem roma gyerekek a református iskolában kezdik meg tanulmányaikat.

Az aktivisták szerint **a református iskola léte az egész település egyik legnagyobb problémája**, mert erősíti a **gyerekek szétválását**, és a **pedagógusok közötti feszültséget** is fokozza. Rámutattak arra, hogy a református intézmények több, jól képzett szakembert is „elszívtak” az állami iskolából, ami gyengíti az együttműködést és tovább nehezíti a helyi integrációs törekvéseket.

⁷ Az Autonómia Alapítvány 1990-ben jött létre elsősorban a társadalmi kirekesztésben élő, hátrányos helyzetű – különösen roma – közösségek felzárkózásának támogatására. Küldetése, hogy erősítse a közösségi önszerveződést, a helyi társadalmi részvételt és az esélyegyenlőséget. Programjai során kis közösségi fejlesztéseket, képzéseket, mikrohitel- és foglalkoztatási projekteket, valamint partnerségi együttműködéseket valósít meg. Az alapítvány kiemelt célja, hogy a roma közösségek tagjai aktív alakítói lehessenek saját életüknek és környezetüknek. Több évtizedes munkája során hazai és nemzetközi partnerekkel együttműködve újító, modellértékű projekteket indított, amelyek hozzájárultak a társadalmi integrációhoz. <https://autonomia.hu/hu/>

⁸ A Rosa Parks Alapítvány az oktatási és társadalmi integráció elősegítésére létrejött civil szervezet. Tevékenysége középpontjában a hátrányos helyzetű, különösen roma közösségek gyermekei és fiataljai állnak. Az alapítvány programjai között szerepelnek tanoda-jellegű foglalkozások, szülői mentorálás, pedagógusok számára szervezett érzékenyítő képzések és közösségfejlesztő kezdeményezések. Küldetése, hogy hozzájáruljon a kirekesztés és az iskolai szegregáció csökkentéséhez, valamint az esélyteremtő oktatási gyakorlatok elterjesztéséhez. Nevét Rosa Parks amerikai polgárjogi aktivistáról kapta, aki a társadalmi egyenlőségért folytatott küzdelem szimbóluma. <https://www.rosaparks.hu/>

Az egyeztetésen megjelent civil szereplők elmondták, hogy a településen működő három óvoda között **nincs érdemi együttműködés**, inkább **versengés és konfliktus** jellemzi a viszonyt. A **református óvodát kedvezményezett helyzetben** látják, míg a **baptista intézmény szakmai nehézségekkel küzd**, mivel ott a roma és hátrányos helyzetű gyermekek nagyon nagy arányban vannak jelen.

Az aktivisták szerint a **roma szülők ritkán próbálkoznak** a református intézménybe való bejutással. A jelentkezések sokszor **nem hivatalos csatornákon** történnek, és gyakran **szóban utasítják el** a szülőket úgy, hogy lebeszéljük őket a jelentkezésről. Felvetődött az is, hogy a felvételi eljárás részeként van egy **informális elbeszélgetés** a családdal, amely **szűrőként működik**, és **eltántorítja** a roma családokat. Bár az intézmény hivatalosan nem ismerte el az etnikai alapú elutasítást, a roma szülők körében mégis él egy olyan tapasztalat és/vagy elképzelés, mely szerint nincs vagy kevés esély van arra, hogy a gyermekeiket felvegyék a református köznevelési intézményekbe.

A civil szervezetek képviselői, köztük egy szociológus szakember hangsúlyozta, hogy az egyházi intézmények gyakran túlbecsülik a roma gyermekek arányát, míg a helyi szülői tapasztalatok alacsonyabb számokról szólnak. A hivatalos statisztikai mutatók (HH/HHH adatok) szerintük **félrevezetőek**, mert a jobb társadalmi helyzetű roma családok gyermekei nem mindig tartoznak e kategóriákba, így a valós arányok torzulnak. Megemlítették, hogy Budapesten és számos más településen például alig jelennek meg HHH-s gyerekek a statisztikákban, mert a besorolás szülői kérelemhez kötött, és sok család nem él ezzel a lehetőséggel. Hangsúlyozták, hogy a HH/HHH-adatok megbízhatatlanná váltak, így **új mérőszámokra van szükség**.

Megosztották velem azt is, hogy tapasztalataik szerint az oktatási szegregáció nem kizárólag etnikai alapon történik, hanem **elsősorban társadalmi státusz** szerint. A nem roma mélyszegénységben élő családok gyermekeit sokszor hasonlóan éri a kirekesztés, míg a jobban szituált roma családok esetenként be tudják juttatni gyermekeiket a református intézménybe, bár ennek **komoly lelki ára van** számukra.

A szakmai egyeztetésen többször említésre került, hogy a **szabad iskolaválasztás rendszere erősíti a szegregációt**, mert a nem roma szülők mobilisabbak, könnyen elviszik gyermekeiket más, közeli települések iskoláiba. A helyi állami iskolák emiatt elgettősodnak, az oktatás alacsony színvonalú, amiért a szülők elégedetlenek. A roma családok célja sokszor inkább csak rövid távú, és addig terjed, hogy az állami iskola oktatási színvonalát kellene javítani. Nem feltétlenül törekednek arra, hogy gyermekeik a nem roma gyerekekkel együtt tanuljanak.

Az egyeztetés résztvevői ugyanakkor példaként említettek olyan szegregált iskolákat is, ahol a tanulók és pedagógusok **elégedettek a körülményekkel**, ám **ezek sem biztosítanak hosszú távon esélyt a társadalmi integrációra**. Hangsúlyozták: **nincs jó szegregáció**, még a jól működő szegregált intézmények sem jelentenek valódi megoldást, mert a diákok későbbi életútja ugyanúgy a **lemorzsolódással végződik**.

A beszélgetés tanulsága szerint a roma szülők rövid távon azt szeretnék, hogy a helyi állami iskola minősége javuljon, **hosszabb távon azonban csak az integrált oktatás nyújthat valódi esélyt**. A résztvevők úgy vélték, hogy állami fenntartású intézmények esetében meghatározott **kötelező mechanizmusokat kellene bevezetni** az egyházi iskolák számára is,

például **kvóták** vagy a **szegregátumok bevonásával kijelölt felvételi körzetek** révén, mert a jelenlegi gyakorlat fenntartja az elkülönülést.

A résztvevők arról is tájékoztattak, hogy a szegregációs projektekben gyakran **alternatív módszerekkel** próbálják feltárni a gyerekek társadalmi háttérét. Példaként említették, hogy a **szülők iskolai végzettsége** – különösen az anyáké – a legerősebb mutatója a család helyzetének, ezért ezt tartják a **legmegbízhatóbb adatnak**. Rámutattak arra is, hogy az Oktatási Hivatal által gyűjtött **kompetenciamérésekhez kapcsolódó háttérkérdőívek** tartalmaztak a roma tanulók arányára vonatkozó becsült adatokat, ám ezeket **2023-tól megszüntették**, így ma nincs megfelelő, hozzáférhető adatforrás.

Az aktivisták szerint ez súlyos problémát jelent, mert Magyarországon jelenleg a **szegregátumokra vonatkozóan is elavult, 2010-es népszámlálási adatok** vannak használatban, miközben a társadalmi és munkaerőpiaci körülmények azóta jelentősen megváltoztak. Megemlítették, hogy bár a minisztérium bizonyos szakértői adatbázisokkal dolgozik, ezek **azonban nem nyilvánosak, még a kutatók sem férnek hozzá**. Ez a helyzet megnehezíti a helyi szegregáció pontos feltárását és a szakpolitikai döntések megalapozását.

A civil szervezetek képviselői arra is kitértek, hogy a központi intézkedések sokszor jó szándékúak, de a helyi viszonyok torzítják a megvalósítást. Példaként hozták fel a roma tanulókkal foglalkozó pedagógusoknak nyújtott **bérkiegészítés** esetét, amely a gyakorlatban helyenként **formális igazolásokkal került igénybevétele**re, anélkül, hogy valódi fejlesztő foglalkozások történtek volna. Ez szerintük azt mutatja, hogy a jogszabályi szándék és a helyi végrehajtás között gyakran szakadék van.

Összességében az egyeztetésen részt vevő szakemberek hangsúlyozták, hogy a szegregáció felszámolásához nélkülözhetetlen a **pontos és naprakész adatokon alapuló szakpolitika kialakítása**. Véleményük szerint az államnak biztosítania kellene egy olyan **adatgyűjtési rendszert**, amely megbízhatóan feltárja a roma gyermekek iskolai helyzetét, és lehetővé teszi a helyi tapasztalatok figyelembevételével történő szakmai beavatkozásokat.

2.4.2. A helyi aktivisták, és a lakossági fórum tapasztalatai

A két budapesti szervezet településen zajló munkája erősen támaszkodik a helyi szerveződésű **Romák a Fejlődésért Civil Egyesületre**.

Az Egyesület 2025 nyarán **empirikus kutatást végzett Ibrányban** a roma gyermekek óvodai és iskolai nevelésével kapcsolatos szegregációs gyakorlatok feltárása céljából. A vizsgálat során 48 strukturált kérdőív készült roma szülők bevonásával, akiket a közösségből toborzott, felkészített kérdezők kerestek fel. A kutatás célja az volt, hogy **feltárja és rendszerezze a roma szülők tapasztalatait és percepcióit** a helyi köznevelési intézmények működéséről, különösen az elkülönített oktatás jelenlétéről, okairól és következményeiről, valamint arról, miként hat ez a gyerekek továbbtanulási esélyeire és társadalmi beilleszkedésére.

A kutatás kifejezetten a roma szülőkre irányult, hiszen gyermekeik érintettsége a legerőteljesebb az intézményi gyakorlatokban. A kérdőív témakörei között szerepelt a családok demográfiai és társadalmi háttere, a gyermekek intézményválasztása, a szegregáció fogalmának ismerete és annak helyi tapasztalatai, az elkülönítés feltételezett okai, a külön oktatás észlelt hatásai, valamint a változtatás iránti igény.

Az Egyesület megállapította, hogy a válaszadók **valamennyien roma származásúnak vallották magukat**, közülük mindössze 28% rendelkezett munkaviszonnyal, míg 20% munkanélküliként élt, míg a többiek más státuszban voltak (pl. közfoglalkoztatott, háztartásbeli, inaktív). A „szegregáció” fogalmát mindössze 21% ismerte, ugyanakkor a **megkérdezettek 100%-a állította, hogy Ibrányban a roma és nem roma gyermekek külön iskolába, illetve külön óvodába járnak.**

A válaszok alapján a szegregáció okai részben **szubjektív élményekhez** kapcsolódnak, mint a roma közösség tagjai által érzékelt **rasszizmus**, a „magyar” többség **lenéző magatartása**, illetve a **kiközösítéstől való félelem**. Többen beszámoltak **személyes negatív tapasztalatokról** is, amelyek bizalmatlanságot szültek a két közösség között. Az objektív, rendszerszintű okok közé tartozik, hogy a város **lakosságszáma önmagában nem indokolná két általános iskola fenntartását**, mégis kialakult a kettős intézményrendszer. A szabad iskolaválasztás lehetőségével a nem roma családok döntően a Református iskolát részesítik előnyben, ahol a **tanulmányi és magatartási elvárások**, valamint a **beiskolázási költségek magasabbak**. Emiatt több roma gyermek rövid idő után kikerül onnan, ami végül **intézményi szintű elkülönülést** eredményez.

Az Egyesület véleménye szerint ennek következményeként a roma és nem roma gyerekek döntően külön intézményekben tanulnak, ami **rendszerszintű szegregációt eredményez**. A roma szülők túlnyomó többsége **negatívan ítélte meg a külön oktatást**: a gyerekek lemaradnak, kevesebb lehetőséget kapnak, és a **továbbtanulás esélyei is romlanak**. A válaszadók 99%-a úgy vélte, hogy a szegregált iskolai oktatás **közvetlenül rontja gyermekeik jövőbeli kilátásait**.

A szülők beszámolóiban gyakran megjelent a **megbélyegzettség érzése**, az **alsóbbrendűség tudata**, valamint a **félelem** attól, hogy a „cigány iskolából” érkező gyermekeket később sem fogadják el, nehezebben kerülnek be jobb középiskolákba.

A tapasztalatok alapján az **elkülönítés nemcsak érzelmi és pszichés hátrányokkal jár**, hanem objektíven is **alacsonyabb színvonalú oktatást** eredményez. A szülők szerint a szegregált intézményekben **gyengébb a tanítás minősége**, alacsonyabbak az elvárások, és emiatt a gyerekek nem kapják meg a megfelelő alapokat a továbblépéshez. Ez közvetlenül kihat a középiskolai felvételi esélyekre, és hosszú távon a szakmaszerzésre, munkaerőpiaci beilleszkedésre is. Az elkülönítés rendszerszinten beszűkíti a lehetőségeket, csökkenti a motivációt és a húzóerőt, miközben **mélyíti a társadalmi szakadékot**.

Az Egyesület szerint a **változtatás iránti igény egyértelmű**: a válaszadók 100%-a szükségesnek tartotta, hogy mind az óvodákban, mind az iskolákban megszűnjön a jelenlegi elkülönítés. A **szülők vágyai** között szerepel az egyenlő bánásmód, az elfogadás, a vegyes

osztályok visszaállítása, és az **esélyegyenlőség biztosítása**. Sokan úgy vélték, hogy a közös tanulás a régebbi időkben jobban működött, és lehetőséget adott roma és nem roma gyerekek barátságaira.

A kutatás alapján az Egyesület hangsúlyozza, hogy Ibrány lakossága mintegy 6.100 fő, ebből 1.800 roma származású. A **település jövője** jelentős mértékben függ attól, hogy a roma fiatalok megszerzik-e a szükséges iskolai végzettséget és be tudnak-e kapcsolódni a továbbtanulásba és a munka világába. Ha ez nem történik meg, hosszú távon az **egész város gazdasági és társadalmi helyzete romolhat**: az oktatási teljesítmény csökkenése, a tartós munkanélküliség növekedése, a társadalmi kohézió gyengülése és a szociális ellátórendszer túlterhelése egyaránt fenyeget.

Az Egyesület véleménye szerint a roma gyermekek oktatási esélyei nem csupán a közösség, hanem a teljes település jövőjét is meghatározzák. Ha a gyerekek integrált minőségi oktatáshoz jutnak, abból **mindenki profitál**: több lesz a képzett fiatal, stabilabb a munkaerőpiac, erősebb lesz a társadalmi kohézió, és vonzóbbá válik a város.

A kutatás alapján a Szervezet **változtatásokat is javasolt**. Ennek része a **roma szülők ösztönzése**, hogy nagyobb arányban válasszák a Református iskolát, például **tájékoztató programok, mentorálás, tanulmányi támogatás és közösségi segítők bevonásával**. Fontos, hogy az egyházi iskola **rugalmasabb átmenetet biztosítson**, nyitottabban kommunikáljon, és hangsúlyozza: a református intézmény minden helyi gyerek iskolája. Emellett szükséges a **nem roma szülők ösztönzése** is az Árpád iskola választására, amelynek erősségeit ki kell emelni, ösztönző programokat kell indítani, és gondoskodni kell a **vegyes osztályok létrehozásáról**.

Az Egyesület szerint a **hosszú távú megoldás közös felelősség**: az önkormányzatnak, a fenntartóknak, a szülőknek és a pedagógusoknak együtt kell dolgozniuk a közös beiskolázási stratégián, érzékenyítő programokat kell szervezniük, és biztosítaniuk kell a sztereotípiák lebontását. Az Egyesület meggyőződése, hogy csak így érhető el a szegregáció felszámolása és a település fenntartható fejlődése.

Az Egyesület a feltárt problémák alapján egy **antiszegregációs cselekvési tervet** is kidolgozott. E szerint a legfőbb átfogó cél annak biztosítása, hogy Ibrányban roma és nem roma gyermekek egyaránt valódi, integrált oktatásban vehessenek részt. Ennek eléréséhez konkrét célként jelölte meg az **intézményi szegregáció megszüntetését**, a szülők, pedagógusok, intézményvezetők és az önkormányzat aktív bevonását, valamint egy fenntartható és jogilag is alátámasztott intézkedési terv kidolgozását.

Az akcióterv első lépése a **probléma nyilvánossá tétele** volt. Ennek érdekében az Egyesület a kutatás eredményeit 2025. szeptember 17-én egy **lakossági fórum keretében** mutatta be a szülők, a városvezetés, az intézményvezetők részvételével. Az eseményen munkatársam útján magam is részt vettem.

Az esemény célja az volt, hogy a szegregáció ténye **mindenki számára láthatóvá váljon**. A fórumon a roma szülők ismertették tapasztalataikat és az összegyűjtött adatokat, a nem roma szülők megfogalmazhatták féltéseiket és elvárásaikat, a városvezetés és jelen levő szakértők visszajelzést adtak, munkatársam útján pedig magam is ismertettem a szegregációval kapcsolatos ombudsmani gyakorlatot és állásfoglalást. A **nyilvános diskurzus** fő üzenete az volt, hogy **a szegregáció nem csupán a roma közösség problémája**, hanem az egész város jövőjét meghatározó közös ügy.

A következő lépésként az Egyesület **antiszegregációs munkacsoport létrehozását kezdeményezte**. Ez a testület 10-15 főből áll, és magában foglalja roma és nem roma szülők képviselőit, mindkét iskola vezetését és pedagógusait, az önkormányzat képviselőit, valamint a településen tevékenykedő civil szervezetek képviselőit. A munkacsoport feladata havi ülések szervezése, a helyzetfeltárás, a félelmek és előnyök átbeszélése, rövid távú közös akciók indítása (pl. közös sportnap, szülői klub, pedagógus-szülő workshopok), valamint hosszú távú integrációs forgatókönyvek kidolgozása. Az Egyesület hangsúlyozta, hogy a **bizalom és az átláthatóság megteremtése a legfontosabb**: minden döntést közösen kell meghozni, és a jegyzőkönyveknek nyilvánosnak kell lenniük.

A harmadik lépésként az intézményi felülvizsgálatot fogalmazták meg. Az Egyesület álláspontja szerint **fel kell tárni**, hogy az iskolák **felvételi gyakorlata és belső szervezése miként tartja fenn az elkülönítést**. Ennek részeként vizsgálni kell a beiskolázási adatokat, a szülők döntési mechanizmusait, az esetleges „láthatatlan szűrőket”, valamint a pedagógiai gyakorlatokat. Az Egyesület külön feladatként jelölte meg a **tanári létszám és végzettség összehasonlítását**, a **tanulmányi eredmények elemzését**, a pedagógusok tapasztalatainak feltárását, valamint az **infrastrukturális és erőforrásbeli különbségek** dokumentálását. Ezen túlmenően fontosnak tartotta a **közösségi percepciók feltérképezését** is, azaz annak feltárását, hogyan látják a szülők és gyerekek a két intézményt, milyen **félelmek és előítéletek** vannak a vegyes oktatással kapcsolatban.

A feltárt adatok alapján az Egyesület javaslatokat dolgozott ki alternatív megoldásokra. Több lehetséges **forgatókönyvet** vázolt fel:

- **„Puha integráció” modell**, amely a közös programokra, élményekre, szülői klubokra és pedagógus-továbbképzésekre épít, és elsődlegesen a bizalomépítést célozza meg.
- **„Pilot integrált osztály” modell**, amelyben egy-egy évfolyamon közösen szerveznek integrált osztályt a két iskolából, pedagógiai felkészítéssel és rendszeres monitoringgal.
- **„Erőforrás-kiegyenlítés és pedagógusfejlesztés” modell**, amely az infrastruktúra, az eszközök és a pedagógusképzés megerősítésére fókuszál, mielőtt ténylegesen elindulna az integráció.
- **„Hibrid modell”**, amely lépcsőzetes, három szakaszban közelít: először közös programok és kapcsolatépítés, majd erőforrás-kiegyenlítés, végül pilot integrált osztályok indítása. Ez a modell hosszabb időtávon, fokozatosan készíti elő az iskolák teljes integrációját, miközben csökkenti a közösségi ellenállást.

Az Egyesület szerint a programok sikere azon múlik, hogy a roma és nem roma közösségek érdekei egyenlő súllyal érvényesüljenek. Hangsúlyozták, hogy **a két iskola hirtelen összevonása ellenállást és bizalmatlanságot szülne**, ezért a **fokozatosság és a közös döntéshozatal** a kulcsa a folyamatnak.

Az akcióterv **ütemezése** három évre szól (2025-2027), és részletesen tartalmazza a puha integráció kezdeti lépéseit, a kapcsolatépítés folytatását, az erőforrás-kiegyenlítés elindítását és megerősítését, majd az első pilot integrált osztály beindítását, amelyet monitoring és értékelés követ. A folyamat minden szakaszában kiemelt szerepet kap a szülők, pedagógusok és gyerekek bevonása, a folyamatos visszajelzés és a közösségi párbeszéd kialakítása.

Az Egyesület álláspontja szerint csak a **fokozatos, bizalmat építő és közös felelősségvállalásra** építő stratégia vezethet el a szegregáció felszámolásához és a valódi, fenntartható integrációhoz.

2.4.3. Telefonos interjú a Romák a Fejlődésért Civil Egyesület képviselőjével

Az Egyesület egyik munkatársával telefonos interjút is készített munkatársam, amelynek során a fent már ismertetett információk megerősítésre, kibontásra kerültek.

A Református Iskolába járó roma szülők tapasztalatai is azt mutatják, hogy az intézménybe a roma közösség tagjai azért nem jelentkeznek, mert bár az iskola nem alkalmaz nyílt diszkriminációt, **felvételi és oktatásszervezési gyakorlata** azonban számos olyan elemet tartalmaz, amelyek **visszatartják a roma családokat**, hogy a gyermekük ide jelentkezzen.

Ezzel összefüggésben néhány véleményt, tapasztalatot külön is kiemelnék:

- A roma közösségen belül él egy erős – néhány szóbeli elutasításon is alapuló – **meggyőződés**, hogy nem érdemes jelentkezniük, mert „*úgysem veszik fel őket*”, és/vagy az iskola „*nem nekik való*”, „*a gyerek nem fogja bírni*” a szigorú szabályokat.
- A helyi roma szülők egy része nem vallásos, és nem is kívánja gyermekét felekezeti oktatásban részesíteni, más részük pedig különböző egyéb, szabad keresztény gyülekezetbe jár, így **nem kívánnak a református egyházhoz kapcsolódni**.
- Akár vallásos, akár nem vallásos a család, **túlzónak tartják azt az elvárást**, hogy a gyermekek vasárnaponként a tanévben tíz alkalommal **kötelezően istentiszteleten vegyenek** részt. Panaszkodtak arra is, hogy akinek a gyermeke ezen nem vesz részt, annak a magatartás és szorgalom jegye nem lehet hármasnál jobb az adott félévben. A roma családok hétvégén együtt szeretnek lenni, több gyereknek vasárnap egyéb, sport programja van, és rossz néven veszik az egyházi iskola azon elvárását, hogy **tanítási időn kívül is kapcsolódniuk kellene az egyházi programokhoz**.
- Az iskola számos olyan **rejtett költséggel működik**, ami a roma szülők számára **teljesíthetetlen, vagy aránytalan terhet ró számukra**. Évkezdéskor a családok kapnak egy hosszú (67 elemből álló) tanszer- és felszereléslistát, amelyen esetenként még a tanszerek márkája is meg van határozva, általában a drágább fajtákból. Egy kétgyermekes család tanévkezdése így akár **száz-százhuszezer forintos kiadással** is járhat. Emellett a gyerekeknek fizetniük kell a kötelező uszodahasználatért, színházbérletért, alternatív furulyaoktatásért, és még egy fejenként hétezer forintos egyházfenntartási díjat is beszednek a szülőktől minden évben. Rendszeresen, évente több alkalommal tartanak olyan iskolai vásárokat is az intézményben, ahol elvárás, hogy a gyermekek zsebpénzükből vásároljanak valamit.

- Erős visszatartó erő a roma családok számára a **kirekesztéstől, megbélyegzéstől, marginalizálódástól való félelem** is, volt, aki be is számolt ilyen személyes élményekről gyermekét illetően. Sajnálatos módon olyan beszámolót is hallottam, amely szerint a roma gyermeket „**cigányozás**” is érte nem roma társai részéről az intézményben. Olyat is tapasztaltak szülők, hogy gyermekük nem roma barátját annak szülei „eltiltották” a barátkozás lehetőségétől.
- A roma családok **túl szigorúnak**, betarthatatlannak tartják az egyházi iskola kereteit, szabályait és elvárásait is. Ha fel is vesznek egy-egy roma gyermeket, gyakori, hogy már az első évben lemorzsolódik. (Megjegyezték azonban az érintettek azt is, hogy véleményük szerint a nem roma szülők is sok esetben kevésbé gyerekbarátanak, időnként túl merevnek, szigorúnak tartják az iskola elvárásait.)

2.5. A párhuzamos egyházi iskolák hatásának vizsgálatával kapcsolatos válaszok

2.5.1. A Társadalmi Esélyekért és Roma Kapcsolatokért Felelős Államtitkár válasza

Az **Társadalmi Esélyekért és Roma Kapcsolatokért Felelős Államtitkár** (a továbbiakban: **Romaügyi Államtitkár**) tájékoztatott arról, hogy a **Magyar Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030** (a továbbiakban: MNTFS 2030) átfogó módon foglalkozik a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esélyeivel, az óvodai neveléstől a szakképzésig és a felsőoktatásig terjedően. A válaszlevél szerint a Stratégia célja az élethosszig tartó tanulás modelljének megteremtése, külön figyelemmel a hátrányos helyzetű tanulók élethelyzetéből fakadó specifikus problémák kezelésére. A Romaügyi Államtitkár válaszlevelében kitért arra is, hogy a Stratégia hangsúlyt helyez az életminőség javítására (ívóvízhez, közlekedéshez, digitális eszközökhöz való hozzáférés), valamint a szegregált településrészek felszámolására és kialakulásuk megelőzésére.

Az MNTFS 2030 egyik **kiemelt célkitűzése az iskolai szegregáció megakadályozása és a befogadó oktatáshoz való hozzáférés biztosítása**. A válaszlevél szerint ennek érdekében erős garanciát jelent a **köznevelési esélyegyenlőségi tervek** háromévenkénti kötelező felülvizsgálata, továbbá változás történt a **beiskolázási körzetek kijelölésének szabályozásában** is, amely a hátrányos helyzetű tanulók kiegyensúlyozottabb iskolai elosztását célozza.

A Romaügyi Államtitkár válaszlevelében kitért arra is, hogy minden tankerületi központban **antiszegregációs munkacsoport** működik, amelyek az oktatási eredményesség javítását és a deszegregáció előmozdítását szolgálják. A deszegregációs intézkedések végrehajtását **módszertani támogatás is** segíti. A válaszlevél szerint a hátrányos helyzetű tanulók arányai szoros összefüggést mutatnak a tanulmányi eredmények regionális különbségeivel, amit az Országos Kompetenciamérés adatai is alátámasztanak.

A Romaügyi Államtitkár tájékoztatása szerint a szegregáció kérdésével összefüggésben meg kell említeni az **egyházi, nemzetiségi és más nem állami fenntartású intézmények megnövekedett szerepét** és felelősségét. A válaszlevél szerint az egyházi intézményekben tanulók aránya 2001 és 2016 között **három és félszeresére emelkedett** (4,5%-ról 15,6%-ra).

Az országos és települési **nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott intézmények száma is jelentősen nőtt**, 2012 óta csaknem nyolcszorosára. Az államtitkár válaszelevelében kitért arra is, hogy az egyházi és civil szervezetek szerepe már a korábbi felzárkózási stratégiákban is hangsúlyosan jelent meg, és a Szakképzés 4.0 stratégia is kiemeli az egyházak szerepét a hátrányos helyzetű fiatalok oktatásában.

A válaszelevel szerint ugyanakkor **a szegregáció növekedése részben az egyházi intézmények arányának növekedésével is összefüggésbe hozható**. Az államtitkár tájékoztatót arról, hogy a szegregáció megelőzése érdekében több intézkedés született: jogszabályi módosítások, körzethatár-módosítások, antiszegregációs munkacsoportok és esélyegyenlőségi intézkedési tervek. A Romaügyi Államtitkár válaszelevelében kitért arra is, hogy precedensértékű esetnek tekinthető, amikor 2018-ban az iskolai fenntartói jog átadását ahhoz a feltételhez kötötték, hogy az egyházi fenntartó vállalja a hátrányos helyzetű tanulók egyenletes arányban történő felvételét.

A Romaügyi Államtitkár válaszelevelében részletesen bemutatta a **nemzetközi jó gyakorlatokat** is. A válaszelevel szerint **Spanyolországban az „EducaRoma”** program az iskolai körzetek átalakításával és iskolabuszok bevezetésével segítette a roma gyermekek integrációját; **Franciaországban a prioritásos oktatási hálózat (REP)** többletforrást, kisebb osztálylétszámot és szoros szociális együttműködést biztosított a hátrányos helyzetű térségekben; **Svédországban az iskolakörzeti reform és az integrációs ösztönzők** járultak hozzá az etnikai homogenitás csökkentéséhez; az **Egyesült Királyságban a „Pupil Premium”** támogatási rendszer nyújtott célzott forrásokat a hátrányos helyzetű tanulók után; az **Egyesült Államokban pedig bírósági döntések és iskolabusz-programok** szolgálták a deszegregációt. Az államtitkár szerint ezek a nemzetközi példák Magyarország számára is releváns mintákat jelenthetnek.

A Romaügyi Államtitkár levelében hivatkozott arra is, hogy az államtitkárságnak **nincs közvetlen tapasztalata** az egyházi iskolák működésével kapcsolatban, mivel azok nem tartoznak közvetlen hatáskörébe. A válaszelevel szerint a témakörhöz kapcsolódóan eddig **panasz vagy bejelentés nem érkezett, háttértanulmány nem készült, és egyházi fenntartókkal sem zajlott egyeztetés** a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséről. Az államtitkárság a társadalmi esélyegyenlőség előmozdítására összpontosít, ennek figyelemmel kísérése folyamatos, ugyanakkor az egyházi iskolák szelekciót erősítő hatásának kérdésköre eddig **sem hazai, sem nemzetközi fórumokon nem került napirendre**.

A válaszelevel szerint a szegregáció megelőzésére irányuló intézkedések és stratégiák léteznek, ugyanakkor **az egyházi fenntartású iskolák növekvő szerepével összefüggő problémák kezelésében az államtitkárság közvetlen tapasztalatokkal és beavatkozási eszközökkel nem rendelkezik**.

2.5.2. A Köznevelési Államtitkár válasza

A Köznevelési Államtitkár azzal kapcsolatos kérdésekre, hogy készült-e az elmúlt években bármilyen állami kutatás vagy hatásvizsgálat a témában, kifejtette, hogy az egyenlő bánásmód érvényesítésének erősítése érdekében az Európai Unió számára készült köznevelési

stratégia 2021–2030 (a továbbiakban: Köznevelési Stratégia 2030)⁹ fogalmaz meg célkitűzéseket és átfogó beavatkozási irányokat a szegregáció csökkentése érdekében, összhangban a Romaügyi Államtitkár által is hivatkozott MNTFS 2030 céljaival.

A **Köznevelési Stratégia** elfogadásáról szóló 1551/2020. (VIII. 25.) Korm. határozatot követően elkészült a 2021-2024. évekre vonatkozó **intézkedési terv**¹⁰ is, amelyhez kapcsolódóan vizsgálatok történtek a végrehajtás nyomon követése érdekében. Az intézkedési terv többek között rögzített egy olyan **indikátort**, amely a köznevelési esélyegyenlőség szempontjából **különös figyelmet igénylő általános iskolai feladatellátási helyek** megoszlását mutatja. Az indikátor nyomon követését és a szükséges beavatkozások megtervezését az Oktatási Hivatal „**A tanulói lemorzsolódással veszélyeztetett intézmények támogatása**” című kiemelt projektje¹¹ alapozta meg.

A Köznevelési Államtitkár válaszában kifejtette, hogy az indikátor **négy mutatót** foglal magában, amelyek közül elsősorban az első kettő kapcsolódik a körzethatárok és az iskolák közötti tanulói megoszlás kérdéséhez:

1. **Az egyenlő bánásmód érvényesítése érdekében deszegregációs intézkedéseket igénylő többiskolás településen működő általános iskolai feladatellátási helyek aránya**, ha a településen működő bármely két feladatellátási hely között a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, illetve rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő tanulók arányában a különbség meghaladja a 25 százalékpontot.
2. **Többiskolás településeken működő azon általános iskolai feladatellátási helyek aránya**, amelyek esetében nem jelenik meg a hátrányos helyzetű tanulók egyenlőtlen eloszlása, de van a településen olyan feladatellátási hely, ahol a tanulók többsége hátrányos helyzetű, és emiatt az oktatás minőségének javítását szolgáló beavatkozások szükségesek.
3. **Egyiskolás településeken működő általános iskolai feladatellátási helyek aránya**, amelyek esetében a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű vagy rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő tanulók aránya meghaladja az 50%-ot.
4. Azonos évfolyamon működő **párhuzamos osztályok, tagozatok** tanulói összetétele közötti **több mint 25 százalékpontos eltérés** miatt deszegregációs intézkedéseket igénylő intézmények aránya.

A köznevelési államtitkár hozzátette, hogy e mutatók alakulását évente felméri az Oktatási Hivatal, és az első felmérés eredményei már elérhetők¹² a nyilvánosság számára is. A nyomon követést a Köznevelési stratégia 2030 következő időszakra vonatkozó intézkedési terve, a 1224/2025. (VI. 26.) Korm. határozat is előírja.

⁹ A Kormány 1551/2020. (VIII. 25.) Korm. határozata az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia 2021-2030 elfogadásáról;

<https://2015-2019.kormany.hu/download/d/2e/d1000/K%C3%B6znevel%C3%A9si%20strat%C3%A9gia.pdf>

¹⁰ <https://kormany.hu/dokumentumtar/az-europai-unio-szamara-keszitett-koznevelési-stratégia-es-intezkedési-terv>

¹¹ EFOP-3.1.5-16-2016-00001

¹² <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/s/ilmt-pr>

<https://drive.google.com/file/d/1CiBH0kxsxKB9SB3vIV0P7FpICfJO8Xdg/view>

A Köznevelési államtitkár levelében kitér arra is, hogy a **Köznevelési Stratégia** magas szinten, átfogóan fogalmazza meg a fejlesztési irányokat, az operatív szintű beavatkozásokat, azok ütemezését az **Intézkedési Terv** tartalmazza.

A Köznevelési Stratégia „5.3.1. *Az alulteljesítők, korai iskolaelhagyók arányának csökkentése – esélyteremtés, integráció, felzárkózás*” című fejezete tartalmazza, hogy a stratégia végrehajtása során olyan beavatkozások megvalósítása a cél, amelyek magukban foglalják a deszegregációt és a szegregáció megelőzését szolgáló oktatásszervezési gyakorlatok alkalmazását, továbbfejlesztését és nyomon követését.

Az Intézkedési Terv időtávja első ütemben 2021-2024 közötti időszakra vonatkozott, de számos intézkedés időben túlnyúlik 2024-en, ezért az Intézkedési Terv 2025-ben meghosszabbításra került a fent említett, a 2025-2028. évekre szóló kormányzati intézkedési tervről szóló 1224/2025. (VI. 26.) Korm. határozat szerint.

Az Intézkedési Terv 2021-2024-es évekre szóló első ütemében szerepelt az a vállalás is, hogy a többintézményes településeken azon általános iskolák után járó állami támogatás 10%-kal csökken, amelyekben a hátrányos helyzetű tanulók aránya több mint 20 százalékponttal alacsonyabb, mint a településre jellemző arány (ld. még fentebb). Az Intézkedési Terv tartalmazza továbbá vállalásként, hogy jelentést kell készíteni az ezen elvárás szerint rögzített állami támogatás csökkentését előíró jogszabály alkalmazásáról. A jelentést 2025. december 31-ig kell elkészíteni a 2024. és 2025. évi októberi statisztikai adatok alapján. Külön intézkedésként szerepel az **intézmény-átszervezésekkel kapcsolatos fenntartói monitoring tevékenység megerősítése** is. A szakterület tervezi a 2021-24-es intézkedési terv deszegregációs intézkedéseiről, intézmény átszervezések megvalósításáról szóló értékelés készítését 2027. június 30-ig.

A köznevelési államtitkár válaszában kitért arra is, hogy az általános iskolai **felvételi körzetek kialakítását**¹³ **rendszeresen nyomon követik**. E feladat a tankerületi tanácsok állandó munkacsoportjaként működő **antiszegregációs munkacsoportokhoz** kapcsolódik, amelyek az oktatási esélyteremtést, az egyenlő bánásmód érvényesítését és a **tanterületi esélyegyenlőségi intézkedési tervek**¹⁴ megvalósítását követik nyomon. Tevékenységük keretében a körzethatárok kialakítását és módosítását is vizsgálják, javaslatokat fogalmazhatnak meg, és minden tanévről beszámolót készítenek. A körzethatár-módosítások alakulását az elmúlt évek tekintetében az alábbi táblázat foglalja össze, amelyet megküldött válaszelevelében:

¹³ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv. 50. §; a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 24. §

¹⁴ A nemzeti köznevelésről szóló 229/2012. (VIII. 30.) Korm. rendelet, 21. §

Körzethatár-módosítások alakulása

Tanév	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Körzethatár-módosítást kezdeményező tankerületi központok száma	38 (65%)	33 (55%)	28 (47%)	41 (68%)
Körzethatár-módosítási kezdeményezések száma	279	147	137	165
Jóváhagyott kezdeményezések száma	258	143	134	142
Szegregációs kockázat enyhítése okán jóváhagyott kezdeményezések száma	64	15	13	10
Elutasított kezdeményezések száma	21	4	3	23
Szegregációs kockázat enyhítése miatt elutasított kezdeményezések száma	4	0	0	0
HH/HHH tanulói arányok kiegyensúlyozottabbá tétele miatt kezdeményezett esetek száma	75 (27%)	24 (16%)	12 (9%)	19 (11%)

A táblázatból az látható, hogy a körzethatár-módosítások kezdeményezéseinek száma az elmúlt években **csökkenő tendenciát** mutatott, a jóváhagyott kezdeményezések száma szintén mérséklődött. A szegregációs kockázat enyhítése okán elfogadott módosítások aránya az utóbbi tanévekben alacsony maradt, és kevés elutasítás történt kifejezetten ilyen okból.

A számok azonban többféleképpen is értelmezhetők. Egyrészt utalhatnak arra, hogy a korábbi években végrehajtott körzethatár-módosítások már elérték céljukat, és így a további években kevesebb beavatkozásra volt szükség. Másrészt azonban arra is felhívhatják a figyelmet, hogy a módosítási lehetőségek köre szűkült, illetve a problémák nem mindenhol oldódtak meg teljeskörűen, hanem a további intézkedések nehezebbé vagy korlátozottabbá váltak. A táblázat tehát egyszerre mutathatja a korábbi intézkedések eredményességét és azt a kockázatot, hogy a fennmaradó problémák kezelésére már kevesebb intézkedés, új kezdeményezés történt.

A Köznevelési Államtitkár kérdésekre válaszolva arról is tájékoztatott, hogy az egyházi és állami fenntartású iskolák hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulói megoszlásáról is rendelkeznek statisztikai adatokkal, amelyeket az általam kért ötéves bontásokban meg is küldött.

Hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók aránya (állami fenntartó)

Megnevezés	2015/2016	2020/2021	2024/2025
Általános iskolai tanuló	100,0%	100,0%	100,0%
hátrányos helyzetű	7,1%	6,3%	6,2%
halmozottan hátrányos helyzetű	10,1%	7,3%	6,6%

Hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók aránya (egyházi fenntartó)

Megnevezés	2015/2016	2020/2021	2024/2025
Általános iskolai tanuló	100,0%	100,0%	100,0%
Hátrányos helyzetű (HH)	7,0%	4,9%	4,7%
Halmozottan hátrányos helyzetű (HHH)	7,1%	5,6%	4,6%

A Köznevelési Államtitkár jelezte, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet definíciójának 2013 szeptemberétől hatályos változásai, valamint a köznevelés és a szakképzés 2020-as szétválása miatt **az idősoros adatok nem, vagy csak korlátozottan összehasonlíthatók.**¹⁵

¹⁵ 2013 őszéig az alacsony jövedelmű, más szóval szegény családokban felnövő gyerekeket sorolta a jogszabály a hátrányos helyzetűek közé. A besorolást objektív minősítés határozta meg: a család szociális helyzete alapján a jegyző által kiadott rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) jogosító igazolás. Ezen belül halmozottan hátrányos helyzetűnek számított az a gyermek, akinek iskolázatlanok a szülei. A halmozottan hátrányos helyzet igazolása is szükséges volt: a szülők önkéntesen nyilatkoztak a jegyző előtt arról, hogy 8 osztálynál többet nem végeztek. E mellett a gyermekvédelmi gondoskodásban élő, jogi státuszukat tekintve „tartós neveltek” is ebbe a kategóriába tartoztak.

2013. szeptember 1-jétől átalakult Magyarországon a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzet jogszabályi meghatározása. A korábban a köznevelési ágazathoz tartozó státusz-megállapítási hatáskör átkerült a gyermekvédelmi rendszerbe, a Gyvt. módosításával. Az új szabályozás a hátrányos helyzetűnek minősülő gyermekek és fiatalok körét a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez köti, és a minősítéshez három tényezőt határoz meg: a szülő alacsony iskolai végzettségét, tartós munkanélküliségét vagy alacsony foglalkoztatottságát, illetve a gyermek elégtelen lakókörnyezetét és lakáskörülményeit. Hátrányos helyzetűnek az a gyermek minősül, akire a három feltétel közül legalább egy igaz, míg halmozottan hátrányos helyzetűnek az, akire legalább kettő, illetve automatikusan HHH-státuszba kerülnek a nevelésbe vett vagy utógondozói ellátásban részesülő, tanulói vagy hallgatói jogviszonnyal rendelkező fiatalok is. A módosítás kiterjesztette a státusz alkalmazását a 0–25 éves korosztályra, így a gyermekvédelmi gondoskodásban élő fiatal felnőttekre is. A változások a roma gyermekek helyzetét különösen érintették. Mivel körükben az alacsony iskolai végzettség, a tartós munkanélküliség és a rossz lakáskörülmények aránya az átlagnál jóval magasabb, a korábbi rendszerhez képest továbbra is nagy számban kerülnek a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek közé. Ugyanakkor a szigorúbb, több kritérium együttes fennállását megkövetelő meghatározás következtében előfordulhat, hogy egy részük, bár rászoruló, nem kerül be ebbe a kategóriába, és így elesik bizonyos támogatásoktól, kedvezményektől vagy felzárkóztató programoktól. Másfelől a nevelésbe vett és utógondozói ellátásban részesülő fiatalok automatikus HHH-besorolása éppen a roma gyermekek szempontjából jelent előrelépést, hiszen arányuk ebben a csoportban az országos átlagot meghaladja. Összességében a módosítás kettős hatással járt: egyrészt szűkítette a jogosultak körét, másrészt kiterjesztette a védelmet bizonyos, gyermekvédelmi gondoskodásban élő csoportokra.

Általános iskolai feladatellátási helyek fenntartótípus szerinti megoszlása

Tanév	Állami fenntartó	Egyházi fenntartó	Magán fenntartó	Önkormányzati fenntartó
2024/2025	2622	596	227	76
2020/2021	2759	549	211	76
2015/2016	2929	464	152	72
2010/2011	2723	233	139	2907

Mint az a táblázatból is látható, az állami fenntartású intézmények száma folyamatosan csökken 2010 és 2025 között, miközben **az egyházi fenntartású intézmények száma jelentősen megemelkedett**. Növekvő tendenciát mutat a magánfenntartású iskolák száma is, de jóval kisebb mértékben, míg az önkormányzati fenntartású intézmények száma radikálisan visszaesett. A fenntartói struktúra tehát az elmúlt 15 évben jelentősen átalakult, amelynek egyik fő jellemzője **az egyházi fenntartás súlyának jelentős növekedése**.

A válaszlevél szerint az **országos kompetenciamérésről készült jelentések**, összefoglaló adatok a **családi háttérindex** figyelembevételével történő összehasonlításokat is tartalmaznak, ezek azonban nem fenntartói bontásúak, hanem területiek, illetve adott iskolatípus, évfolyam vagy mérési terület szerinti összehasonlítások. Az adatok, elemzések az Oktatási Hivatal felületén¹⁶ megtalálhatóak.

Arra a kérdésemre, hogy milyen tapasztalattal rendelkezik a tárca az **egyházi iskolák szelekciót erősítő hatásáról**, illetve érkeztek-e **panaszok vagy bejelentések** ezzel kapcsolatban az elmúlt öt évben, a Köznevelési Államtitkár arról tájékoztatott, hogy 2016-ban **kötelezettségsegzési eljárás indult** Magyarországgal szemben iskolai szegregáció tárgyában, amely jelenleg is folyamatban van. Az Európai Bizottság rendszeresen nyomon követi a deszegregációs intézkedéseket, és különösen az egyházi iskolák esetében **nem találta kielégítőnek** a hátrányos helyzetű tanulók arányára tett vállalásokat.

Az államtitkár emlékeztetett arra is, hogy 2017. július 1-jétől **módosult az Ebktv.** és az **Nkt.**, így jogszerűnek csak az az oktatás minősül, amely egyszerre felel meg a vallási és a nemzetiségi oktatás követelményeinek. A módosítások értelmében csak az az oktatás minősül jogszerűnek, amely egyidejűleg megfelel a vallási meggyőződésen alapuló oktatás és a nemzetiségi oktatás valamennyi követelményének, abban a tanulók – szabad és befolyásmentes választás alapján – vallási és nemzetiségi alapon vesznek részt.

Hangsúlyozta, hogy a Bizottság elvárásainak való megfelelés érdekében született meg a köznevelésben alkalmazandó **diszkriminációellenes intézkedésekről szóló 2023. évi XCII. törvény** is. A törvény értelmében a köznevelési intézmények fenntartói számára biztosított költségvetési támogatás csökkentett összegű, 90%, ha a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű tanulók nevelésében, oktatásában az általános iskola nem veszi ki a részét az indokolt mértékben. A vizsgált helyzet az, amikor a településen, a fővárosi kerületben több általános iskola működik, és azok bármelyikében a hátrányos helyzetű tanulók iskolán belüli

¹⁶ <https://okm.kir.hu/fit2> ; https://www.oktatas.hu/kozneveles/meresek/orszagos_meresek_eredmenyei_2024

aránya a település vagy kerület hátrányos helyzetű tanulói létszámához viszonyított arányához (települési arány) képest több mint 20 százalékponttal – majd a későbbi években 15 százalékponttal – alacsonyabb. A jogszabály véleményezésére lehetősége nyílt az egyházi szereplőknek is.

Mind a hivatkozott jogszabályok módosítása, illetve megalkotása, mind a kötelezettségszegési eljárás során az egyenlő bánásmód érvényesítésének nyomon követésével összefüggésben sor kerül(t) az egyházi szakterülettel történő egyeztetésekre a Köznevelési Államtitkár válasza szerint.

Az **Európai Bizottság** legutóbbi, **2022 novemberében történt háromnapos országlátogatásának** programjaként találkoztak a bizottsági delegáltak a kormányzat képviselőivel. A Bizottság delegációját a Jogérvényesülésért és Fogyasztópolitikáért felelős Főigazgatóság vezette és abban az érintett főigazgatóságok szakértői vettek részt. A magyar fél részéről a köznevelési, társadalmi felzárkózási és az egyházügyekért felelős szakterületek államtitkári, illetve helyettes államtitkári szinten képviseltették magukat, továbbá – a Bizottság kérésének megfelelően – a Református Egyház képviselői vettek részt az egyeztetésen. A Bizottság a bevezetett intézkedéseket **pozitívan értékelte**, az eljárás célja jelenleg ezek nyomon követése.

A tankerületi antiszegregációs munkacsoportok munkájában meghívottként részt vesznek az érintett nem állami fenntartók képviselői is. Azokban az esetekben, amelyek során az együttműködésre történő meghívás a tankerületi jelzések alapján nem vezetett eredményre, az Államtitkárság célzottan, írásban kereste meg az érintett egyházi fenntartókat, kérve az együttműködést. 2022 májusában 12 fenntartó megkeresésére került sor. A 2023. és 2024. évek vonatkozásában ilyen konkrét jelzés nem történt, az együttműködések részben kialakultak, részben a munkacsoportok részéről **folyamatos a törekvés a nem állami intézményfenntartók bevonásának** erősítésére, ennek szükségességét megfogalmazták.

Arra a kérdésemre, hogy a tárca **végzett-e hatásvizsgálatot** azzal kapcsolatban, hogy a 2024. január 1-jén hatályba lépett, a köznevelésben alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló 2023. évi XCII. törvény rendelkezései milyen hatást gyakoroltak a roma gyermekek iskolai szegregációjának alakulására az államtitkár arról tájékoztatót, hogy ilyen hatásvizsgálat még nem készült, figyelemmel arra, hogy a jogszabályban előírtakat 2025-ben még nem kellett alkalmazni. Az előírtak szerint a 2026. évi költségvetési törvényben, majd az azt követő évek költségvetési törvényeiben kell majd rögzíteni, hogy a költségvetési támogatás 10%-kal csökkentett összegű, ha a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű tanulók nevelésében, oktatásában az adott általános iskola nem veszi ki a részét az indokolt mértékben.

A Köznevelési Államtitkár levele szerint abban bízik, hogy az érintett fenntartók meghozzák a szükséges döntéseket, és a támogatás csökkentésére végül nem lesz szükség.

A Köznevelési Államtitkár végezetül megjegyezte, hogy *„a szegregációt csak a közös társadalmi akarat képes megszüntetni. A választások közelsége azonban – a tapasztalatok szerint – inkább a különbségek kihangsúlyozásáról, semmint az azonos értékű megközelítésről szól.”*

2.5.3. Az egyházi iskolafenntartókkal folytatott egyeztetések tapasztalatai

Vizsgálatom során személyesen egyeztettem az egyházi iskolafenntartók néhány képviselőjével, köztük a **református és a baptista egyházak** oktatási ügyekért felelős illetékeseivel. Az egyeztetésekből világosan kiderült, hogy a két fenntartótípus egészen **eltérő problémákkal néz szembe** a roma és hátrányos helyzetű gyermekek oktatása során. Míg a református fenntartóknak azzal kell szembesülniük, hogy a többiskolás településeken megjelenésüket követően a tankerületi intézményekben felborul az arány a roma és hátrányos helyzetű gyermekek jelenlétére vonatkozóan, a baptista fenntartók helyzete alapvetően más: ők arról számoltak be, hogy intézményeikben zömében roma, és nagyon nehéz sorsú gyermekek tanulnak, akik közül legtöbbször halmozottan hátrányos helyzetűek. Az ő mindennapi küzdelmük nem a roma gyerekek hiányából fakadó szegregációs feszültségek kezelése, hanem éppen a **hátránykompenzáció biztosítása**, valamint a rendkívül nehéz szociális háttérből érkező gyermekek támogatása, felzárkóztatása. Mindezt megvalósítani olyan **tanügyigazgatási keretek között, amely nem képes kezelni az intézményi sokszínűséget** nagyon nagy kihívást jelent.

A református iskolafenntartók beszámolóí alapján intézményeik létrejöttét rendszerint a **helyi nem roma szülők kezdeményezik**, akik igénylik a felekezeti iskolák nyújtotta alternatívát. Elismerték ugyanakkor, hogy az iskoláikban tanuló **gyermekek többsége nem kötődik** szervesen a református egyházhoz, és a szülők igénye sem elsősorban felekezeti motivációkra vezethető vissza, hanem arra, hogy gyermekük számára jobb minőségű oktatást biztosítsanak, mint amit a helyi, tankerületi iskolától remélhetnek.

Megtudtam azt is az egyeztetések során, hogy a református egyházi iskolák fenntartói általában a helyi gyülekezetek, amelyek meglehetősen **nagy önállósággal rendelkeznek** a helyi oktatásszervezésben, ugyanakkor azt ők is tapasztalják, hogy az iskolákba a roma gyerekek alacsony arányban kerülnek be. A református képviselők elmondták, hogy elvben **nyitottak lennének a roma tanulók fogadására**, azonban tapasztalataik szerint ők nem jelentkeznének ezekbe az intézményekbe. A kialakult helyzetet fenntartja és erősíti az eltérő társadalmi háttér, a különböző nyelvi és kommunikációs készségek miatti nehézségek és konfliktusok. A probléma lényege abban ragadható meg, hogy különböző, elsődlegesen strukturális jellegű nehézségek ütköznek egymással, amelyek kezelése jelentős kihívást jelent, és azokat önállóan az egyház nem tudja megoldani.

A református képviselők azt is megosztották velem, hogy azok a roma gyermekek, akik mégis bekerülnek az egyházi intézményekbe, a kompetenciamérések alapján jól fejlődnek, és az **iskolák képesek lennének a hátránykompenzációra**. Ugyanakkor elismerik, hogy a helyi társadalmi ellenállás miatt ezt a feladatot nem vállalják fel teljeskörűen.

A református egyház képviselői ugyanakkor aggodalmukat fejezték ki a **köznevelés területén alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről** szóló törvénnyel kapcsolatban. Véleményük szerint a jogszabály előkészítését nem előzte meg kielégítő társadalmi egyeztetés, és nem készült hatástanulmány arra nézve sem, hogy annak bevezetése **miként fogja érinteni az egyházi intézményeket**. Felméréseik alapján a forráselvonás – ha azt az egyház saját költségvetéséből nem egészíti ki – akár másfél éven belül az iskoláik jelentős részének **megszűnéséhez** vezethet.

Különösen problémának tartják, hogy a jogszabályban meghatározott kétéves **türelmi idő irracionálisan rövid**: ahhoz, hogy a jelenleg sok esetben mindössze 1-2%-os hátrányos helyzetű tanulói aránnyal működő intézmények elérjék a jogszabályban előírt szintet, **legalább öt évre lenne szükség**.

A református egyházi vezetők azt is **kifogásolták**, hogy a törvény kizárólag **szankciókra épít**, és nem teszi lehetővé a fokozatos átmenetet, valamint **hiányoznak belőle az ösztönző elemek**. Álláspontjuk szerint a türelmi időt jóval hosszabbra kellett volna tervezni, és biztosítani kellene az **átmeneti mentesség lehetőségét** azok számára, akik megkezdik az átalakítást. **Célzott forrásokra** is szükség lenne az inkluzív programok, új módszerek és eszközök bevezetésére, a pedagógusok átképzésére, valamint a kommunikáció támogatására. Javaslatuk szerint a **forráselvonás egy részét éppen ezekbe a programokba kellene visszaforgatni**.

III. A társadalomtudományi kutatások tapasztalatai

A rendszerváltást követően az egyházi fenntartású iskolák újra megjelentek a köznevelési rendszer szereplői között, számuk pedig az elmúlt évtizedekben több hullámban is jelentősen megnövekedett. 2010 óta több oktatáspolitikai változás is erőteljesen elősegítette az egyházi iskolák súlyának növekedését a magyar közoktatási rendszerben. A finanszírozási feltételek változása mellett kedvezett az egyházak tárgyalási pozíciójának az önkormányzati fenntartású iskolák 2013-as államosítása, amikor számos önkormányzat az államosítás helyett inkább az egyházak meghívása mellett döntött.

Az egyházi intézmények térnyerésének társadalmi és oktatáspolitikai hatásait **számos hazai és nemzetközi kutatás vizsgálta**, különös tekintettel arra, hogy mindez miként befolyásolja a roma gyermekek oktatáshoz való hozzáférését, valamint az iskolai esélyegyenlőtlenségek alakulását. Az **Educatio folyóirat több tematikus számban** is foglalkozott az egyházak oktatásügyi szerepvállalásával. Ezek közül az első az 1992/12-es **Iskola és egyház** szám¹⁷ volt, amelyet a 2005/3-as **Egyházak és oktatás** szám¹⁸ követett. Jelen állásfoglalás keretei nem teszik lehetővé a rendkívül széleskörű kutatások és megállapítások teljes körű bemutatását, ugyanakkor **szükséges kiemelni** néhány olyan összefüggést, amelyek rávilágítanak az egyházi iskolák működésének hatásaira, és amelyek a panaszügyeink értékeléséhez is nélkülözhetetlenek

A Magyar Szociológiai Társaság Oktatásszociológiai Szakosztálya és a Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete **2022** januárjában online szakmai **konferenciát szervezett** az Educatio folyóirat újabb, 2022-es tematikus számának előzetes bemutatása céljából, amely aztán **Bővülő egyházi oktatás**¹⁹ címmel jelent meg.

A konferencián, amelyen munkatársam útján vettem részt, az **iskolai szelekció** kapcsán többek között elhangzott, hogy a legnívósabb iskolák tanulóinak harmada 2022-ben már nem állami fenntartású intézménybe járt. Míg Budapesten az országos átlagnál jóval magasabb az alapítványi iskolák aránya, az egyházi intézmények főleg a **kistelepüléseken** jutnak egyre nagyobb szerephez. Az egyházi iskolák aránya jelentősen megnőtt a falvakban és a kisebb városokban, ami azzal jár, hogy egyre több olyan település van az országban, **ahol csak egyházi iskola működik, állami iskola nem.**

A hozzászóló szakemberek szerint különösen látványos, hogy **Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön** a 2012-es iskolaállamosítás után mennyire **megugrott a főként egyházi iskolák száma**. Ezekben a térségekben különösen jellemző a tapasztalatok szerint, hogy **a szülők szeretnék elkerülni, hogy gyermekük szegényebb, illetve roma gyermekekkel járjon együtt iskolába**, és úgy látszik, ennek sikerült is megteremteni a feltételeit. Ez jól látszik az egyházi iskolák tanulói összetételében is: a roma gyerekek aránya rendkívül alacsony, és ez a szám nem is látszik növekedni. Általában is elmondható, hogy **míg az egyházi iskolák magukhoz gyűjtik a jobb társadalmi helyzetű családok gyerekeit**, addig az állami fenntartású intézményekben koncentrálódnak a roma, illetve szegénységben élő, többszörösen hátrányos helyzetű családok gyermekei.

¹⁷ <https://epa.oszk.hu/01500/01551/00001/pdf/14.pdf>

¹⁸ <https://epa.oszk.hu/01500/01551/00033/pdf/>

¹⁹ <https://akjournals.com/view/journals/2063/31/3/2063.31.issue-3.xml>

A konferencián felszólaló oktatási szakemberek véleménye egybehangzó volt a tekintetben, hogy a helyzet mindaddig nem fog változni, amíg **az egyházakra nem vonatkozik a felvételi körzetük szűkítése, és az abba tartozó gyermekek felvételének válogatás nélküli kötelezettsége.**

Az alternatív és egyházi iskolák szerepének térnyerése egyébként **európai szinten is megfigyelhető** az ide vonatkozó kutatások szerint. Van, ahol meg is haladja a magyarországi részarányt. Az egyházi iskolahálózat expanziójával kapcsolatban az első kérdés mindig az, hogy **hol húzódik az a határ, amely mellett a magániskolák aránya már az egész közoktatási rendszer teljesítményére hatást gyakorol.** A folyamatot figyelemmel kísérő szakemberek szerint ezt a határt körülbelül **10%-os** aránynál érdemes meghúzni. Magyarországon 2022-ben ez már **17%-nál** tartott.

A szakértők arra hívták fel a figyelmet, hogy az **egyházak oktatási terjeszkedése** hazánkban felgyorsította a magyar társadalmat végletesen szétszakító **közoktatási kasztrendszer kialakulását.** A társadalomkutatók és oktatási szakemberek azt is hangsúlyozták, hogy az elmúlt évtizedben lezajlott változások nem alulról szerveződő folyamatok eredményeként jöttek létre, hanem álláspontjuk szerint a Kormány tudatos, politikai háttérű intézkedéseinek eredményeként.

Az egyházi iskolák térnyerése kapcsán érdemes a finanszírozási szempontokra is felhívni a figyelmet, ebben a tekintetben ugyanis ezen intézmények **sokkal stabilabb lábon állnak,** mint az államiak. Példaként említettek a konferencián egy olyan Hajdú-Bihar vármegyei várost, ahol az önkormányzat és a tankerület azért adta át egyházi fenntartásba az iskolát, mert máskülönben nem tudták volna megoldani a rossz állapotú iskolaépület mihamarabbi felújítását.

A növekvő egyházi jelenlét az oktatáson belül a **feladatellátási helyek esetén** is meglátszik (egy iskolának több tagintézménye is lehet). Az elmúlt években ugyanis az egyházak több oktatási intézmény fenntartását is átvállalták az államtól, ám ezeket **nem önálló iskolaként működtetik tovább, hanem betagozzák valamelyik másik egyházi iskola alá.**

Elhangzott még, hogy aki oktatáskutatással foglalkozik ma Magyarországon, az gyakorlatilag tényként kezeli az **egyházi iskolák többlétszámú támogatását.** Az egyházi iskolák **előnyösebb helyzete** azonban nem csak abból adódik, hogy több forrásból gazdálkodhatnak, így általában szemmel láthatóan **jobbak az infrastrukturális körülményeik** (iskolaépület, felszereltség stb.), továbbá nincs kötelező beiskolázási feladatkörük sem, a gyerekeket **felvételi eljárás során szűrhetik,** és még azt is megválaszthatják az állami intézménnyel szemben, hogy **milyen tankönyvekből oktatnak.** Annak ellenére, hogy az egyházi iskolák száma a hátrányosabb helyzetű régiókban, illetve településeken nőtt meg, mégis, **feltűnően alulreprezentáltak ezekben az iskolákban a szegény háttérű tanulók száma.**

Az egyházi iskoláknak, mint ahogy azt korábban már említettem, az elitképzés mellett létezik egy másik típusa is, amikor az intézmény **kifejezetten a roma és hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatásának elősegítésére jött létre.** Ezekről az intézményekről is elmondható azonban, hogy az elköteleződés és a jó szándék ellenére maguk is a szegregáció

fenntartásához járulnak hozzá, hiszen ezen intézmények általában gyakorlatilag „cigányiskolaként” működnek (ilyen többek között a nyíregyházi Huszár telepi iskola).

2021 februárjában szintén az **Educatio** gondozásában jelent meg egy **átfogó tanulmány** az **iskolai egyenlőtlenségek** vizsgálatáról²⁰, amelyre többen hivatkoztak a fent említett konferencián is. Ennek a vizsgálatnak az egyik fontos megállapítása volt, hogy miközben az **általános iskolai korú népesség összességében csökkent**, ezt azonban **nem követte az intézményi kapacitások** csökkenése. Az egyházi intézmények súlya az alapfokú oktatásban erőteljesen növekedett, több mint a duplájára az elmúlt évtizedben, és ma már az általános iskolába járó tanulók több mint 15%-a valamilyen egyházi fenntartású intézményben tanul.

Nagyrészt a szabályozási változásoknak köszönhetően a HH, HHH, illetve az RGYK tanulók aránya jelentősen csökkent az elmúlt évtizedben, miközben az SNI és BTMN tanulók aránya nőtt. A kutatás további fontos megállapítása volt, hogy ahol nagyok, illetve növekedtek az iskolák közötti egyenlőtlenségek, ott nagyobb a körzeten kívülről jövő tanulók beiskolázási aránya. Vagyis **a körzeten kívüli tanulók felvétele erősíti az iskolák közötti egyenlőtlenségeket**.

A konferencián több előadás is foglalkozott azzal, hogy az iskolákkal párhuzamosan **egyre erőteljesebb az egyházi jelenlét az óvodák** esetén is. A probléma azonban az, hogy az egyházi óvodákban is megengedett a **speciális felvételi szabályok alkalmazása**, így számos településen a **gyermekek szűrése és szétválogatása** már hároméves korban megkezdődik. Amennyiben a településen az egyháznak iskolája is van, az óvodájába járt gyermekek elsőbbséget élveznek a felvétel során, így **gyakorlatilag már háromévesen eldől**, ki az, aki mehet majd a jobb presztízsű intézménybe, és ki az, akinek esélye sincs bekerülni.

A szakemberek felhívták a figyelmet arra is, hogy a különböző **kompetenciamérési eredmények** önmagukban azt mutatják, hogy az **egyházi iskolák eredményesebbek**, ugyanakkor, ha ezeket az eredményeket **összevetjük** a családi háttérmutatókkal, már azt látjuk, hogy ezeknek az intézményeknek a **hozzáadott értéke igen csekély**. A jó eredmények sokkal inkább függenek össze **a családi háttérrel**, mint azzal, amit az iskola hozzátesz.

A fentiekén túl **pozitívként hangzott el** ugyanakkor, hogy **rengeteg reformpedagógiai módszer valósul meg az egyházi iskolákban**, különösen azokban az intézményekben, ahol alacsony státuszú gyerekekkel foglalkoznak célzottan.

A fentiekén túl, a teljesség igénye nélkül egy **további kutatás** tapasztalatait is szeretném jelen állásfoglalásomban részleteiben ismertetni, mert annak tapasztalatai **még közelebb hozzák annak megértését**, hogy a párhuzamos egyházi intézményi jelenlét hogyan írta és írja át napjainkban a köznevelés teljes szerkezetét és járult és járul hozzá a roma gyermekek iskolai elkülönüléséhez.

A Svájci Protestáns Segélyszervezet és a Magyarországi Református Egyház felkérésére 2018-ban két szociológus **kutatást végzett** a roma tanulók helyzetéről és a roma inklúzió lehetőségeiről a **magyarországi református általános iskolákban**. A kutatás hozzájárult a **Református Egyház országprogramjának kidolgozásához**, amelynek célja a református általános iskolák befogadóbbá tétele volt.²¹

²⁰ Bazsalya Balázs – Hörich Balázs: Iskolák közötti egyenlőtlenségek alakulása 2010 után, <https://akjournals.com/view/journals/2063/29/3/article-p425.xml>

²¹ Neumann Eszter – Berényi Eszter: Roma tanulók a református általános iskolák rendszerében. Iskolakultúra, 2019/7. sz., <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.7.73>

A kutatás keretében 2018 januárjában a témáról teljes körű kérdőíves felvétel készült a református általános iskolák körében, valamint 2018 tavaszán négy református általános iskolában mélyfúrás jellegű, kvalitatív esettanulmányt is felvettek a szakemberek.

A kutatás tapasztalatait ismertető tanulmány rámutat, hogy míg 2001-ben az általános iskoláknak csupán 4,2%-a volt egyházi fenntartásban, ez az arány 2010-re 8,6%-ra, 2015-re pedig 15%-ra emelkedett. A 2010-es években az egyházi intézmények térnyerése elsősorban az általános iskolai szektorban lendült meg, az **iskolaátvételek száma a 2011/2012-es tanévben tetőzött**. Ezzel párhuzamosan az állami – illetve korábban önkormányzati – általános iskolákba járó diákok száma 758.566-ról 747.616-ra csökkent, míg az egyházi fenntartású intézményekbe járók száma 50.750-ről 101.045-re nőtt 2010 és 2015 között.²²

Ez azt jelenti, hogy míg 2010-ben körülbelül tizenötször annyian jártak állami fenntartású iskolába, mint egyházi fenntartásúba, addig 2015-re ez az arány körülbelül hétszeresre csökkent. **2010 és 2015 között az egyházi általános iskolákban tanulók száma megduplázódott**, arányuk 2015-re elérte a 13,5%-ot.

A rendszerváltást követően **két hullámban** jelentősen növekedett az egyházi fenntartású iskolák száma. Az első hullám az 1991-es **egyházi kárpótlási törvény** nyomán indult. Az 1994-es közoktatási statisztika szerint a katolikus egyház 54 általános iskolát működtetett, a református egyház 21 általános iskolát, míg egyéb egyházak 3 általános iskolát tartottak fenn.

A második hullám a 2010-es évek elején bontakozott ki, amikor a kormány az **egyházi fenntartóknak kedvezve alakította át a jogszabályi környezetet**, ami újabb lendületet adott az egyházi iskolaátvételeknek. Ennek következtében a református oktatási hálózat 2010 őszére már 60 feladatellátási helyen működtetett általános iskolát, majd 2011 és 2017 között további 50 újabb református iskolai telephely jött létre alapítás vagy fenntartóváltás révén. (Jelenleg az egyház honlapja szerint a református általános iskolákban **32.957 diák** tanul, **129 telephelyen**.)²³

A **családiháttér-index** szórása alapján végzett felmérések adatai azt mutatták, hogy a **református iskolák** a többi egyházi fenntartású és az állami intézményekhez képest a **legkevesbé heterogének** a tanulók társadalmi háttérét tekintve. A 2016-os Országos Kompetenciamérés iskolai háttérkérdőíveinek adatbázisán végzett számítások szerint az állami rendszerben a roma tanulók becsült aránya 14% volt, míg a katolikus általános iskolákban 10,5%, a református iskolahálózatban pedig mindössze 6,1%. A kutatás adatai szerint a református általános iskolák közül összesen harminc olyan volt, amiben meghaladta meg a roma tanulók aránya a 10%-ot. Ugyanakkor a többségi tanulók közel 65%-a olyan intézménybe jár, ahol **roma tanulók nincsenek jelen, vagy legfeljebb 5%-ot ér el az arányuk**.²⁴

A kutatás adatai azt is kimutatták, hogy a roma tanulók aránya magasabb azokban az intézményekben, amelyeket 2010 után vett át a református egyház az államtól vagy az önkormányzatoktól: ezekben az iskolákban a roma tanulók aránya 13,2%, míg a korábban alapított református intézményekben mindössze 9,2%. Mindez arra engedett következtetni, hogy a **régebbi alapítású református iskolák kevésbé fogadják be a roma tanulókat**, míg a

²² Neumann – Berényi, i.m. 74. o.

²³ <https://reformatus.hu/oktatas/intezmenyt-keresek/altalanos-iskolak/>

²⁴ Neumann – Berényi, i.m. 77. o.

közelmúltban átvett intézmények egy része továbbra is nyitott korábbi beiskolázási körzetben élő roma gyerekek felvételére.²⁵

A kutatók felhívják a figyelmet arra is, hogy noha **a magyar általános iskolákban alapvetően tilos felvételi vizsgát tartani**, a kutatás adatai szerint mégis elterjedt gyakorlat, hogy „puha” eszközökkel szűrik a jelentkezőket. Ez alól a református általános iskolák sem jelentenek kivételt, jóllehet a törvény az egyházi fenntartású intézmények számára is csupán azt engedélyezi, hogy vallásos meggyőződés alapján válogassanak. A kutatás adatai arra is rámutatnak, hogy míg az állami iskolák kötelesek **előnyben részesíteni** a halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat a beiratkozás során, addig a református iskolák számára nem áll fenn ilyen kötelezettség.²⁶

A kutatást végző szakemberek arra is rámutattak, hogy miközben az Nkt. szerint az állami fenntartású iskolák kötelesek minden körzetes tanulót felvenni, ugyanakkor a tanulók a lakóhelyük szerinti körzeten kívül is jelentkezhetnek bármely olyan intézménybe, ahol szabad férőhely van, így **a szülők számára ténylegesen biztosított az iskolaválasztás szabadsága**.²⁷

A jogszabály szerint, ha az egyházi iskola fenntartója **köznevelési megállapodást** köt a helyi önkormányzattal vagy a minisztériummal, és ebből következően kiegészítő állami támogatásra jogosult, **kötelező beiskolázási körzettel is rendelkeznie kell**. Ez azonban meglehetősen tág: lehet az egész település, vagy a főváros esetében az adott kerület, ahol az iskola működik. A kutatás adatai szerint ezért a többiskolás településeken az egyházi iskolák beiskolázási területe jellemzően nagyobb, mint az állami iskoláké, ami további alternatívát kínál a szülők számára. Ebből következik, hogy az egyházi fenntartású iskolák **válogathatnak a jelentkezők között**, és tényleges felvételi kötelezettségük csak abban az esetben áll fenn, ha az adott településen kizárólag egyetlen iskola működik.²⁸

A szabad iskolaválasztás általános feltételrendszerében az egyházi fenntartású intézmények **sajátos helyzeti előnyökhöz jutnak**, amelyek lehetővé teszik számukra a tanulók közötti szelekció gyakorlatát. A kutatás adatai arra mutatnak rá, hogy a szabad iskolaválasztás diskurzusában önmagában **legitimálja** azokat a társadalmi és habitusbeli különbségeket, amelyek a felvételi folyamatban érvényesülnek, miközben a **vallási alapelvek elfogadásának követelménye tovább erősíti a szelekciót**, és morális dimenzióval egészíti ki azt a narratívát, amelyben az **iskolai elvárásokhoz való igazodás válik a belépés feltételévé**.²⁹

Azokban az esetekben, amikor az intézménynek lehetősége van a válogatásra, **kizárólag határozott vezetői szándék vagy országos, illetve regionális egyházi szinten megfogalmazott elköteleződés lenne képes ellensúlyozni a hátrányos helyzetű és roma tanulók kiszorulását**.³⁰

²⁵ Neumann – Berényi, i.m. 79. o.

²⁶ Neumann – Berényi, i.m. 86-89. o.

²⁷ Neumann – Berényi, i.m. 83. o.

²⁸ Neumann – Berényi, i.m. 87. o.

²⁹ Neumann – Berényi, i.m. 89. o.

³⁰ Neumann – Berényi, i.m. 89. o.

A kutatás során a vizsgált református iskolák **felvételi gyakorlatai jelentős eltéréseket mutattak**, amelyek szorosan összefüggtek azzal, hogy az adott intézmény **rendelkezett-e kötelező beiskolázási körzettel**. Az olyan településeken működő iskolák, ahol csak egy intézmény állt a családok rendelkezésére, kötelesek voltak minden helyben élő gyermeket felvenni. Ugyanakkor ezek az intézmények is éltek **bizonyos szelekciós lehetőségekkel**: míg a helyi lakosokat automatikusan felvették, a környező településekről érkező bejáró tanulók esetében válogattak, és **elutasíthatták a problémásnak ítélt jelentkezőket**. A bejáró tanulóknak emellett vállalniuk kellett a vallásos nevelésben való részvételt, ami szintén szelekciós tényezőként működött.³¹

Más típusú intézményekben a **szelekció rejtettebb formában** jelent meg. Egyes iskolák ugyan minden jelentkezőt felvettek, azonban a tanév kezdetét követően **képességfelmérést végeztek**, majd ennek alapján **két csoportra osztották a tanulókat**. Ez a gyakorlat **tartós különbségeket** teremtett a gyerekek között, miközben a gyakorlatot a szülők, valamint a pedagógusok is támogatták, mert az alacsonyabb létszámú csoportokat előnyként értékelték. A folyamat eredményeként az iskola olyan **válaszfalakat húzott a tanulók közé**, amelyek korábban sem az intézményben, sem a helyi társadalomban nem léteztek, miközben a szülők abban reménykedtek, hogy a környékbeli településekről új családokat tudnak így bevonítani.³²

Léteztek olyan kisvárosi iskolák is, amelyek **nem alkalmaztak felvételi eljárást**, és kifejezetten befogadó szemléletet képviseltek. Ezek az intézmények nyíltan vállalták, hogy elkötelezettek a roma tanulók felvétele mellett, és nem éltek sem közvetlen, sem közvetett szelekciós mechanizmusokkal.³³

A kutatás tehát arra világított rá, hogy az iskolák szelekciós gyakorlatai **különböző formákban** jelentek meg, de erőteljes hatással voltak a tanulói összetétel alakulására és hosszabb távon a helyi társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésére.

A tanulmány hangsúlyozza, hogy **a roma tanulók befogadásának egyik legfőbb akadályát az általuk vizsgált iskolák felvételi eljárásrendje jelentette**. Több intézményben a beiskolázás feltételeként szabták meg, hogy **a szülők rendszeresen részt vegyenek az iskola által szervezett programokon**, például a tanév előtti hónapokban tartott játszóházi foglalkozásokon vagy nyílt tanítási napokon. Ezek a programok formálisan a tájékozódást szolgálták, ugyanakkor a **jelentkezés előfeltételévé váltak**, és kiszűrték azokat a családokat, amelyek nem tudtak vagy nem kívántak rendszeresen jelen lenni. A felvételi folyamat részeként gyakori volt a **személyes beszélgetés az igazgatóval**, amely során elvárásként jelent meg a **gyermek megkeresztelése**, az **egyházi hozzájárulás befizetése**, és bár a **lelkészi ajánlás** nem volt döntő tényező, az intézmények szimbolikus elvárásként mégis fenntartották. A gyakorlat eredményeként **már a beiratkozás hivatalos időpontja előtt kialakult az a szülői kör**, amelyből az új első osztály szerveződött, míg a későn jelentkezőket – köztük gyakran hátrányos helyzetű családokat – elutasították.

Nagyobb városi iskolák esetében a szelekció még összetettebb formákat öltött. Egyes intézményekben **párhuzamos osztályok működtek**, ahol például egy két tanítási nyelvű, kiemelt erőforrásokkal támogatott tagozat mellett „sima” osztályokat is indítottak. Bár a hivatalos beiskolázási eljárás nem különbözött, a gyakorlatban **látens szelekció érvényesült**: a

³¹ Neumann – Berényi, i.m. 83. o.

³² Neumann – Berényi, i.m. 87. o.

³³ Neumann – Berényi, i.m. 87. o.

hátrányos helyzetű, illetve **roma tanulókat szinte kizárólag a hagyományos osztályokba irányították**. A pedagógusok és az iskola vezetése a **szülőkkel folytatott megbeszéléseken** finoman **eltanácsolták** azokat a családokat, amelyek gyermekei sajátos nevelési igényűek voltak, beszédhibával küzdöttek, vagy nem rendelkeztek megfelelő előképzettséggel (például óvodai nyelvtanulási tapasztalattal). Ezzel a módszerrel **a két tanítási nyelvű osztály társadalmi összetétele szinte teljesen homogénné vált**, miközben a hátrányos helyzetű és roma gyermekek láthatóan kiszorultak ezekből a lehetőségekből.³⁴

A kutatás eredményei egyértelműen rávilágítottak, hogy a **helyi iskolapiacok polarizálódása** összefüggött a szélesebb társadalmi folyamatokkal, különösen azzal a törekvéssel, hogy a nem roma szülők gyermekeiket elkülönítsék a roma tanulóktól. Az egyházi iskolák ebben a közegben **gyakran éltek a válogatás nyílt vagy rejtett eszközeivel**, ami tovább mélyítette a társadalmi különbségeket. Mindez jól illeszkedett abba a diskurzusba, amelyben a szabad iskolaválasztás természetesnek tűntette fel a társadalmi és habitusbeli különbségeken alapuló szelekciót, míg a vallási elvárások teljesítése további morális réteget adott a belépés feltételeihez.³⁵

A kutatás eredményei arra is rámutattak, hogy a hátrányos helyzetű és roma tanulók kiszorítását **kizárólag határozott vezetői szándék**, illetve országos vagy regionális **egyházi szintű elköteleződés** lett volna képes érdemben ellensúlyozni.

A kutatás adatai ugyanakkor **szélesebb rendszerhatásokra** is rámutatnak. A vizsgált intézményekben a **színvak pedagógiai megközelítés dominál**, míg a **multikulturális pedagógiai gyakorlatok szinte teljes mértékben hiányoznak**. Egyetlen iskola sem tekintette pedagógiai feladatának, hogy a **roma tanulók kisebbségi élettapasztalataira reflektáljon**, legyen szó a **kulturális identitásról** vagy a **diszkriminációs élmények feldolgozásáról**. A **színvak tanári narratívák** következetesen azt hangsúlyozták a tanulmány szerint, hogy „mindenkit egyenlőnek tartunk”, ugyanakkor ezzel a megközelítéssel az iskolai közegből **teljesen kizárták az etnikai identitással vagy a kisebbségi tapasztalatokkal** kapcsolatos témák megjelenését.³⁶

A kutatás tapasztalatai szerint a színvak pedagógiai megközelítés minden vizsgált intézményben **együtt járt egy asszimilációpárti szemlélettel**, amely a befogadás sikerét abban mérte, ha a roma tanulók **teljes mértékben alkalmazkodtak** a többségi normákhoz és az iskola szabályrendszeréhez. Hasonlóképpen a szülőket is akkor ítélték meg kedvezően, ha gyermekeiket a **középosztály normái szerint nevelték**.³⁷

A református iskolák számára külön kihívást jelentett, hogy a helyi roma közösségek sok esetben **nem, vagy csak nem konvencionális módon kapcsolódtak a református egyházhoz**. Egyes településeken a roma lakosság körében **más felekezetek** – például adventista, pünkösdi-karizmatikus mozgalom, illetve a Hit Gyülekezete vagy a Jehova tanúi – voltak népszerűek, így a református lelkészeknek kevés kapcsolatuk volt a roma családokkal. Előfordult, hogy a református lelkészek legfeljebb keresztes alkalmával találkoztak roma családokkal, később azonban a konfirmáció és az egyházi házasságkötés gyakorlatilag

³⁴ Neumann – Berényi, i.m. 88. o.

³⁵ Neumann – Berényi, i.m. 89. o.

³⁶ Neumann – Berényi, i.m. 89-90. o.

³⁷ Neumann – Berényi, i.m. 90-91. o.

hiányzott. A lelkészek beszámolóí szerint **nehézséget jelentett a roma szülők megszólítása** és bevonása a családi istentiszteletekre, így a gyerekek részvétele sem volt elvárható önállóan.³⁸

A kutatás rávilágított arra is, hogy a református egyház **cigánymissziója** keretében több helyen indult közösségszervezési munka, amely kifejezetten a roma közösségek vallási hagyományait és szokásait igyekezett elismerni és beépíteni. A kezdeményezés célja az volt, hogy **a helyi roma közösségeket integrálják** a református gyülekezetekbe, miközben a lelkészeket és a gyülekezeti tagokat is érzékenyítették a befogadás feladataira. Fontos következő lépésként a kutatók azt hangsúlyozták, hogy a református iskolák **pedagógiai gyakorlatának is nyitottabbá kell válnia** a gyülekezettel kapcsolatba kerülő roma családok befogadására.³⁹

A vizsgált intézmények egyértelműen azt kommunikálták a szülők felé, hogy **az iskola választása értékválasztást is jelent**. Ez az értelmezési keret **legitimálta** az iskola részéről az **elvárások megfogalmazását**, valamint a tanulók és szüleik közötti válogatás gyakorlatát, különösen azokban az intézményekben, ahol a beiratkozási létszám stabil volt. Egy iskola vezetése ezt úgy fogalmazta meg, hogy a szülő a gyermeke beíratásával elfogad egy református-keresztény értékrendet, amely nyilvánosan ismert, és amelyről előre dönthet, kíván-e azonosulni vele vagy sem.⁴⁰

Más intézményekben a református iskolai ethoszt a **befogadás és a morális tartás** együtteseként értelmezték. A vallásos identitás megélése, a közös áhítatok és a keresztény értékek hangsúlyozása az iskolavezetés szerint hozzájárult az iskolai konfliktusok csökkenéséhez és a nyugodtabb légkör kialakulásához. A pedagógusok körében gyakran jelent meg egy erőteljes **humanista diskurzus**, amely minden gyermeket Isten teremtményeként értelmezett, és amely nyitott, elfogadó szemléletet képviselt.⁴¹

A szülők és a pedagógusok beszámolóí alapján minden vizsgált helyszínen tapasztalható volt, hogy az egyházi fenntartás átvétele **megváltoztatta az iskola légkörét**: nyugodtabbá vált a közeg, és a pedagógiai munka morális és nevelési aspektusai erősebb hangsúlyt kaptak. E folyamatban kiemelt szerepet játszott az **iskolalelkész**, akinek a gyerekek lelki támogatása volt a feladata. Bár az iskolalelkész nem helyettesíthette az iskolapszichológus munkáját, a kutatás tanúsága szerint sokszor mégis hasonló funkciót töltött be, személyes beszélgetésekkel segítve a tanulók lelki fejlődését és mindennapi problémáik feldolgozását.⁴²

Összefoglalóan elmondható, hogy a fent ismertetett kutatás is rámutatott arra, hogy a református fenntartású iskolák terjedése a közoktatási rendszerben hozzájárult a roma és nem roma tanulók különválásának erősödéséhez mindazon térségekben, ahol az egyházi iskolai jelenlét megerősödött. A kutatás tapasztalatai megerősítették azt a már korábban is feltárt ténytet, hogy az intézmények **felvételi gyakorlatában** olyan **rejtett szelekciós mechanizmusok** érvényesültek – mint az előzetes iskolai programokon való részvétel elvárása, a vallási és anyagi kötelezettségek teljesítése, valamint a tanulók képesség szerinti szétválogatása –, amelyek **szelekciót eredményeztek** a roma és hátrányos helyzetű gyermekek között.

³⁸ Neumann – Berényi, i.m. 90. o.

³⁹ Neumann – Berényi, i.m. 91. o.

⁴⁰ Neumann – Berényi, i.m. 91. o.

⁴¹ Neumann – Berényi, i.m. 91. o.

⁴² Neumann – Berényi i.m. 91. o.

A pedagógiai gyakorlatokat jellemzően a színvak és asszimilációpárti szemlélet határozta meg, míg a multikulturális megközelítések szinte teljesen hiányoztak. Bár az egyházi fenntartású intézményekben a szülők megélése szerint a légkör kiegyensúlyozottabbá vált, és a nevelési-morális szempontok is hangsúlyosabbak lettek, mindez azonban a **társadalmi egyenlőtlenségeket nem csökkentette, hanem annak újratermelődését eredményezte.**

A vizsgálat legfőbb üzenete az volt, hogy a roma és hátrányos helyzetű tanulók kizorulásának megakadályozása csak **következetes intézményi vezetői szándékkal és az egyházi fenntartói szintű elköteleződéssel érhető el.**

IV. A vizsgálat alapjogi vonatkozásai

Az alapvető jogok biztosa és helyettesei egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során alapjogi érveket sorakoztatnak fel, autonóm, objektív és neutrális módon járnak el. Ugyanakkor következetesen, zsinórmértékként támaszkodnak az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos korábbi elvi megállapításaira is, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazzák az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi teszteket.

4.1. Az emberi méltósághoz való jog és az egyenlő bánásmód követelménye

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő.

Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni.

A méltósághoz való jog része az a követelmény is, mely szerint minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között **tilos indokolatlan, észszerőtlen különbséget tenni.** „Az emberi méltóságban mindenki osztozik, aki ember, függetlenül attól, hogy mennyit valószínűsíthet meg az emberi lehetőségéből és miért annyit.” – írta Sólyom László a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában.

Az egyenlő méltósághoz való jog az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében foglalt egyenlő bánásmód követelményében ölt testet, amelynek értelmében Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alkotmánybíróság ma is helytálló megállapítása értelmében: „A megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie, azaz az emberi méltóság alapjogán nem eshet csorba.”.

Az Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdései értelmében a törvény előtt mindenki egyenlő, az alapvető jogok tekintetében tiltott a hátrányos megkülönböztetés, az alkotmánybírósági gyakorlat értelmében pedig az emberi méltóság sérelmére megvalósuló egyenlőtlen bánásmód tilalma kiterjed az egész jogrendszerre. Az Alaptörvény szerint Magyarország kinyilvánítja, hogy **a velünk élő nemzetiségek** a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők. Nyelvüket, kultúrájukat ápoljuk és megvédjük.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése azt is előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.

A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmaz. Az alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. A nem alapvető jogokat érintő hátrányos megkülönböztetés törvényessége az észszerűségi teszt alapján vizsgálendő.

Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos alkotmányos követelményrendszert az **Ebkty.** konkretizálja az élet egyes területeire nézve, külön rendelkezésekkel rögzítve az egyenlő bánásmód követelményét az oktatás területén, továbbá nevesítve a jogellenes elkülönítés tilalmát.

4.2. A lelkiismereti szabadsághoz és a nevelés szabad megválasztásához fűződő alapjog, valamint az állam és egyház szétválasztása

Az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a **vallás szabadságához**. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.

A (3)-(4) bekezdések szerint az állam és a vallási közösségek **különváltan működnek**. A vallási közösségek önállóak. Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében **együtműködhetnek**. Az együtműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együtműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam **sajátos jogosultságokat** biztosít.

A vallásszabadság kötelező iskolai oktatásban való érvényesülését nemzetközi egyezmények is rögzítik. Az **Emberi Jogok Európai Egyezménye** Első kiegészítő jegyzőkönyve 2. cikke kimondja, hogy *„Senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot. Az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatainak gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz való jogot.”*

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 18. cikk 4. pontja szerint az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama **szabadságának tiszteletben tartására**, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák. A 2. cikk értelmében a részes államok kötelezik magukat, hogy gondoskodnak olyan törvényhozási és egyéb intézkedésekről, amelyek az Egyezségokmányban elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek. A **gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény** (kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) deklarálja a **gyermek jogát a gondolat- és vallásszabadságra**, és elismeri a szülők jogát arra, hogy a gyermeket érettségének megfelelően e joga érvényesítésében irányítsák (14. cikk).

Az **egyházi iskolai oktatással összefüggésben** a 4/1993. (II. 12.) AB határozat úgy fogalmaz, hogy *„az „állami” és az „egyházi” iskola közötti különbség az, hogy bár mindkettő köteles az ismeretek objektív, toleráns és a tanulók lelkiismereti szabadságát tiszteletben tartó*

közvetítésére, az egyházi iskola valamely vallás tanaival azonosul, míg az állami iskola ezt nem teheti meg, vallási tanítások igazságáról nem foglalhat állást, azaz vallási kérdésekben semlegesnek kell lennie. [...] Az államnak vallási kérdésekben semlegesnek kell lennie. Ezért az állami iskolának szintén semlegesnek kell lennie. Az állam ugyanis ezekkel a mindenki számára nyitva álló iskolákkal valósítja meg a művelődéshez való jogot, és biztosítja az iskolakötelezettség feltételét. A semleges állami iskolával azonban az állam még nem merítette ki kötelességét, hogy „gondoskodjék a vallásszabadság érvényesüléséhez szükséges feltételekről”.

Az Alkotmánybíróság a 3047/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy a **szülőknek a nevelés megválasztásához** való joga az Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdése alapján azt jelenti, hogy a szülők gyermekeikről **saját világnézetüknek és lelkiismereti meggyőződésüknek megfelelően gondoskodhatnak**, tehát elsősorban a szülők jogosultak arra, hogy döntsenek a gyermekek testi és szellemi fejlődésével kapcsolatos kérdésekben. E szülői jog lényeges tartalma, hogy a szülők maguk döntenek arról, hogy hagyományaik, családi szokásaik, társadalmi helyzetük, vallási és erkölcsi meggyőződésük, anyagi lehetőségeik szerint miként választják meg a gyermek nevelését, oktatását biztosító intézményt, módszert, eszközöket. Ebbe külső hatalom, a családon kívülálló személy nem avatkozhat be.

4.3. A művelődéshez való alapjog

Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdései alapján **minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez**, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.

Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez.

E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését többek között az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatással biztosítja. Az Alaptörvény szerint az ismeretbővítés, valamely foglalkozás elsajátításához vagy a magasabb szintű szakmai vagy tudományos oktatásban való részvételhez szükséges tanulás lehetőségét a középfokú oktatás korlátozásmentes és ingyenes elérhetőségével ösztönzi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből eredő intézményvédelmi kötelezettség összetett követelményrendszerrel támaszt az állammal szemben az alapjogok érvényesülésére. Magában foglalja a szabályozási kötelezettséget (a szervezeti és eljárási biztosítékok megteremtését), adott esetben az anyagi támogatási kötelezettséget, a meglévő vagy az alapjog-érvényesülés szempontjából az Alaptörvény által megkívánt intézményes formák védelmét (s egyben tartózkodást a működés tartalmi befolyásolásától) egyaránt. Ebből következik, hogy az oktatáshoz való jog gyakorlásának lehetőségét az állam köteles biztosítani az intézményi struktúra létrehozásával és fenntartásával.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja. Hangsúlyozta, hogy a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

4.4. Gyermeki jogok

A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megilleti, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a **megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot**. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat.

Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, mely szerint az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Az ENSZ Közgyűlése által 1989. november 20-án elfogadott a **Gyermekjogi Egyezmény** preambuluma rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény az 1991. évi LXIV. törvénnyel a magyar belső jog részévé vált, részes államaként **Magyarország kötelezettséget vállalt** a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, és az egészséges környezet biztosítására.

Az Egyezmény 3. cikke minden, gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legfőbb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez.

Az Egyezmény 19. cikke alapján a részes államok megtesznek minden arra alkalmas intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.

V. Az egyenlő bánásmódhoz és az oktatáshoz fűződő jogok egyéb törvényi garanciái

Az Alaptörvényben rögzített egyenlő bánásmód követelményének általános és részletes szabályait az **Ebktv.** bontja ki.

Az Ebktv. 8. §-a szerint **közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül** az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt, a jogszabályban nevesített tulajdonsága, illetve megnevezett csoporthoz tartozása miatt⁴³ részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.

Az Ebktv. 10. § (2) bekezdés szerint **jogellenes elkülönítésnek** minősül az a rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától – anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné – elkülönít.

Az Ebktv. 4. § g) pontja alapján **az egyenlő bánásmód követelményét** a köznevelési intézmények, a szakképző intézmények és a felsőoktatási intézmények (a továbbiakban együtt: **oktatási intézmények**) jogviszonyaik létesítése során, jogviszonyaikban, eljárásaik és intézkedéseik során **kötelesek megtartani**. Az Ebktv. 27. § (1) bekezdés a) pontja szerint **az egyenlő bánásmód követelménye kiterjed minden olyan nevelésre, oktatásra, képzésre**, amely államilag jóváhagyott vagy előírt követelmények alapján folyik.

Az Ebktv. 27. § (3) bekezdés szerint **az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti különösen** valamely személy vagy csoport **a) jogellenes elkülönítése** egy oktatási intézményben, illetve az azon belül létrehozott tagozatban, osztályban vagy csoportban, **b) olyan nevelésre, oktatásra való korlátozása**, olyan nevelési, oktatási rendszer vagy intézmény létesítése, fenntartása, amelynek **színvonala nem éri el** a kiadott szakmai követelményekben meghatározottakat, illetve nem felel meg a szakmai szabályoknak, és mindezek következtében nem biztosítja a tanulmányok folytatásához, az állami vizsgák letételéhez szükséges, az általában elvárható felkészítés és felkészülés lehetőségét.

Az **Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület** 2007-ben megszületett állásfoglalása⁴⁴ szerint a jogellenes elkülönítés minden **aktivitást nélkülöző fenntartása** is megvalósíthatja a jogsértést. Az állásfoglalásban a Testület a **Debreceni Ítéltábla** Pf.I.20.683/2005. sz. jogerős ítéletére hivatkozik, mely szerint bármilyen rendelkezés, így **a mulasztás is vezethet szegregációhoz**. Az Ítéltábla annak idején jogerősen megállapította, hogy „*A törvény III. fejezete azonban éppen az oktatás és a képzés területén ír elő olyan szabályt, amely alapján az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti az is, ha a szakmai szabályoknak meg nem felelő oktatási intézmény vagy rendszer létesítése, fenntartása állapítható meg (Ebktv. 27. §-a (3) bekezdés b) pontja).* Adott esetben tehát egy hátrányt kiváltó állapot minden aktivitást nélkülöző fenntartása is megvalósíthatja a jogsértést. Ezzel ellenkező jogértelmezés mellett

⁴³ Ebktv. 8. § a) neme, b) faji hovatartozása, c) bőrszíne, d) nemzetisége, e), nemzetiséghez való tartozása, f) anyanyelve, g) fogyatékosága, h) egészségi állapota, i) vallási vagy világnézeti meggyőződése, j) politikai vagy más véleménye, k) családi állapota, l) anyasága (terhessége) vagy apasága, m) szexuális irányultsága, n) nemi identitása, o) életkora, p) társadalmi származása, q) vagyoni helyzete, r) foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, s) érdekképviselőhöz való tartozása, t) egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője.

⁴⁴ <https://www.ajbh.hu/documents/10180/3908613/kozoktatatas.pdf/4d55fbfa-e266-7e1d-8303-348d2d8710d4>

elesnének a jogvédelemtől azok a tanulók vagy tanulói csoportok, amelyek korábban, spontán kialakult, de idővel szakmailag már nem indokolható helyzetben szenvednek hátrányos megkülönböztetést.” A **Fővárosi Ítéletábrla** ide kapcsolódó, 2.Pf.20.305/2013/20. számú ítélete (Budapest, 2014. október 7.) szintén azt a jogi álláspontot fogalmazza meg, amely szerint a köznevelési jogviszonyban megjelenő jogellenes elkülönítés **a spontán módon kialakult szegregáció fenntartásával is megvalósulhat.**⁴⁵

Az Ebktv. a jogellenes elkülönítés esetében, amint arra az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület fent említett 2/2007. (III. 23.) TT sz. állásfoglalása⁴⁶ is rámutat, **kizárja** a törvény 7. § (2) bekezdésében rögzített **általános kimentés alkalmazását és csak abban az esetben** nem minősíti az elkülönítést jogszerűtlennek, **ha azt törvény kifejezetten megengedi.**

A nevelés-oktatás területén az egyenlő bánásmód kötelezettségével kapcsolatos jogszabályok egyetlen esetben adnak lehetőséget **a származáson alapuló elkülönített oktatásra**, ez pedig a **nemzetiségi nevelés-oktatás formája.**⁴⁷

Az elkülönített nevelés-oktatás csak akkor jogszerű, ha **az Njtv.-ben meghatározott módon és céllal**, valamint az Ebktv.-ben foglaltaknak megfelelően jön létre. **A nemzetiségi alapon történő nevelés-oktatás** megszervezése három lényeges ponton **különbözik a szegregációtól**: az **önkéntességben**, az **elkülönítés céljában**, valamint az **azonos minőség biztosításában**. Míg a nemzetiségi nevelés-oktatás esetében a kulturális hagyományok, az identitás, a nyelv megőrzése a cél, addig a jogellenes szegregáció esetén ilyen cél nem bizonyítható. A kulturális értékek megőrzése nem eredményezheti a nevelés-oktatás színvonalának csökkenését sem.

Az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó szabályok szerint a **megfelelő információk birtokában, önkéntesen választott, mások kizárására nem irányuló**, és azt nem is eredményező, mások részére **rosszabb körülményeket** létre nem hozó, azt nem eredményező elkülönülés esetén **nem jogellenes** az elkülönítés, minden más esetben igen.

Az **Ebktv. 28. §-a** speciális kimentési feltételeket rögzít a szegregációval kapcsolatosan. Az (1) bekezdés szerint nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha az oktatást **csak az egyik nembeli tanulók részére** szervezik meg, feltéve, hogy az oktatásban való részvétel **önkéntes**, továbbá emiatt az oktatásban résztvevőket **semmilyen hátrány** nem éri.

Végezetül, ami az **egyházi nevelést-oktatást** illeti, a 28. § (2) bekezdés szerint **nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét**, ha

- közoktatási intézményben a szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerint,
- felsőoktatási intézményben a hallgatók önkéntes részvétele alapján

olyan vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló, továbbá nemzetiségi oktatást szerveznek, amelynek célja vagy tanrendje indokolja elkülönült osztályok vagy csoportok alakítását; feltéve, hogy emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri, továbbá, ha az oktatás megfelel az állam által jóváhagyott, államilag előírt, illetve államilag támogatott követelményeknek.

⁴⁵ <https://share.google/V5O7TWx79Wg3AZyGx>

⁴⁶ Az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület 2/2007. (III. 23.) TT sz. állásfoglalása: Az egyenlő bánásmód követelményéről a közoktatásban.

<http://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogszabaly/tanacsado-testulet-2007-marciusi-allasfoglalasa-az-egyenlo-banasmod-kovetelmenyerol>

⁴⁷ Ebktv. 28. §.

Fontos rendelkezéssel egészült azonban ki az Ebktv. 2017. július 1-től, a 28. § (2a) pontja szerint ugyanis a (2) bekezdésben meghatározottak szerinti **vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló oktatás megszervezése nem vezethet** a 8. § b)-e) pontja – **faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetisége, nemzetiséghez való tartozása – szerinti tulajdonságon alapuló jogellenes elkülönítéshez.**

Az Nkt. 1 § (2) bekezdése szerint **a köznevelés közszolgálat**, amely a felnővekvő nemzedék érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, és amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. A köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód, valamint a fenntartható fejlődésre és az egészséges életmódra nevelés határozzák meg. A köznevelés egyetemlegesen szolgálja a közjót és a mások jogait tiszteletben tartó egyéni célokat. Az Nkt. 1. § (3) bekezdése szerint a **nevelési-oktatási intézmények pedagógiai kultúráját** az egyéni bánásmódra való törekvés, a gyermek, a tanuló elfogadása, a bizalom, a szeretet, az empátia, az életkornak megfelelő követelmények támasztása, a feladatok elvégzésének ellenőrzése és a gyermek, tanuló fejlődését biztosító sokoldalú, a követelményekhez igazodó értékelés jellemzi.

Az Nkt. 2. § (1) bekezdése szerint az Alaptörvényben foglalt **ingyenes és kötelező** alapfokú, valamint ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú **neveléshez-oktatáshoz való jog biztosítása** az érettségi megszerzéséig, a szakgimnáziumi nevelésben-oktatásban a második szakképesítés megszerzését biztosító első képesítő vizsga, szakmai vizsga befejezéséig, a szakiskolai nevelésben-oktatásban az adott szakképesítés, szakképzettség megszerzését biztosító első képesítő vizsga, szakmai vizsga befejezéséig, valamint a készségfejlesztő iskola utolsó gyakorlati évfolyamának befejezéséig **a magyar állam közszolgálati feladata.**

VI. Az egyházi iskolák létesítésére, működésére és felvételi eljárására vonatkozó szabályok

6.1. Az egyházi iskolák létesítésére és működésére vonatkozó speciális szabályok

Az Nkt. 21. § (2) bekezdése alapján az egyházi és magán fenntartású köznevelési intézmények nyilvántartásba vételét a köznevelési intézmény székhelye szerint területileg illetékes **köznevelési feladatokat ellátó hatóságnál kell bejelenteni**. Magán köznevelési intézmény, a nemzetiségi önkormányzat által, továbbá az egyházi jogi személy által fenntartott köznevelési intézmény akkor vehető nyilvántartásba és a nyilvántartásban alapfeladatának jogszabály szerinti megnevezése és feladatellátási helye akkor módosítható, ha a **köznevelésért felelős miniszter szakvéleménye alapján** az adott intézmény, feladatellátási hely, alapfeladat **szükséges a köznevelési közfeladat-ellátás megszervezéséhez**.

A 23. § (1) bekezdése alapján, ha a köznevelési intézményt nem az állam vagy települési önkormányzat – ideértve a helyi önkormányzatok társulását is – alapítja, működésének megkezdéséhez **engedéllyel kell rendelkeznie**.

A 31. § (1) bekezdés e) pontja szerint a nevelési-oktatási intézmény – a fenntartó, óvoda esetében a települési önkormányzattal, más köznevelési intézmény esetében a köznevelésért felelős miniszterrel kötött írásbeli szerződés (a továbbiakban: **köznevelési szerződés**) alapján – részt vehet az e törvényben meghatározott **köznevelési közszolgálati feladatok megvalósításában**.

Ugyanezen szakasz (4) bekezdése szerint a köznevelési szerződés keretei között a nevelés és oktatás a gyermekek, tanulók számára **térítésmentessé válik**, továbbá a gyermekek, tanulók felvételére alkalmazni kell azokat a szabályokat, amelyek az állami, települési önkormányzati nevelési-oktatási intézményekre vonatkoznak.

A 32. § (1) bekezdés c) és d) pontjai szerint, ha a nevelési-oktatási intézményt egyházi jogi személy vagy a vallási egyesület tartja fenn, a fenntartó az iskola számára előírhatja valamely – a köznevelésért felelős miniszter által kiadott – **kerettanterv** választását és meghatározhatja az intézményben használható tankönyveket, taneszközöket, pedagógiai programjába **beépítheti a vallási, világnézeti elkötelezettségnek megfelelő ismereteket**, helyi tantervébe a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség tanításának megfelelő tartalmú **hitoktatást építhet be**.

Az Nkt. 32. § (2) bekezdése szerint, ha a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség a Kormánnyal a **köznevelési feladatok ellátására is kiterjedő megállapodást** kötött, a nevelési-oktatási intézmény székhelye szerint illetékes köznevelési feladatokat ellátó hatóság, óvoda esetén a települési önkormányzat részére megküldött egyoldalú nyilatkozatával vállalja az állami, önkormányzati feladatellátásban való közreműködést, valamint **kötelezettséget vállal a tanulók felzárkóztatására vonatkozó feladatok ellátására**. A Magyar Katolikus Egyház az egyoldalú nyilatkozat megtételére nemzetközi szerződés alapján jogosult. Az egyoldalú nyilatkozat megtételére a belső *egyházi* jogi személy is jogosult. A (3) bekezdés szerint a nyilatkozatnak az alábbiakat kell tartalmaznia:

- a) a nevelési és oktatási feladatokat,
- b) a felvehető gyermekek, tanulók számát,

c) az óvodai nevelési feladatokban, a tankötelezettség teljesítésével és az iskolai nevelés-oktatással összefüggő feladatokban való részvételt,

d) azt az időszakot, amelyre a feladatellátásban való részvételt vállalta.

A 34. § (2) bekezdés szerint a köznevelési feladatokat ellátó hatóság legalább **kétévente végzi** az egyházi, magán köznevelési intézmény és a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmény fenntartói tevékenységének **törvényességi ellenőrzését**, amelynek eredményéről értesíti a költségvetési hozzájárulást folyósító szervet. A köznevelési feladatokat ellátó hatóság a törvényességi ellenőrzés keretében vizsgálja, hogy a fenntartó a nevelési-oktatási intézményt az alapító okiratban és a működéshez szükséges engedélyben meghatározottak szerint működteti-e.

6.2. Az egyházi iskolák felvételi gyakorlatának kialakítására vonatkozó szabályok

Az Nkt. 31. § (2) bekezdése szerint, ha a nevelési-oktatási intézményt a 2. § (3) bekezdés b) pontjában meghatározott személy (egyház, nemzetiségi önkormányzat, magán fenntartó) tartja fenn:

a) a nevelési-oktatási intézmény vallási, világnézeti tekintetben elkötelezett intézményként működhet, és ennek megfelelően a gyermekek vagy a tanulók **felvételének előfeltételeként kikötheti** valamely vallás, világnézet elfogadását, és ezt **felvételi eljárás keretében vizsgálhatja**,

b) **nem kell alkalmazni** a gyermekek, tanulók felvételével kapcsolatos rendelkezések közül a **kötelező felvételre** vonatkozó rendelkezéseket, valamint az osztály-, csoportlétszámokat meghatározó rendelkezéseket a maximális létszámra vonatkozó rendelkezések kivételével,

c) (...) az óvodai elhelyezés, a tanulói jogviszony és a kollégiumi tagsági viszony **megszüntetésével kapcsolatosan** – írásbeli megállapodásban – az Nkt. tanulói jogviszony megszüntetésére vonatkozó rendelkezésektől (53. § (1) – (10)) el lehet térni,

Az Nkt. 33. § (1) bekezdése szerint, ha az egyházi köznevelési intézmény vagy a magán köznevelési intézmény fenntartója a települési önkormányzattal, a köznevelésért felelős miniszterrel kötött köznevelési szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat alapján működési támogatásra válik jogosulttá, a fenntartásában működő óvoda, általános iskola **részt vesz a kötelező felvételt biztosító óvoda, iskola feladatainak ellátásában**. Ennek során **felvételi körzetnek kell tekinteni** azt a települést, fővárosban azt a kerületet, amelyben az óvoda, az általános iskola székhelye, telephelye található. Az egyházi köznevelési intézmény vagy a magán köznevelési intézmény fenntartója óvoda esetében a települési önkormányzattal, egyéb alapfeladat esetében a köznevelési feladatokat ellátó hatósággal közösen a hivatal és a területileg illetékes tankerületi központ véleményének kikérésével meghatározza azt a gyermek-, valamint tanulói **létszámot**, amelynek felvételét az óvoda, az általános iskola nem tagadhatja meg. Ez a létszám nem lehet kevesebb, mint az óvoda, az általános iskola alapító okiratában – az adott feladatellátási helyre – meghatározott felvehető maximális gyermek-, tanulói létszám **25%-a**.

A 33. § (2) bekezdése szerint, ha a településen **csak egy** óvoda vagy általános iskola működik, akkor **köteles felvenni** a településen lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező óvodai nevelésben részt venni köteles gyermekeket és tanköteles tanulókat, feltéve, hogy fenntartója egyoldalú nyilatkozatot tett vagy köznevelési szerződést kötött. A (3) bekezdés szerint az (1) bekezdésben megállapított kötelezettség nem érinti a kötelező felvételt biztosító óvoda, iskola felvételi kötelezettségeit.

A 33. § (4) bekezdése szerint, (...) A egyházi köznevelési intézmény és a magán köznevelési intézmény tekintetében a (1) bekezdésben megállapított **kötelezettség csak akkor érvényesíthető**, ha az **nem ütközik** a 31. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott jogosultsággal (azaz, az egyházi köznevelési intézmény a vallási kötődést minden esetben vizsgálhatja a felvételi eljárása során).

A 33. § (5) bekezdése szerint a köznevelési feladatokat ellátó hatóság kezdeményezi a működési támogatás folyósításának felfüggesztését a köznevelésért felelős miniszternél, ha a nevelési-oktatási intézmény a (1) bekezdésben meghatározott felvételi kötelezettségének nem tett eleget. E rendelkezést nem lehet alkalmazni, ha a nevelési-oktatási intézmény a kötelezettségének megfelelő számú jelentkező hiányában nem tudott eleget tenni.

VII. Megállapítások

7.1. Az egyházi iskolákra vonatkozó speciális szabályok és a roma gyermekek szegregációjának intézmények közötti összefüggéseiről

Amint azt a fentiekben is láthattuk, az Alaptörvény, valamint a kapcsolódó ágazati jogszabályok elvi szinten egyértelműen rögzítik a gyermekek egyenlő esélyű hozzáférését a köznevelési szolgáltatásokhoz, és kifejezetten tiltják a diszkrimináció minden formáját, beleértve a szegregációt is. A gyakorlatban azonban továbbra is azt tapasztaljuk, hogy a roma tanulók iskolai esélyegyenlőtlensége és elkülönítése egyre erőteljesebb tendenciát mutat. Az alábbiakban azt kívánom bemutatni, hogy **a köznevelési jogszabályok egyházi intézményekre vonatkozó eltérő alkalmazási lehetőségei miként járulnak hozzá a kirekesztő gyakorlatok kialakulásához és megszilárdulásához Magyarországon.**

7.1.1. A felvételi körzetekkel kapcsolatos eltérő kötelezettségek

Az Nkt. 50. § (6) bekezdése rögzíti a kötelező felvétel garanciáit, vagyis azt, hogy egyetlen tanköteles korú gyermek se maradjon olyan köznevelési intézmény nélkül, ahol tanulmányait folytathatná. Az általános iskola köteles felvenni, átvenni azt a tanköteles tanulót, aki életvitelszerűen az általános iskola körzetében lakik (**kötelező felvételt biztosító iskola**). Ha a településen több általános iskola működik, az egyes általános iskolai körzetet úgy kell meghatározni, hogy kialakíthatóvá váljon a **hátrányos helyzetű gyermekek egyenletes aránya** a nevelési-oktatási intézményekben. A (8) bekezdés szerint a területileg illetékes tankerületi központ meghatározza és közzéteszi az iskolák **felvételi körzetét**, továbbá a pedagógiai szakszolgálatot ellátó intézmény működési körzetét. A felvételi körzetek megállapításához a területileg illetékes tankerületi központnak be kell szereznie az érdekelt **települési önkormányzatok véleményét**.

A kötelező felvételt biztosító iskola tanulóinak összetételére vonatkozó szabályozást az **EMMI rendelet**⁴⁸ tovább pontosítja. A 24. § (1) bekezdése szerint a **felvételi körzetek megállapításához** az illetékes tankerületi központ **minden év október 15. napjáig** beszerzi az illetékességi területén található települési önkormányzatok véleményét, amely tartalmazza a **település jegyzőjének nyilvántartásában szereplő**, a településen lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező **hátrányos helyzetű, általános iskolába járó gyermekek létszámát** intézményi és tagintézményi bontásban. Az illetékes tankerületi központ december 1-jéig tájékoztatja a települési önkormányzatokat, az illetékességi területén működő általános iskolákat, az egyházi és a magánintézmények fenntartóit, (...), a kijelölt körzetek tervezetéről.

A 24. § (1a) bekezdése szerint a települési önkormányzat, az egyházi és a magánintézmények fenntartója a véleményéről, illetve jogszabályban meghatározott esetben a nemzetiségi önkormányzat az **egyetértéséről vagy körzethatár módosítását kezdeményező javaslatáról** február 15. napjáig tájékoztatja az illetékes tankerületi központot.

⁴⁸ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet

Az (1b) bekezdés szerint az illetékes tankerületi központ az (1a) bekezdés szerinti vélemény és egyetértés figyelembevételével kijelölt körzetekről február utolsó napjáig tájékoztatja a települési önkormányzatokat, az illetékességi területén működő általános iskolákat, az egyházi és magánintézmények fenntartóit, valamint szükség szerint a nemzetiségi önkormányzatot. Egyetértés hiányában vagy körzethatár-módosítást kezdeményező javaslattevés esetén a tankerületi központ az egyeztetést követően jelöli ki a felvételi körzeteket február utolsó napjáig.

A 24. § (2) bekezdése szerint, ha a településen, kerületben **több általános iskola** vagy tagintézmény, feladatellátási hely működik, a **hátrányos helyzetű tanulónak** az egyes felvételi körzetekben kiszámított **aránya legfeljebb tizenöt százalékponttal lehet magasabb**, mint az általános iskolába járó hátrányos helyzetű gyermekeknek a település, kerület egészére kiszámított aránya. A hátrányos helyzetű gyermekeknek a **településen belüli arányát** oly módon kell meghatározni, hogy az adott településen lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező összes általános iskolába járó hátrányos helyzetű gyermekek létszámát el kell osztani a településen lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező összes általános iskolába járó gyermek létszámával. A **hátrányos helyzetű tanulók felvételi körzeten belüli arányának meghatározásához** az egyes felvételi körzetekben lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező összes hátrányos helyzetű tanulónak a létszámát el kell osztani a felvételi körzetben lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező összes tanuló létszámával (**hátrányos helyzetű tanulók körzeti aránya**). Ha a településen több általános iskola vagy tagintézmény, feladatellátási hely működik, nem lehet a település egészét egyetlen körzetként kijelölni.

A 24. § (3) bekezdése szerint **nem jelölhető ki kötelező felvételt biztosító iskolának** az az általános iskola, amely körzetének kialakításánál a hátrányos helyzetű gyermekek körzeti aránya túllépésére vonatkozó rendelkezés nem tartható meg, feltéve, hogy a hátrányos helyzetű tanulók körzeti aránya elérné az ötven százalékot, és egyébként a település többi iskolája elégséges férőhellyel rendelkezik a település összes tanköteles tanulójának felvételéhez. Az elégséges férőhelyek meglétét az iskola alapító okiratában, szakmai alapidokumentumában meghatározott maximális tanulói létszám alapján kell megállapítani.

Jól látható tehát, hogy a felvételi körzetek kialakítására vonatkozóan a jogalkotó számos olyan rendelkezést előírt, amelyek elvileg **garanciái lehetnének** a településeken belüli, intézmények közötti szelekciós mechanizmusok megelőzésének. Az előző pontban ismertetett, **egyházakra vonatkozó speciális szabályok** azonban egyfajta **kivételként kezelik** az egyházi intézményeket ebből a szempontból is, és lehetővé teszik, hogy felvételi gyakorlatukra vonatkozóan a hátrányos helyzetű gyermekek számát, arányát illetően **szabadon döntsenek**.

Ahogy azt a korábbiakban részletesen ismertettem, az Nkt. alapján az **egyházi intézmények felvételi körzetének** a települést, fővárosban a kerületet kell tekinteni, amelyben az intézmény található, így ők a település egésze vonatkozásában válogathatnak a gyermekek közül, kivéve, ha a településen kizárólag egyetlen iskola működik. Az Nkt. szerint tehát ugyan részt kell vállalniuk a kötelező felvétel feladatainak ellátásában, de **ez a gyakorlatban nem**

jelent valódi kötelezettséget: csupán a felvehető tanulólétszám meghatározott hányadát (legalább 25%-át) kell biztosítaniuk, miközben a településen működő állami intézmények változatlanul teljes körű kötelező felvételi kötelezettséggel bírnak.

Az egyházi iskolákra ilyen formán **nem vonatkozik** az EMMI Rendelet azon előírása sem, amely a **hátrányos helyzetű tanulók arányának települési szintű kiegyenlítését** szolgálná.

A fenti szabályozási különbségek **rendszerszinten járulnak hozzá** a szegregáció erősödéséhez, mivel az egyes településeken belüli intézményi aránytalanságokat a jogszabály nem korrigálja, így az állami iskolákban halmozottan jelennek meg a hátrányos helyzetű tanulók.

7.1.2. A felvételi és átvételi eljárásokkal kapcsolatos különbségek

A Nkt. 50. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a tanuló – beleértve a magántanulót is – az iskolával tanulói jogviszonyban áll. A tanulói jogviszony felvétel vagy átvétel útján keletkezik. A felvétel és az átvétel jelentkezés alapján történik. A felvételtől vagy átvételtől az iskola igazgatója dönt. A tanulói jogviszony a beíratás napján jön létre. A tanuló a tanulói jogviszonyon alapuló jogait az előbbi időponttól kezdve gyakorolhatja. Az Nkt. 50. § (3) bekezdése szerint azonban **a tanulói jogviszony létesítésével kapcsolatban az általános iskolában nem szervezhető felvételi vizsga.**

Azt, hogy egy általános iskolában milyen tevékenység minősül felvételi vizsgának, az **EMMI rendelet** 22. § (5) bekezdése részletezi: felvételi vizsga – a szervezés formájától és elnevezésétől függetlenül – a jelentkező minden olyan beszámoltatása, megmértetése, mérése, értékelése, amelynek célja a tárgyi tudás, a tudásszint és új elemként a készség megismerése.

Ahogy arra a fentiekben azonban már rámutattam, az **egyházi iskolákban** a Nkt. vonatkozó rendelkezései alapján **speciális felvételi szempontok is meghatározhatóak**, mint a valamely vallás, világnézet elfogadása, keresztlevel meglétének vizsgálata, egyházi ajánlólevél, felekezeti kötődés, felekezeti óvodai előzmény, részvétel a felvételi eljárást megelőző iskolai nyílt napokon, foglalkozásokon, ismerkedő eseményeken.

Tapasztalataim alapján az érintett egyházi intézmények felvesznek más felekezetű gyermekeket is, de többnyire előnyt jelent, ha a tanuló az adott egyházi fenntartóhoz kapcsolódó **felekezethez tartozó család gyermeke**. A felvételnél különböző mértékben, de mérlegelik például a hitoktatásban való részvételt, a hitéletet, a gyülekezeti tagságot, a lelkészi ajánlást, azt a tény, ha idősebb testvér már az iskola tanulója.

Meg kell jegyezni azt is, hogy a speciális felvételi szempontok alkalmazása mellett az egyházi intézmények általában szigorú, a keresztény szellemiséghez, és az adott felekezethez kapcsolódó **magatartási szabályokat** is előírnak, amelyek megjelennek a pedagógiai programban és a házirendben is. Ilyen lehet többek között a kötelező istentisztelet látogatások előírása, bizonyos felekezeti köszönési formák gyakorlása a mindennapokban. A felvétel alapvető szempontjának tekintik valamennyi intézményben, hogy a szülő és gyermeke fogadják el az intézmény pedagógiai programját, házirendjét, azaz **azonosuljanak az iskola szellemiségével.**

Mindezek alapján megállapítható, hogy az egyházi iskolák – a Nkt. 31. § (2) a) pontja szerint – vallási, világnézeti tekintetben elkötelezett intézményként működhetnek, ennek megfelelően a gyermekek vagy a tanulók **felvételének előfeltételeként kiköthetik valamely vallás, világnézet elfogadását, és ezt felvételi eljárás keretében vizsgálhatják**. Nem lehet azonban **felvételi vizsgát szervezni az egyházi jogi személy által fenntartott általános iskolákban sem**. Például bizonyos személyes elbeszélgetések, előkészítő foglalkozások, egyéb programok is felvételi vizsgának tekinthetők akkor, ha a vallási, világnézeti szempontokon kívül a résztvevő gyermekek tudásszintjét és készségeit bármilyen formában méri, vagy értékeli, és ez befolyásolja az iskolába történő felvételüket.

A rendelkezésre álló adatok és információk alapján, kiemelt figyelemmel a hozzám beérkezett panaszügyekre, az állapítható meg, hogy az állami és az egyházi fenntartású köznevelési intézmények felvételi szabályai között fennálló különbség a gyakorlatban közvetlenül hozzájárul ahhoz, hogy az egyházi iskolákba arányaiban jóval kevesebb hátrányos helyzetű gyermek kerül be. Mindezekre figyelemmel – az Nkt. kedvező, speciális felvételi szempontjainak keretei között – kiemelt figyelmet kell fordítani a **felvételi vizsga tilalmának betartatására** az egyházi iskolák esetében is annak érdekében, hogy ne lehessen közvetett módon, vagy közvetett eszközökkel előszelektációs mechanizmusokat alkalmazni a tanulók tudásszintjére, készségeire, képességeire stb. vonatkozóan.

7.1.3. Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésével kapcsolatos hiányok az engedélyezési eljárás, a törvényességi és hatósági ellenőrzés, valamint a köznevelési szerződés során

A szegregációs folyamatok megértése szempontjából érdemes áttekinteni az egyházi iskolák működésének engedélyezésére, valamint a fenntartó törvényességi ellenőrzésére és az iskolák hatósági ellenőrzésére vonatkozó szabályokat az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése szempontjából is.

Ahogy azt a fentiekben szintén bemutattam, ha a köznevelési intézményt nem állami költségvetési szerv, vagy települési önkormányzat – beleértve a helyi önkormányzatok társulását is – alapítja, **működésének megkezdéséhez engedély szükséges**. Az engedély kiadásáról az intézmény székhelye szerint illetékes **köznevelési feladatokat ellátó hatóság (kormányhivatal) dönt**. Az Nkt. a 23. § (7) bekezdésében külön is felsorolja azokat az okokat, amelyek alapján a köznevelési feladatokat ellátó hatóság az engedély **kiadását megtagadhatja**. Ezen okok kizárólag a nevelési-oktatási intézmény **személyi, tárgyi, finanszírozási feltételeivel**, illetve a **pedagógiai programjának** szakmai tartalmával függenek össze (pedagógiai programja nem felel meg az Nkt. előírásainak, nem rendelkezik a működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételekkel, újonnan induló nevelési-oktatási forma esetében a megvalósítási ütemterv és költségvetés nem megalapozott). Az engedélyező hatóság eljárása mellett az Nkt. előírja azt is, hogy az egyházi intézmény akkor vehető nyilvántartásba, ha a **köznevelésért felelős miniszter szakvéleménye** alapján az adott intézmény a feladatellátási hely, az alapfeladat a köznevelési közfeladat-ellátás megszervezéséhez szükséges.

Az egyenlő bánásmód követelménye érvényesülésének a nevelési-oktatási intézményen belüli, illetve települési szintű vizsgálatára azonban nem terjed ki sem az engedélyező hatóság jogköre, illetve a köznevelési feladatokért felelős miniszter szakvéleményezési eljárása sem említ hasonló, vizsgálandó szempontokat.

Ugyanakkor, mindkét eljárás kapcsán **vizsgálni lehetne (és kellene)** azt, hogy egy adott településen, illetve térségen belül iskolaindítási engedélyt szerző új intézmény megjelenése vajon:

- a) **valóban szükséges és indokolt-e** a településen, illetve térségben élő **gyermeklétszám** szempontjából,
- b) egy új, egyházi intézmény megjelenése párhuzamosan az állami iskola mellett **hogyan fog hatni** a településen már működő állami fenntartású iskola (iskolák) tanulói összetételére, a HH/HHH, köztük a roma nemzetiségű gyermekek arányára, azaz az újonnan létrehozott egyházi köznevelési intézmény felerősítheti-e az állami fenntartású köznevelési intézményekben a szelekciós mechanizmusokat,
- c) amennyiben az új egyházi iskola valamelyik **szegregátum mellett** kezdi meg működését, az nem fogja-e egy teljesen szegregált „cigányiskola” elindulását jelenteni.

A működési engedélyt kiadó köznevelési feladatokat ellátó hatóság végzi egyébként a Nkt. már hivatkozott rendelkezése alapján kétévente az egyházi, magán köznevelési intézmény és a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmény **fenntartói tevékenységének törvényességi ellenőrzését**. Ennek tartalmát is rögzíti a jogszabály, mely szerint a köznevelési feladatokat ellátó hatóság a törvényességi ellenőrzés keretében vizsgálja, hogy a fenntartó a nevelési-oktatási intézményt az alapító okiratban és a működéshez szükséges engedélyben meghatározottak szerint működteti-e. **A fenntartó törvényességi ellenőrzése keretében azonban szintén nincs nevesítve az egyenlő bánásmód követelményének vizsgálata.**⁴⁹

⁴⁹ EMMI Rendelet 160. §: Az eljáró hatóság az egyházi, magán és nemzetiségi önkormányzati fenntartású nevelési-oktatási intézmény fenntartói tevékenységének törvényességi ellenőrzése keretében különösen azt vizsgálja, hogy

- a) van-e joga a fenntartónak a tevékenység folytatásához,
- b) összhangban áll-e az alapító okirat, a működés megkezdéséhez szükséges engedély és a pedagógiai program,
- c) a nevelési-oktatási intézmény törvényes és szakszerű működése érdekében milyen intézkedéseket tettek,
- d) a fenntartó által az intézmény rendelkezésére bocsátott vagyon biztosítja-e az alapító okiratban meghatározott feladatok végrehajtását, a 161. § (2) bekezdése szerinti kötelező (minimális) helyiség- és eszközjegyzékben, valamint a 161. § (3) bekezdése szerinti kötelező (minimális) felszerelési jegyzékben foglaltak meglétét,
- e) a fenntartó által elkészített éves költségvetés biztosítja-e az Nkt.-ben meghatározott feladatok ellátását,
- f) az Nkt. 23. § (3) bekezdése szerinti ütemtervben foglaltak teljesülnek-e,
- g) egyházi nevelési-oktatási intézmény fenntartója esetében az SZMSZ jóváhagyásával kapcsolatos eljárás törvényes-e,
- h) a nevelési-oktatási intézmény igazgatójának alkalmazása törvényes-e,
- i) vizsgálta-e a fenntartó a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programjában meghatározott feladatok végrehajtását, a szakmai munka eredményességét,
- j) a fenntartó a döntései meghozatalakor betartja-e az előírt egyeztetési kötelezettségét.

Szintén esett már szó arról, hogy az egyházi fenntartónak lehetősége van a kormánnyal köznevelési szerződést kötni, amely alapján az intézmény részt vesz a köznevelési feladatok ellátásában, cserébe finanszírozási támogatásra válik jogosulttá.

A köznevelési szerződés nem csak **finanszírozási forrást** biztosít az intézmény számára, hanem növeli az egyházi köznevelési intézmény **stabilitását** és **társadalmi legitimációját** is az adott településen.

Az **Nkt. végrehajtásáról szóló kormányrendelet** 29/A. § (1) bekezdése szerint a **köznevelési szerződés** tartalmazza:

- a) a köznevelési alapfeladatokat,
- b) a felvehető, ellátandó gyermekek, tanulók számát,
- c) az óvodai nevelési feladatokban, a tankötelezettség teljesítésével és az iskolai neveléssel-oktatással, a pedagógiai szakszolgálatok ellátásával összefüggő feladatokban való részvételt,
- d) a fenntartó által a feladatellátáshoz igénybe vehető forrásokat, azokat a szolgáltatásokat, amelyek a megállapodás alapján a gyermekek, tanulók, szülők részére térítésmentessé válnak, továbbá amelyeket térítési díjért vehetnek igénybe,
- e) pedagógiai-szakmai szolgáltatás esetén az állami közfeladat-ellátásban történő részvétel keretében ingyenesen nyújtott szolgáltatásokat és az ellátási körzetet.

A fentiekben felsorolt kötelező szerződéses elemek az **egyenlő bánásmód érvényesülésével**, a hátrányos helyzetű gyermekek arányaival, az iskola tanulói összetételével, az integrációs szempontokkal kapcsolatban **a köznevelési szerződés semmilyen feladatot nem ír elő az egyházi intézmények számára.**

7.2. Az ibrányi ügy tekintetében

Visszatérve az állásfoglalásomban kiemeltként kezelt **alapügyre**, vizsgálatom alapján megállapítható volt, hogy a Református Iskola megjelenését követően a mai napig tartó **szelekciós mechanizmusok indultak el Ibrány településen.** A köznevelési intézmények közötti szelekció következtében a roma és nem roma gyermekek elkülönülése **már az óvodai szinten megkezdődik**, és az **iskolaválasztások során tovább erősödik.**

A panaszban kifogásolt gyakorlatot – miszerint a nem roma gyermekek döntően az egyházi fenntartású református intézménybe, míg a roma gyermekek többsége a tankerületi fenntartású általános iskolába kerül – a rendelkezésre álló adatok és tapasztalatok **alátámasztották.**

Megállapítható volt, hogy az egyházi fenntartású intézményben a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya kiemelkedően alacsony jelenleg is, míg a tankerületi iskolában a tanulók többsége HH/HHH-státuszú, és az intézmény gyakorlatilag a **hátrányos helyzetű, kiemelten roma nemzetiségű tanulók tömeges befogadójává vált.**

Az érintettek elmondásai alapján, amit a **tanulói eredményességi mutatók** is alátámasztottak, az állami és egyházi iskola között mind a **pedagógus állomány**, mind az **oktatás színvonala** között különbségek figyelhetők meg, az egyházi iskola javára. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az **állami intézmény pedagógusai** ne tennének meg mindent, amit a rendelkezésükre álló erőforrások alapján meg lehet tenni az iskola tanulóiért, de **a homogén tanulói összetételből** és az egyházi intézmény **emberi erőforrást elszívó**

hatásából következően a legnagyobb erőfeszítések ellenére is, az egyházi iskola előnye nyilvánvaló és behozhatatlan.

A településen működő civil szervezetek, helyi lakosok, valamint az önkormányzati és fenntartói adatszolgáltatások egybehangzóan utalnak arra, hogy **a roma gyermekek kizsorulnak az egyházi intézményekből**, ami részben a **felvételi eljárás** speciális elvárásaival, részben **informális szelekciós mechanizmusokkal** magyarázható. Bár az egyházi iskola képviselői folyamatosan hangoztatták, hogy szívesen felvennének nagyobb számban roma és hátrányos helyzetű gyermekeket, vizsgálatom során azonban nem tártam fel olyan tényleges intézkedéseket, amelyek a hangoztatott szándék melletti **valódi elköteleződésre és kezdeményező magatartásra vonatkoznának**. Kétségtelen tény és a képet árnyalja mindemellett, hogy az egyházi iskola igazgatója és a református egyház fenntartóként is bekapcsolódott azokba az egyeztetésekbe, amelyeket a tankerületi központ, a polgármester és a helyben működő civilszervezetek kezdeményeztek a szegregációs folyamat csökkentése és megakadályozása érdekében.

A vizsgálat rámutatott arra is, hogy a szegregáció nem csupán az oktatási intézmények tanulói összetételében, hanem a **teljes helyi társadalomban is érezteti hatását**. Az elkülönülés már gyermekkorban korlátozza a roma és nem roma fiatalok közötti kapcsolatok kialakulását, ami **tartós társadalmi távolságot és bizalmatlanságot eredményez**. Ez a helyzet fokozza az előítéleteket, és **akadályozza a közösségi kohézió**, a kölcsönös megértés és együttműködés kialakulását.

A civil szervezetek és a helyi szereplők jelzései szerint a szegregált nevelés és oktatás közvetlenül hozzájárul a **roma közösség kirekesztettségének újratermelődéséhez**, és **feszültséget kelt** a pedagógusok, az intézmények és a családok között. A településen élő nem roma családok jelentős része az egyházi intézményekben keresi gyermekei számára a „biztonságosabb” és homogénebb közeget, míg a roma családok többsége kizsorul az integrált nevelésből.

Ez a folyamat **hosszú távon megbontja a társadalmi egyensúlyt**: a roma gyermekek esélyei a tanulási sikerességre, továbbtanulásra és munkaerőpiaci beilleszkedésre korlátozottak maradnak, míg a nem roma gyermekek olyan iskolai közegben szocializálódnak, ahol nem találkoznak érdemben hátrányos helyzetű vagy roma kortársaikkal. Mindez konzerválja a társadalmi távolságot és akadályozza egy befogadóbb, együttműködőbb helyi közösség kialakulását.

Összességében **megállapítottam**, hogy Ibrányban a köznevelési intézmények közötti szelekció **rendszerszintű szegregációhoz** vezetett, amely **sérti az egyenlő bánásmód követelményét**, valamint a **gyermekek alapvető jogait** az integrált és minőségi oktatáshoz való hozzáférés tekintetében.

Az egyes intézmények vonatkozásában megállapítható, hogy a Református Iskola és Óvoda olyan **felvételi és működési szabályokat alkalmaz**, amelyek alkalmasak arra, hogy a roma és hátrányos helyzetű gyermekek nagyobb számát távol tartsák a jelentkezőtől, amivel kapcsolatban felmerül az Ebktv. szerinti **közvetett diszkrimináció** veszélye is.

Megállapítható az is, hogy a településen működő Baptista Óvodában, illetve a Tankerületi Iskolában a pedagógusok jelentős erőfeszítései ellenére a tanulói összetétel homogenitására, **a nevelés-oktatás színvonalát érintő oktatásszervezési nehézségekre is tekintettel felmerül az Ebktv. szerinti szegregáció veszélye, a jogellenes elkülönítés minden aktivitást nélkülöző fenntartása is megvalósíthatja ugyanis a jogsértést.**

Végezetül hangsúlyozni szeretném, hogy Ibrányban a lakosság, valamint a helyi intézmények és köznevelési szereplők **széleskörű és példaértékű összefogásának lehetünk tanúi**, amely kulcsa lehet annak, hogy hosszútávon a roma és nem roma gyermekek elkülönülése enyhüljön, a köznevelési intézmények szintjén is.

7.3. Az egyházi iskolákkal kapcsolatos panaszügyek és az általánosan megfigyelhető tendenciák

Általánosan elmondható, hogy az egyházi iskolák párhuzamos megjelenése egy településen abban az esetben, ha azt egyébként a gyereklétszám nem indokolja, sajátos szelekciós folyamatokat indít el, amelyek közvetlenül hozzájárulnak a roma gyermekek szegregációjához az állami fenntartású intézményekben.

A tapasztalatok szerint az egyházi fenntartású iskolák elsősorban a helyi, jobb társadalmi helyzetű, nem roma családok gyermekei számára kínálnak vonzó alternatívát, mivel pedagógiai programjuk, intézményi arculatuk és szimbolikus értékeik a társadalmi presztízs emelkedésének lehetőségét sugallják. Ennek következtében az állami iskolákban fokozatosan felülreprezentálttá válnak a hátrányos helyzetű és roma nemzetiségű gyermekek.

Ahogy azt fent részleteiben is bemutattam, e folyamatot **a köznevelési jogszabályi környezet is erőteljesen támogatja**. Az egyházi köznevelési intézmények számos eltérő szabály szerint működhetnek, amelyek a gyakorlatban **megkönnyítik a szelekciót**. Ide tartoznak az engedélyezési eljárással, a felvételi körzetekkel, felvételi mechanizmusokkal összefüggő speciális, előnyt biztosító, egyoldalú szabályok.

A párhuzamosan működő egyházi iskolák **jogszabályok által biztosított kedvezményei strukturálisan is erősítik a szelekciós mechanizmusokat**, és ezzel hozzájárulnak ahhoz, hogy az érintett településeken az állami iskolákban a roma gyermekek aránya meghaladja a települési átlagot, ami az oktatási szegregáció fennmaradását és újratermelődését eredményezi.

Megállapítható általánosságban is – az ibrányi, karcagi és bihari ügyek analógiájára tekintettel –, hogy minden olyan esetben, amikor a településen az egyházi és tankerületi iskola tanulói összetételére vonatkozóan a jelen állásfoglalásomban is bemutatott kiugró aránybeli különbségek figyelhetők meg, az egyházi iskola feltehetően **közvetett diszkriminációs mechanizmusokat alkalmaz**, míg az állami iskolában az **Ebktv. szerinti jogellenes elkülönítés** valósul meg.

VIII. Kötelezettségszegési eljárás és a kapcsolódó intézkedések

8.1. Az eljárás és az annak nyomán lezajlott jogszabálmódosítások

Az egyházi iskolák társadalmi-gazdasági háttér szerinti szelekciót erősítő hatásával összefüggésben az egyik legerősebb jelzésként értelmezhető, hogy az Európai Bizottság 2016. május 26-án **kötelezettségszegési eljárást indított** Magyarországgal szemben a faji egyenlőségi irányelv (2000/43/EK) végrehajtásának hiányosságai miatt az oktatás területén.

A Bizottság megállapításai szerint a roma gyermekek **rendszerszintű elkülönítése** továbbra is fennállt, amely többek között a szegregált állami és egyházi iskolák, illetve osztályok működéséből fakadt. A felszólító levélben foglalt kifogások között **kiemelt helyet kapott az egyházi fenntartású intézmények gyakorlata**, amely a deszegregációs kötelezettségekkel ellentétes helyzetet eredményezett.

Az eljárás azóta is folyamatban van, annak nyilvános szakaszai nem zárultak le, és Magyarország ügyét a Bizottság a mai napig nem terjesztette az Európai Unió Bírósága elé. A kötelezettségszegési eljárás hatékonyságával kapcsolatos problémákra az Európai Parlament 2023. október 4-i **állásfoglalása**⁵⁰ is rámutatott, többek között azzal összefüggésben, hogy a magyar dosszié immár évek óta nyitva maradt anélkül, hogy érdemi változást eredményezett volna a szegregáció felszámolásában. A Bizottság aggályaira válaszul a magyar kormány **2017. júniusában** módosította az **Ebktv.-t**⁵¹ és az **Nkt.-t**⁵², kifejezetten az egyházi és nemzetiségi fenntartású iskolák helyzetével összefüggő kritikák orvoslását célozva. A 2017. július 1-jei hatályba lépéssel, a módosítások értelmében **csak az az oktatás minősül jogszerűnek, amely egyidejűleg megfelel a vallási meggyőződésen alapuló oktatás és a nemzetiségi oktatás valamennyi követelményének** és ezáltal abban a tanulók – szabad és befolyásmentes választás alapján – vallási és nemzetiségi alapon vesznek részt. E módosítások célja formálisan a szegregáció tilalmának megerősítése volt, tényleges hatásukat azonban a Bizottság és a nemzetközi jogvédő szervezetek azóta is vitatják.

⁵⁰ A roma gyermekek szegregációja és hátrányos megkülönböztetése az oktatásban 2024.2.23. Az Európai Parlament 2023. október 4-i állásfoglalása az oktatásban részt vevő roma gyermekek szegregációjáról és megkülönböztetéséről, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202401180

⁵¹ A módosítás az Ebktv. 28. §-át egészítette ki az alábbiakkal:

(2a) bekezdés – vallási / világnézeti alapú oktatás tilalmának pontosítása: „A (2) bekezdésben meghatározottak szerinti vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló oktatás megszervezése nem vezethet a 8. § b) -e) pontja szerinti tulajdonságon alapuló jogellenes elkülönítéshez.”

(2b) bekezdés – nemzetiségi oktatás szabályozása: „Nemzetiségi oktatás szervezése esetén csak akkor nem sérül az egyenlő bánásmód követelménye, ha

a) az alaptanterv szerinti ismeretek megszerzése a nem nemzetiségi oktatásban általánosan érvényesülő színvonalon biztosított, és

b) a nemzetiségi oktatás a nemzetiségek jogairól szóló törvényben meghatározott követelményeknek megfelel.”

A módosítás eltörölte az Ebktv. 28. § (2) bekezdéséből azt a kitételt is, hogy „, továbbá nemzetiségi”, amely korábban – értelmezési lehetőségként – lehetővé tette, hogy a nemzetiségi oktatás mint különös eset kivételt képezzen a tilalmak alól.

⁵² Beillesztésre került a 34/A. §: „Ha az Ebktv. 28. § (2) – (2b) bekezdése alapján olyan nevelési-oktatási intézmény, osztály vagy óvodai csoport jön létre, amely egyidejűleg nyújt vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló és nemzetiségi nevelést-oktatást, annak egyidejűleg meg kell felelnie a kifejezetten a vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló és a nemzetiségi nevelés-oktatásra e törvényben és a nemzetiségek jogairól szóló törvényben előírt feltételeknek is.”

Az elmúlt években a kérdés újra és újra napirendre került az európai intézményekben: 2023. március 30-án az Emberi Jogok Európai Bírósága a **Szolcsán kontra Magyarország**⁵³ ügyben szintén megállapította a roma gyermekek elkülönítését, és kártérítés megfizetésére, valamint deszegregációs intézkedések meghozatalára kötelezte az államot. E döntés tovább erősítette azt a képet, hogy a roma gyermekek iskolai szegregációja rendszerszintű probléma maradt, és a 2016-ban indított uniós eljárás mindmáig aktuális és lezáratlan.

Ahogy arról a Köznevelési Államtitkár is tájékoztatott – melyet korábban már részleteiben is ismertettem – az **Európai Bizottság** legutóbbi, 2022 novemberében történt **háromnapos országlátogatásának** programjaként találkoztak a bizottsági delegáltak a kormányzat képviselőivel. A Bizottság delegációját a Jogérvényesülésért és Fogyasztópolitikáért felelős Főigazgatóság vezette, és abban az érintett főigazgatóságok szakértői vettek részt. A magyar fél a köznevelési, társadalmi felzárkózási és az egyházügyekért felelős szakterületek államtitkári, illetve helyettes államtitkári szinten képviseltette magát, továbbá – a Bizottság kérésének megfelelően – a Református Egyház képviselői vettek részt az egyeztetésen. Ahogy arról a Köznevelési Államtitkár levelében tájékoztatott, a Bizottság a bevezetett intézkedéseket pozitívan értékelte, az eljárás további céljaként határozta meg ezek nyomon követését.

Mindazonáltal a Bizottság értékelése szerint **az egyházi fenntartású intézmények bevonása továbbra is hiányos**, és a deszegregációs intézkedések eredményessége korlátozott. A Bizottság a magyar kormány által tett vállalásokat rendszeres beszámolás és helyszíni látogatások útján folyamatosan monitorozza, a **problémák fennállását** uniós és nemzetközi fórumokon továbbra is hangsúlyozzák.

A kötelezettségszegési eljárás már közel egy évtizede zajlik, és rávilágít arra, hogy Magyarországon az oktatási szegregáció jelenléte rendszerszintű kihívás, amelyet **a jogszabályi módosítások, körzethatárrendezések és pénzügyi ösztönzők ellenére sem sikerült érdemben felszámolni**. A roma gyermekek oktatási integrációjának biztosítása továbbra is a hazai köznevelési intézményrendszer egyik legkritikusabb esélyegyenlőségi kérdése.

8.2. A köznevelésben alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló törvény

A deszegregációs intézkedések végrehajtásának nyomon követése során kifejezett hangsúly helyeződik arra, hogy a Bizottság az **egyházi iskolák esetében** a hátrányos helyzetű tanulók arányára tett vállalások betartását nem tartotta kielégítőnek. További eszközöket is szükségesnek tartott annak érdekében, hogy fenntartótól függetlenül minden iskola részt vegyen a deszegregáció folyamatában, részt vállaljon a hátrányos helyzetű tanulók nevelésében, oktatásában.

Ennek érdekében történt meg **a köznevelésben alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló 2023. évi XCII. törvény megalkotása**, amely 2024. január 1-jén lépett hatályba.

⁵³ Az ítélet szövege elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-223709>

A törvény lehetővé teszi, hogy 2026 januárjától a **többskolás településeken 10%-kal csökkentsék** azoknak az általános iskoláknak az állami támogatását, amelyekben a hátrányos helyzetű tanulók aránya legalább 20 százalékponttal (a későbbi években 15 százalékponttal) elmarad a települési átlagtól. A **pénzügyi retorziós eszköz** a hátrányos helyzetű tanulók arányának kiegyensúlyozását hivatott elősegíteni az iskolák között.

A jogszabály már a tervezet benyújtásának pillanatától kezdve **számos kritikát kapott**, és jelenleg, röviddel a kétéves türelmi időszak letelte előtt, az érintettek tapasztalni fogják majd a gyakorlatban is a **10%-os forráselvonás következményeit**, ezért a tiltakozások az egyházak képviselői részéről is felerősödtek, amelyre az elvi állásfoglalás tényállási részében már utaltam.

Az egyik leggyakrabban megfogalmazott **aggály** a jogszabállyal kapcsolatban, hogy a kormány által javasolt intézkedés a szegregáló tendenciák mérséklésére **nem rendel sem pénzügyi, sem szakmai többletforrást, sőt elvonásokkal jár**. A jogszabályi tervezetből ugyanis nem következik, hogy a helyi átlagnál magasabb arányban hátrányos helyzetű gyermekeket nevelő általános iskolák többlettámogatásban részesüljenek, vagy visszakapnák az elvont források egy részét.

Mindezek alapján felmerült olyan kritikai észrevétel is, mely szerint a javaslat elsősorban egy költségvetési ráfordítás nélküli, formálisan megvalósítható intézkedés felmutatását szolgálja mindössze, amely alkalmas lehet az uniós elvárások teljesítésének igazolására, ugyanakkor **érdemi hatást a szegregáció csökkentésére nem gyakorol**.

Felmerült kritikaként az is, hogy a jogszabály valójában csak a jelenség felszínét éri el, miközben a szegregációban így vagy úgy érintett köznevelési intézmények közül csekély számban vannak azok, amelyeknél valóban pozitív hatásokra lehet számítani.

Nahalka István oktatáskutató még 2023-ban, a jogszabály előterjesztését követően végzett egy **számítást**⁵⁴ a témában, és arra a következtetésre jutott, miszerint a kritériumokat úgy alkották meg, hogy a törvény rendelkezései összességében csak az általános iskolával rendelkező települések **10%-a esetében alkalmazható**. Számításai szerint 23 településen a 2022-es adatok alapján 38 iskola lett volna büntethető. Ez potenciálisan a törvény hatálya alá tartozó iskoláknak összesen 1-2%-a.

A Nahalka által végzett számítások alapján is láthatóvá vált azonban több olyan település is – köztük olyan is, amellyel jelen állásfoglalásomban foglalkozom – ahol szélsőséges tanulói aránytalanságokat láthatunk:

- **Alsózsoltán** egyetlen állami iskola működik, de két helyen: az egyik iskolában **25%**, a másikban **74%** a hátrányos helyzetű diákok aránya.
- **Átányban** az állami iskolában **71%**, a református iskolában **0%-os** az arány.
- **Baktalórántházán** a két helyen működő állami iskolában **83%**, a református iskolában **7%** az arány.
- **Biharkeresztesen** a két állami iskolában **60%** körüli, a két református iskolában pedig **7%** alatti az arány.
- **Encsen** a 3 összevont iskolában **56, 58 és 90%-os** arányok vannak, míg a katolikus iskolában **5%-os**.

⁵⁴ Nahalka István: Kikre vonatkozik a diszkriminációellenes törvény? Településenkénti adatok, 2023-10-15, <https://ckpinfo.hu/2023/10/15/kikre-vonatkozik-a-diszkriminacioellenes-torveny-telepulesenkent-adatok/>

- **Felsőzsolcán** összesen egy református és egy katolikus iskola van, előbbiben **0,5%** az arány, utóbbiban **89%**.
- **Hajdúhadháza**n van olyan állami iskola, ahol **100%** az arány, míg az összevont református iskolákban az arányok **3, 14 és 20%**.
- **Ibrányban** egy református iskola van két helyen, valamint egy állami iskola. Utóbbiban az arány **66%**, előbbi kettőben **1 és 4%**.
- **Jászapátiban** pont a katolikus iskolában a legnagyobb, **45%-os** az arány, az egyik állami iskolában viszont **0%**.
- **Karcagon** összesen 11 állami és egyházi iskola működik: egy katolikus iskola 3 helyen, egy református 2 helyen, egy 6 állami fenntartású 2 helyen. Az egyházi iskolák 5 helyének mindegyikén **4%** alattiak a százalékos arányszámok. Az állami helyek között találunk egy **20** és egy **37%-os** arányt, a maradék három államiban viszont mind **75%** fölötti az arány.
- **Komádiban** egy állami és egy egyházi iskola működik 2-2 helyen, előbbieken az arányok **90%** körüliek, a református iskolákban viszont körülbelül **35 %-osak**.
- **Nagyecsed**en a 2 állami iskolában az arány **82 és 94%**, míg a református iskolában **19%**.
- **Nyírbátor** 4 iskolája szintén az egyházi – állami fenntartás mentén szakad szét: a katolikus és a református iskolában az arány **6%** alatt van, míg a két állami iskolában **73%** fölött.
- **Sarkadon** egy állami iskola két helyén alakult ki jelentős különbség, az egyik **17**, a másikon **76%-os** az arány.
- **Szendrőn** a legmagasabb a hátrányos helyzetűek aránya, átlagosan **77%**. A település egyik református iskolájában viszont „csak” **32%**.

A fentiek alapján látható, hogy a törvényjavaslat **abszurd helyzeteket** is eredményezhet: Szendrőn és Komádiban például **olyan iskolának is járna a büntetés**, ahol 30% fölötti a hátrányos helyzetűek aránya.

A fenti adatsor is **alátámasztja** ugyanakkor azt, amire állásfoglalásomban több helyen is rámutattam: a szignifikánsan alacsonyabb hátrányos helyzetű arányokat egy-egy településen többségében egyházi fenntartású iskolák produkálják. A durván 130 telephelyen iskolát működtető **református egyházi hálózat** közel 20 feladatellátási helyén található a törvényjavaslat feltételei szerinti túlzottan alacsony arányok. A mintegy 270 általános iskolát fenntartó **katolikus hálózatban** 5 feladatellátási hely érintett. A törvény büntetőintézkedése tehát elvileg **nagyobbreszt egyházi iskolákat** fog sújtani.

A diszkrimináció-ellenes törvénycsomaggal kapcsolatban a **Civil Közoktatási Platform**⁵⁵ is **állásfoglalást**⁵⁶ adott ki annak idején.

Az oktatással-neveléssel foglalkozó szervezeteket tömörítő Platform értékelése szerint az mindenképpen üdvözlendő, hogy a Belügyminisztérium elmozdulást mutatott a korábbi, ún. „szeretetteljes szegregációt” megengedhetőnek tartó felfogástól. Fontos **előrelépésként**

⁵⁵ A Civil Közoktatási Platform (CKP) egy 2016-ban alakult, országos ernyőszervezetként működő szakmai és civil hálózat, amelynek célja a magyar közoktatás helyzetének javítása, a nyilvánosság tájékoztatása és az oktatáspolitikai döntések befolyásolása.

⁵⁶ <https://telex.hu/g/2023/10/17/mennyit-er-a-diszkriminacioellenes-torvenyjavaslat>

értékelték továbbá, hogy az újonnan indítandó tagozatok és osztálybontások esetén kötelező lesz figyelemmel lenni a szegregáció elkerülésére. A civil szervezetek álláspontja szerint azonban ezen túlmenően nincs ok az elégedettségre.

Véleményük szerint a törvény jelenlegi formájában **több súlyos problémát is felvet**. A hátrányos helyzetű tanulók említése mellett a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek külön megjelenítése is elengedhetetlen lett volna, hiszen az intézkedés elsősorban az ő iskolai elkülönítésüket érinti. Emellett nem az „iskolákról”, hanem a **feladatellátási helyekről** kellett volna rendelkezni, mivel a településen belüli különbségek gyakran ugyanazon iskola különböző telephelyei között jelentkeznek. További problémaként fogalmazták meg a civilek, hogy a jogszabály iskolai szinten rendel el forrásmegvonást, holott az iskoláknak nincs önálló költségvetésük, így a szabályozás ténylegesen csak a fenntartókat érintheti. A civil szakmai szervezetek bírálata szerint **az elvont források ráadásul nem a helyi iskolák közötti kiegyenlítést szolgálják**, hanem egyszerűen csökkentenék az oktatás amúgy is szűkös költségvetését.

A fent említett vélemények alapján az intézkedés legfeljebb a felszínt érinti, hiszen kizárólag azokat az iskolákat szankcionálná, amelyekben a hátrányos helyzetű tanulók aránya legalább 20%-kal marad el a települési átlagtól. Ez a szabályozás **nem vonatkozna** például azokra a településekre, ahol **az arány önmagában alacsony**, de **az elkülönülés mégis egyértelműen jelen van**, így egyes egyházi iskolák úgy is mentesülhetnek a szankció alól, hogy valójában erőteljes szelekciót gyakorolnak. A civil szervezetek szerint helyesebb mutató volna az **iskolák és telephelyeik közötti eltérések vizsgálata**, valamint az **osztályszintű szegregáció feltárása**. Ugyanígy hiányosságnak értékeli, hogy **a javaslat nem tér ki az óvodákra**, illetve nem foglalkozik az **egyiskolás települések sajátos helyzetével** sem.

Az említett szervezetek álláspontja szerint a törvény figyelmen kívül hagyja az aktuálisan legsúlyosabb problémát, a **nem befogadó egyházi iskolák megjelenését**. Az ilyen intézményekben a hátrányos helyzetű tanulók aránya jellemzően rendkívül alacsony, ami önmagában mutatja az elkülönítés gyakorlatát. A probléma azonban nem szűkíthető le kizárólag az állami és egyházi fenntartás közötti különbségre: az egyes településeken belül is jelentős eltérések tapasztalhatók, **akár ugyanazon fenntartó különböző telephelyei között** is.

A civil szervezetek kritikája arra is rámutat, hogy **a forrásmegvonás önmagában nem bír kellő visszatartó erővel**. Azok az iskolák, amelyek tudatosan törekednek a „megfelelő tanulói összetételre”, várhatóan nem fognak változtatni gyakorlatukon, mivel **számukra fontosabb a jobb helyzetű szülők elvárásainak való megfelelés**, mint a forrásvesztés elkerülése. Hatékonyabb eszköz lehetne a kiegészítő egyházi normatíva megvonása, illetve annak előírása, hogy **új iskolák alapítása vagy átvétele csak akkor engedélyezhető**, ha a hátrányos helyzetű tanulók aránya megfelelő.

Továbbá álláspontjuk szerint súlyos hiányosság, hogy a javaslat **nem biztosít szakmai vagy anyagi segítséget azoknak az intézményeknek**, amelyek valóban törekednének hátrányos helyzetű tanulók integrációjára. A pedagógusok nem kapnak célzott **szakmai-módszertani támogatást**, **nem növelik a szakmai szolgáltatások körét**, és nem áll rendelkezésre olyan **pluszforrás**, amely valóban **vonzóvá tehetné e tanulók befogadását**. Az állami iskolák esetében pedig a **körzethatárok újragondolására** volna szükség, ami csak **iskolabuszos megoldásokkal** lenne kivitelezhető, erre azonban a magyar állam jelenleg nem biztosít támogatást.

A civil szakmai szervezetek kiemelik azt is, hogy a jogszabályban **nem jelenik meg a szélesebb körű deszegregációs stratégia igénye**. Egy-egy részprobléma kiragadása, önálló kezelése nem vezet eredményre álláspontjuk szerint. **Átfogó, a pedagógiai kultúra megújítását célzó programra** volna szükség, amely valódi változást hozhat a szelekciós és szegregációs gyakorlatok megszüntetésében.

Külön kritikaként fogalmazódott meg, hogy a jogszabály előkészítése során a minisztérium elmulasztotta az érintettekkel való egyeztetést, noha a Civil Közoktatási Platform **55 tagszervezete közül legalább 12 kifejezetten hátrányos helyzetű, SNI-s vagy roma gyermekekkel foglalkozik**. Ugyanígy, korábban az uniós szintű előkészítés során sem történt valódi konzultáció.

A civil szervezetek álláspontja szerint a jelenlegi szabályozás **nem alkalmas az oktatási szegregáció érdemi csökkentésére**, mivel **nem a probléma gyökerét kezeli**. Úgy vélik, hogy a hátrányos helyzetű tanulók elkülönülésének visszaszorítása csak olyan **átfogó stratégia mentén valósítható meg**, amely középpontjában a pedagógiai kultúra fejlesztése, a tanári munka támogatása és az oktatási színvonal emelése áll.

Mindezek mellett, ahogy azt korábban már említettem, állásfoglalásom kialakítását megelőzően több **egyházi jogi személyiséggel is konzultációt folytattam**, akik a jogszabály kapcsán a fentiekhez hasonló **aggályokat fogalmaztak meg**. Az egyházi iskolafenntartók képviselői szerint a csak forráselvonásra alapozó stratégia nem fogja elérni a kívánt hatást, ugyanakkor a forráselvonás **komoly likviditási nehézségeket fog okozni** számos iskolájuk esetén. Az egyházi iskolafenntartók azt szorgalmaznák, hogy – a fenti javaslatokkal összhangban – egy **átfogó stratégiát alakítson ki a kormány** a kérdés kezelésére, megfelelő **ösztönzők** beépítésével. Ennek részeként a forráselvonás alkalmazására egy **sokkal hosszabb, felmenő rendszerben alkalmazott, minimum ötéves türelmi időt biztosítson** az érintett iskoláknak úgy, hogy azok számára, akik önkéntesen megkezdik az integrációs folyamatokat, **függessze fel a forráselvonás alkalmazását**, illetve abból ösztönzőként **plusz forrásokat biztosítson** a pedagógusok módszertani átképzésére és motiválására.

IX. Összefoglalás

Állásfoglalásomban a **biztoshelyettesi esetjogra** építve, konkrét példákkal szemlélítve és az elmúlt évek közoktatási esélyegyenlőségi **kutatásainak eredményeit** is felhasználva mutattam be, hogy az egyházi iskolák bizonyos esetekben miként járulnak hozzá a roma gyermekek iskolai szegregációjának erősödéséhez és tartós fennmaradásához, és ezt folyamatot a köznevelési jogszabályok hogyan tartják fenn és erősítik meg.

Az általam folytatott átfogó vizsgálat feltárta azokat a **működésbeli nehézségeket és jogszabályi tényezőket**, amelyek egyrészt a roma családok egyházi iskolákból való távolmaradásához vezetnek, másrészt pedig jogi szinten is lehetőséget teremtenek a homogén tanulói összetételű intézmények kialakítására és fennmaradására.

1. Az egyházi iskolák egyes felvételi és működési gyakorlatai, amelyek alkalmasak a roma gyermekek távol tartására:

- **Felvételi eljárások rejtett szelekciós elemei:** beiratkozás feltételeként rendszeres részvétel az iskola által szervezett előzetes programokon (játszóházi, illetve előkészítő foglalkozások, nyílt tanítási napok), amelyek a hátrányos helyzetű családok számára sokszor elérhetetlenek.
- **Előzetes szülői kör kialakítása:** a beiratkozás hivatalos időpontja előtt már összeáll az első osztály közössége, a később jelentkezőket – köztük a roma családokat – gyakran elutasítják.
- **Finom eltanácsolási módszerek:** az iskolavezetés a felvételi beszélgetéseken, vagy már azt megelőzően lebeszéli a szülőket, ha a gyermekek megítélésük szerint „nem oda valók”.
- **Túlzott értékrendbeli elvárások:** az iskolaválasztás értékválasztásként való értelmezése, amikor az iskola a szülők középosztálybeli normákhoz való igazodását tekinti kívánatosnak.
- **Tanítási időn túli, a szabadidőt, családi együttlétek idejét is érintő elvárások teljesítésének nehézségei:** így többek között egyházi eseményeken, istentiszteleteken való kötelező jelenlét.
- **A vallási, világnézeti formális és informális elvárások teljesítésének nehézségei:** a gyermek megkeresztelése, egyházi hozzájárulás befizetése, lelkészi ajánlás, mint szimbolikus belépési feltétel.
- **Osztályszintű szelekció a nagyvárosi iskolákban:** két tannyelvű, kiemelt erőforrással működő osztályok mellett „sima” osztályok, ahová a roma és hátrányos helyzetű gyermekeket irányítják.

- **Színvak és asszimilációpárti pedagógiai szemlélet:** a tanulók kisebbségi identitását, kulturális tapasztalatait figyelmen kívül hagyó, a befogadást a többségi normákhoz való alkalmazkodásban mérő szemlélet.
- **Bújtatott költségek:** drága iskolafelszerelés, tankönyvek, különböző címeken – kötelező úszás, színházbérlet, furulyaoktatás, egyházi támogatás, jótékonyági vásár – gyűjtött összegek.
- **Szigorú, magas követelmények teljesíthetlenségével kapcsolatos félelmek:** a roma családokban él egy kép, hogy gyermeküket úgysem veszik fel az egyházi iskolába, de ha fel is vennék, nem tudna megfelelni az ottani tanulmányi és magatartási elvárásoknak.
- **Gyenge kapcsolódás a helyi roma közösségekhez, a „hívogató” szemlélet, a megfelelő tájékoztatás és kommunikáció teljes hiánya:** a helyi roma családok gyakran más felekezetekhez tartoznak, a református egyházhoz kevésbé kötődnek, így a szülők és gyermekek bevonása nehezebb. A fenntartó legtöbbször nem is törekszik rá, hogy kommunikációjában valóban megszólítsa a közösség tagjait. A roma közösség tagjaiban mélyen él egy félelem attól, hogy az egyházi iskolában kirekesztettnek, megbélyegzettnek érzi majd magát a gyermekük.

2. A homogén összetételű, párhuzamos egyházi iskolák létrejöttét támogató jogszabályi anomáliák:

- **Felvételi körzettel kapcsolatos különbségek:** Az Nkt. szerint az egyházi iskolák felvételi körzetének a teljes települést (a fővárosban a kerületet) kell tekinteni, így az intézmény szabadon válogathat a jelentkezők között. A kötelező felvételi kötelezettségük csupán a felvehető tanulólétszám 25%-ára terjed ki, míg az állami intézményeknek minden körzetes tanulót kötelező felvenniük.
- **Hátrányos helyzetű tanulók aránya:** Az Nkt. és az EMMI rendelet részletes szabályai előírják, hogy az állami iskolák felvételi körzeteit úgy kell meghatározni, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek aránya a településen belül kiegyenlített legyen az egyes intézmények között. Ez a kötelezettség azonban az egyházi fenntartású iskolák esetében nem alkalmazandó, így tanulói összetételük kialakítását a szabályozás nem korlátozza.
- **Eltérő felvételi szabályok:** Az Nkt. tiltja az általános iskolai felvételi vizsga szervezését, ugyanakkor az egyházi iskolák a jogszabályban biztosított speciális felvételi szempontokat a tanulók tudás és képesség szerinti szelekciójára is felhasználják.
- **Működési engedéllyel kapcsolatos hiányosságok:** Az egyházi iskolák alapításával és bejegyzésével kapcsolatos eljárások kizárólag tárgyi, személyi, finanszírozási feltételek vizsgálatára terjednek ki. Sem az engedélyezési, sem a véleményezési eljárásban nem

szerepel annak vizsgálata, hogy az új intézmény megjelenése miként befolyásolja a helyi tanulói összetételét, különösen a HH/HHH gyermekek arányát.

- **Törvényességi ellenőrzéssel kapcsolatos hiányosságok:** Az Nkt. előírja, hogy kétévente törvényességi ellenőrzést kell végezni az egyházi intézmények fenntartói tevékenysége felett, ennek tartalma azonban kizárólag az alapító okiratnak és az engedélyben rögzítetteknek való megfelelést vizsgálja. Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülésével kapcsolatos kérdések ellenőrzése itt sem jelenik meg.
- **Köznevelési szerződés tartalmával kapcsolatos hiányosságok:** A köznevelési szerződés a tanulói összetételre, a HH/HHH tanulók arányára, az integrációs kötelezettségekre semmilyen előírást nem tartalmaz.

Sokszorosán igazolt és az ombudsmani hivatalban a korábbi években folyó vizsgálatok által is alátámasztott tény, hogy a magyar iskolarendszerben a gyerekek iskolai előmenetelét nem a képességek és az ambíciók, hanem **a szülők társadalmi státusza** határozza meg elsősorban.

A hátrányos helyzetű tanulók iskolai integrációja szinte lehetetlen olyan társadalmi környezetben, amelyben a **hátrányos, halmozottan hátrányos, illetve cigány származású tanulók** iskolai jelenlétét a magasabb társadalmi státusszal rendelkező családok a gyermekeik tanulásának, fejlődésének **akadályaként értékelik**. A magyar köznevelésben (közoktatásban) erős szeparációs nyomás uralkodik, ami hatást gyakorol az egyes tanulókkal kapcsolatos, illetve az intézményi – oktatásszervezési és infrastrukturális – fejlesztési döntésekre, valamint a beiskolázási politikákra egyaránt. A köznevelés szelektivitásának súlyos következményei vannak. Az intézményesült szelekció **homogén összetételű iskolákat** hoz létre.

A **szegregáció súlyos következményekkel jár**: növeli az egész társadalom megosztottságát, ez pedig a csoportok közti ellentétek kiélezése mellett már rövidtávon is konkrét **gazdasági károkat** okoz, illetve **biztonsági kockázatokat** hordoz.

Az elkülönítés gyakran együtt jár az alacsonyabb pedagógusi elvárásokkal, ami a **tanulók önbizalmát és jövőbeli aspirációit is visszaveti**. Az ilyen iskolai közegben a gyermekek **kevesebb motivációt és lehetőséget kapnak**, ritkábban férnek hozzá a megfelelő fejlesztő foglalkozásokhoz, nyelvi, művészeti vagy egyéb tehetséggondozó programokhoz, így esélyük a kibontakozásra korlátozott marad.

A szegregált környezet szűkíti a társas kapcsolatok és hálózatok körét, amely később a továbbtanulásban és a munkaerőpiacon is komoly hátrányokat okoz. Nem elhanyagolhatóak a **pszichés és identitásbeli hatások** sem: a **megbélyegzettség, a kirekesztettség** érzése és a kisebbségi élménye **tartósan rögzülhet**, és az önbecsülést élethosszig károsan befolyásolhatja.

Szükségesnek tartom rögzíteni, hogy a szegregáció még **abban az esetben is káros**, ha az érintett intézmények **formailag megfelelnek** a köznevelési elvárásoknak.

Ahogy arra számos, a témához kapcsolódó korábbi állásfoglalásomban már felhívtam a figyelmet, a roma és hátrányos helyzetű gyermekek iskolai esélyeinek növeléséhez az egyetlen hatékony alternatíva az **inkluzív oktatás** lehet. Az inkluzív oktatás olyan környezetet teremt, amely nem csupán a tanulmányi teljesítményt, hanem a **gyermekek személyiségfejlődését is erősíti**. A nemzetközi és hazai tapasztalatok egyaránt azt mutatják, hogy a **heterogén osztályközösségekben** jobbak a tanulmányi eredmények, a tanulók szociális készségei, együttműködési képességei és empátiája fejlődnek, miközben **csökkennek az előítéletek**. Az inkluzív környezet **elősegíti a társadalmi mobilitást**, mivel az ilyen iskolákba járó gyermekek nagyobb arányban fejezik be tanulmányaikat, és stabilabban helyezkednek el a munkaerőpiacon. Emellett az inkluzív iskolák képesek mérsékelni a teljesítménykülönbségeket is, így a hátrányból induló tanulók számára is nagyobb esély nyílik a felzárkózásra.

Meg kell jegyezni azt is, hogy az inkluzív oktatás **számos előnnyel jár a többségi társadalmat képviselő tanulók** számára is. Kutatások igazolják, hogy a heterogén közösségekben tanuló diákok **jobb szociális és érzelmi készségeket** alakítanak ki. Megtanulnak **együttműködni** különböző háttérű társaikkal, ezáltal fejlődik empátiájuk, konfliktuskezelési képességük és toleranciájuk. Ezek a készségek nemcsak az iskolai közösségben, hanem a későbbi munkahelyi és társadalmi kapcsolatokban is felbecsülhetetlen értékűek.

Az inkluzív környezet fejleszti a **kritikai gondolkodást** és a **rugalmasságot** is: a gyerekek megtapasztalják, hogy többféle nézőpont, tapasztalat és élethelyzet létezik, és megtanulják ezek elfogadását, mérlegelését. Ez hozzájárul a nyitottabb, sokszínűbb világszemlélethez.

Az inkluzív oktatás **nem csak pedagógiai, hanem társadalmi és emberi jogi szempontból** is a köznevelés kívánatos iránya. A különböző képességű, illetve eltérő szociokulturális háttérű gyermekek sikeres együtt oktatásának elősegítésére az elkülönített oktatással szemben **számos pedagógiai módszer és már működő jó gyakorlat megismerhető, elérhető** hazánkban is, ezek közül többet ismertetek is a képesség szerinti osztályba sorolás és a roma gyermekek oktatási szegregációjának összefüggéseiről, valamint az oktatási inklúzió szükségességéről szóló 3/2023. sz. állásfoglalásomban⁵⁷.

⁵⁷ <https://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh/jelentesek-es-allasfoglalasok>

X. Javaslatok

A vizsgálatom során feltárt visszasságok megszüntetése, valamint jövőbeni elkerülése érdekében az Ajbt. 31. §-a és 32. §-a alapján:

1. Az ibrányi panaszügy tekintetében

- Javaslom, hogy az **Ibrányi Református Egyházközség**
 - a) **vizsgálja meg**, hogy az általa fenntartott óvodákban és iskolákban milyen felvételi és működési **gyakorlatok érvényesülnek**, és azok milyen mértékben járulhatnak hozzá a roma és hátrányos helyzetű gyermekek intézményeikbe történő bejutását akadályozó közvetett vagy közvetlen szelekcióhoz,
 - b) **dolgozzon ki** egy olyan **integrációs programot**, amelynek során a roma gyermekeket távol tartó felvételi és működésbeli szelekciós gyakorlatokat egy befogadó, inkluzív szemlélet és gyakorlat váltja fel felmenő rendszerben,
 - c) proaktív módon **közeledjen** a helyi roma közösség tagjaihoz, **kérjen módszertani segítséget** a településen működő, köznevelési integrációs programok megvalósításában már tapasztalatokkal rendelkező civil szakemberektől, és **vegye figyelembe** az ibrányi Romák a Fejlődésért Civil Egyesület javaslatait,
 - d) továbbra is **vegyen részt** a települési szintű, integrációs célú összefogásban aktív szereplőként.
- Javaslom továbbá, hogy a **Nyíregyházi Tankerületi Központ**, mint iskolafenntartó, valamint a **Baptista Szeretetszolgálat** és **Ibrány Város Önkormányzata**, mint óvodafenntartók szintén folytassák részvételüket és elköteleződésüket a települési szintű, integrációs célú összefogásban.

2. A párhuzamos egyházi iskolák roma gyermekek iskolai szegregációját elősegítő rendszerszintű problémák tekintetében

- Javaslom, hogy a **Köznevelési Államtitkár** fontolja meg: az Nkt. és annak végrehajtási rendelete módosítható-e úgy, hogy
 - a) a **körzethatárok alkalmazása** tekintetében az egyházi fenntartású köznevelési intézmények kötelező módon, arányos módon vegyenek részt az iskola körzetébe tartozó hátrányos helyzetű gyermekek nevelésében, oktatásában (Nkt. 24. § (2), 33. § (1)),
 - b) egy településen vagy iskolai körzetben **ne lehessen** párhuzamosan nem tankerületi fenntartású köznevelési intézményt **indítani** akkor, ha azt az ott élő **gyermeklétszám nem teszi indokolttá**, és/vagy az újonnan létesülő iskola hatására szegregációs helyzet állhat elő rövid vagy hosszabb távon (Nkt. 21. § (2), 23. § (1)),
 - c) a **köznevelési szerződés** térjen ki a köznevelési esélyegyenlőség, valamint az egyenlő bánásmód követelményének kérdéseire (229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet 29/A §)

- d) az egyházi intézmények **törvényességi felügyeleti vizsgálatai** során jelenjenek meg az **egyenlő bánásmód követelményének** érvényesülésével kapcsolatos szempontok is, különös tekintettel a közvetett diszkriminációs mechanizmusokra (Nkt. 34. § (2)),
- e) a **köznevelésben alkalmazandó diszkriminációellenes intézkedésekről szóló törvénnyel kapcsolatosan**
 - a forráselvonás végrehajtására **hosszabb türelmi idővel**, felmenő rendszerben kerüljön sor, és/vagy
 - az integrációs intézkedések mellett elkötelezett intézmények esetén annak végrehajtása akár kerüljön **felfüggesztésre**,
 - a jogszabály **rendeljen forrást és ösztönzőket** a valódi, hathatós integrációs intézkedések végrehajtásához.
- Javaslom, hogy **valamennyi magyarországi egyház**, amely a jelen állásfoglalásomban bemutatott ún. párhuzamos **iskolát működtet**, illetve olyan iskolát működtet, ahol a hátrányos helyzetű gyermekek aránya kiugró módon **alatta marad** a települési **arányoknak**,
 - a) **deklarálja egyházi szintű elköteleződését** a szelektív működési gyakorlatok felszámolásában, valamint **résztvételét** a roma és hátrányos helyzetű gyermekek köznevelési integrációjával kapcsolatos feladatok felvállalásában,
 - b) **ismerje meg** a témában létező nemzetközi és hazai jó gyakorlatokat, és ezek nyomán dolgozzon ki egységes, **inkluzív módszertani útmutatót valamennyi iskolafenntartó egyházközsége számára**,
 - c) nyújtson **folyamatos támogatást** azon iskolafenntartói számára, amelyek megkezdik iskoláikban az integrációs folyamatokkal összefüggő feladatok végrehajtását, és **ösztönözze** azokat, akik ezen az úton még nem indultak el.

Budapest, 2025. november 3.

Szalayné Sándor Erzsébet
egyetemi tanár,
a Magyarországon élő nemzetiségek
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes